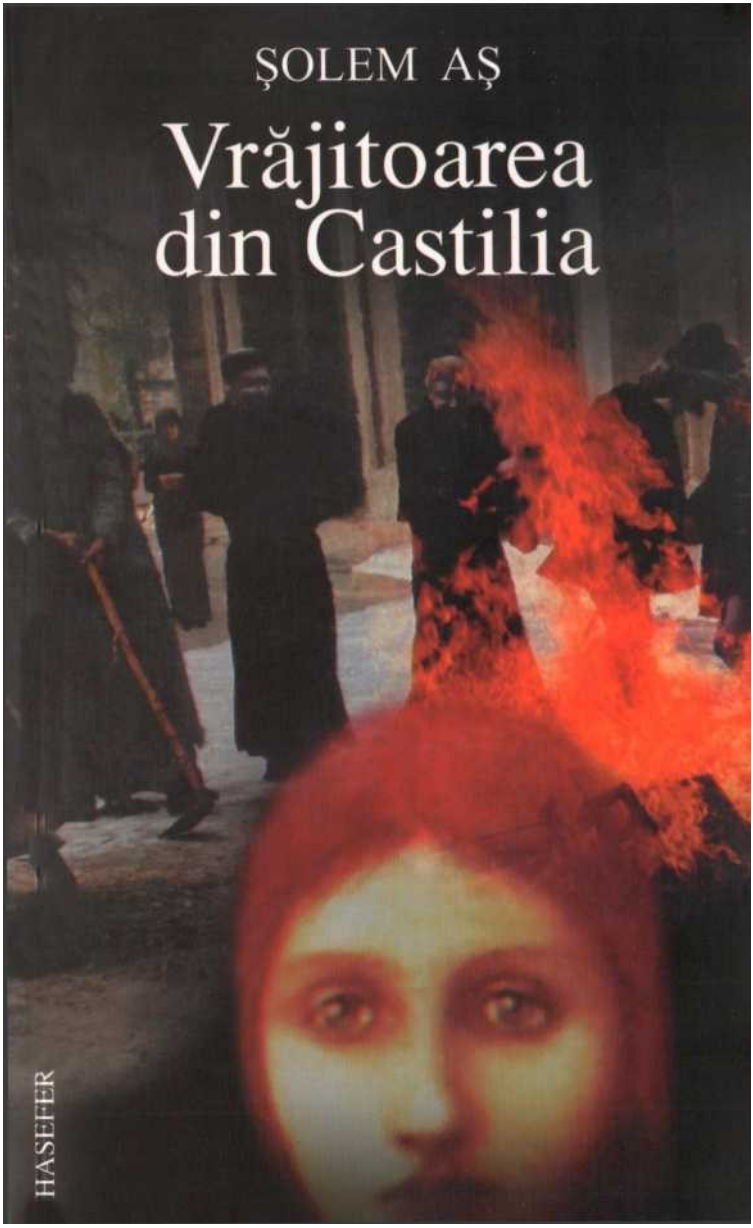

Evoluţia lui Solem Aş, dintr-un simplu povestitor de la ţară într-un romancier cunoscut în lumea întreagă,

evidenţiază răspândirea literaturii idiş în rândurile publicului european şi american şi, odată cu ea, deşteptarea interesului pentru frumuseţea şi măreţia culturii evreieşti. Biblioteca şi colecţia lui de artă s-au împărţit între oraşul Los Angeles, Universitatea Vale şi muzeul din Bat Yarn (Israel), acesta din urmă purându-i numele.

SOLEM AŞ

Vrăjitoarea din Castilia

Traducere de ANTON CELARU

Bucureşti, 2010

Carte editată cu sprijinul Departamentului pentru Relaţii Interetnice

Coperta: Done STAN

e Editura Hasefer a F.C.E.R. str. Vasile Adamache nr. 11, sector 3 Bucureşti 030783 – România Tel/fax: 004.021.308.62.08 e-mail: haseferhasefer.ro difuzarehasefer.ro www.hasefer.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României AŞ, SOLEM

Vrăjitoarea din Castilia / Solem Aş; trad.: Anton Celaru.

— Bucureşti: Ilasefer, 2010

ISBN 978 – 973 – 630 – 215 – 2

I. Celaru, Anton (trad.)

821.112.28 – 31 = 135.1

Nota traducătorului

Prestigios reprezentant al literaturii idiş moderne, Solem Aş s-a născut în localitatea poloneză Kutno, în 1880. Încă de la prima sa scriere cu ecou deosebit, scurtul roman Orăşelul, talentul său îşi afirmă o limpede originalitate.

Târgul evreiesc – aşezare tipică pentru milioane de evrei din Europa răsăriteană până la cel de-al Doilea Război Mondial –, nu mai e privit cu un ochi compătimitor şi critic, ca în operele marilor săi înaintaşi Mendele Mother Şalom Alehem şi Ithoc Leibuş Pereţ. Locurile, oamenii şi modul lor de viaţă apar într-o lumină adesea idilică. Optica aceasta de inspiraţie romantică va deveni mult mai nuanţată în scrieri ulterioare, ca romanul Reb Şloime bogătanul ampla *evocare hasidică* Evreul cu psalmi.

Evenimentele dramatice care au zguduit prima jumătate a secolului trecut au avut un ecou puternic în creaţia lui Solem Aş. Stau mărturie trilogia Petersburg – Varşovia – Moscova, în care e prezentat, cu o excepţională forţă epică, mediul evreiesc în contextul convulsiilor din imperiul rus, şi volumul Desişul în flăcări, despre genocidul hitlerist. Scriitorul a fost cucerit, de-a lungul întregi sale cariere, de temele istorice, fie din veacuri mai apropiate, fie din trecutul îndepărtat. Naraţiunea Sfinţind numele Domnului are ca subiect pogromurile antisemite de care au fost însoţite luptele dintre ucraineni şi polonezi în secolul al XVII-lea, iar Vrăjitoarea din Castilia istoriseşte cutremurător un autodafe din Roma secolului al XVI-lea. Impetuozitatea lipsită de prejudecăţi a talentului său epic se relevă şi în amplele romane „evanghelice" Omul din Nazaret (Iisus), Apostolul (Pavel) şi Maria, căror apariţie a stârnit fierbinţi controverse. Au urmat construcţii romaneşti la fel de impunătoare, ca Moise (întemeietorul religiei mozaice) şi Profetul (consacrat profetului Isaia).

Solem Aş a fost cel dintâi scriitor de limbă idiş care s-a bucurat, curând după apariţia sa pe scena literară, de o largă reputaţie, mulţumită traducerii operei sale în numeroase limbi. Destinul său, nu numai ca răsunet public, ci şi ca dimensiune a forţei de invenţie şi analiză, seamănă în multe privinţe cu acela al marelui său confrate Isaac Bashevis-Singer, cu deosebirea că cel de-aldoilea a apucat

vremuri în care Premiul

Nobel pentru literatură a putut fi acordat şi unui scriitor în idiş, limbă de o expresivitate cu totul aparte, dar rănită adânc de tragedia Holocaustului.

Solem Aş s-a stins din viaţă în 1957, la Londra.

A. C.

Capitolul 1

COMORI ASCUNSE

Signore Cesare Pastila, pictorul veneţian, se plimba într-o zi prin Piaţa Evreilor din ghetoul Romei, care, la porunca Papei Iulius al II-lea, fusese pavată cu piatră şi împodobită cu o fântână în stil Renaissance. Pastila era un bărbat tânăr, între douăzeci şi treizeci de ani, cu faţa îngustă şi ochi foarte trişti. Părul îi era tăiat neîngrijit, iar pletele îi căzeau pe umeri în bucle răvăşite, dând impresia că fuseseră lăsate cu nepăsare să crească şi să atârne în voia lor. Şuviţele lungi de lângă urechi arătau ca nişte perciuni evreieşti şi dădeau chipului său un aer şi mai melancolic.

Plimbarea lui nu avea un ţel precis. Nimerise întâmplător în ghetou. Rătăcind pe străduţele murdare care se îndreptau spre Tibru, unde sălăşluiseră odinioară hoţii şi prostituatele Romei, dăduse pe neaşteptate în ghetoul evreiesc. L-au uimit uliţele strâmte, întunecoase, şi casele împrejmuite cu ziduri, cu turnurile şi balcoanele lor ridicate deasupra străduţelor. Totul îi era străin şi necunoscut: evreii cu tunicile lor galbene, cu însemnele în formă de S prinse la piept şi pălăriile lor verzi, pleoştite ca nişte bonete de noapte, femeile cu feţele acoperite şi cu două dungi albastre pe voal, mărturie că sunt evreice, purtând cămăşi peste tunici, iar unele având părul presărat cu diamante şi alte nestemate scânteietoare, lungile, impunătoarele haine albastre de catifea purtate de unii evrei, ca semn că sunt oameni bogaţi şi importanţi, demni de veşminte asemănătoare celor ale dogilor

Veneţiei. Apoi, mai erau şi copiii care purtau peste tunicile lor galbene mari pieptare rituale cu broderii albastre şi aurii pe margini şi cu ciucuri care se legănau şi loveau feţele lor gingaşe în timp ce alergau1. La fel şi zarva din piaţă, tocmelile înverşunate, schimbul de bani, căratul mărfurilor dintr-un loc în altul, costumele colorate, baloturile de pânză, catifea şi mătase – toate acestea îl umpleau de uimire pe Cesare Pastila. Bogăţia exotică care se desfăşura în faţa sa îl captivă cu totul. I se părea că s-a rătăcit într-un oraş oriental, într-un bazar din îndepărtata Arabie, în împărăţia sultanului, despre care îi povestiseră multe lucruri negustorii[1]

şi matrozii ce călătoreau spre Soare-Răsare şi aduceau la Veneţia mărfuri din Turcia.

Privirile i-au fost atrase deodată de un personaj care stătea în uşa pe jumătate deschisă a unei case. Era un evreu înalt, slab, cu faţa îngustă, fruntea neobişnuit de înaltă şi o barbă lungă, pornită de pe toată lărgimea bărbiei, dar terminată cu un vârf ascuţit. Chipul care privea de sub pălăria evreiască înaltă, cu moţul căzut într-o parte, amintea de feţele sfinţilor de pe icoanele bizantine primitive din vechile biserici italiene. Pastila fu uluit de această figură. Se îndreptă spre evreu şi, cu cât se apropia de el, cu atât era mai uluit de marea lui asemănare cu sfinţii bizantini. Ochii evreului erau albaştri şi rotunzi şi rămâneau nemişcaţi, ca încremeniţi, în orbitele lor, sub sprâncenele arcuite. Uşa era proptită de o tarabă glisantă pe care neguţătorul răspândise tot soiul de stofe, vechi şi noi, rochii şi tunici, mătăsuri sângerii, care străluceau ca razele soarelui, ţesături perlate care cădeau în falduri sclipind ca solzii unor peşti sau ca aripile unor păsărele vărătice. Când evreul şi-a dat seama că străinul vine spre

1P ieptar în patru colţuri - piesă vestimentară purtată de bărbaţii evrei religioşi; la cele patru colţuri sunt prinşi ciucuri de lână, potrivit unei porunci biblice.

el, a îngrămădit la repezeală toate mărfurile de pe tarabă şi le-a acoperit cu poalele largi ale mantiei sale.

— Te salut, nobile domn, spuse evreul înclinându-se încă înainte ca tânărul să se afle foarte aproape de el.

— Te salut, evreule, îi răspunse Pastila.

Şi înainte ca acesta să scoată o vorbă, Pastila continuă:

— Nu ascunde, evreule, mătăsurile şi stofele tale. Nu sunt un zapciu al vistieriei papale, nu supraveghez respectarea legilor Sfintei Biserici şi nu am venit să urmăresc felul cum te porţi. Sunt un pictor din oraşul Veneţia, un supus al Republicii veneţiene şi slujbaş al Sfinţiei Sale Cardinalul Veneţiei. Cred că aici, în ghetoul Romei, voi găsi mătăsurile şi stofele alese de care am nevoie. O să înveşmântez cu ele bărbaţii şi femeile ce-mi vor sluji drept model la zugrăvirea frescelor din capela mănăstirii Sacro Cuore din Roma. Arată-mi mărfurile tale, evreule, şi ţi le voi plăti cu bani grei.

Spunând acestea, pictorul făcu să zornăie monedele din punga pe care o purta la cingătoare.

Auzind numele Veneţia, locul de salvare al maranilor[2] şi evreilor care gemeau sub jugul papal, în inima negustorului se înfiripă un simţământ de simpatie pentru acel străin. Îi era totuşi teamă de el, fiindcă legea care interzicea comerţul evreilor cu creştinii era foarte aspră.

— O, nobile domn, să-mi fie cu iertare, dar ştiţi foarte bine că Sfântul Părinte Paul al IV-lea, Dumnezeu să-i dăruiască ani mulţi şi biruinţe asupra tuturor vrăjmaşilor săi, ne-a oprit să facem negoţ cu creştinii. De ce vreţi să duceţi în ispită un biet evreu? Banul ademeneşte, cu atât mai mult când e vorba de ducaţi adevăraţi de aur veneţian,

2 Evrei spanioli şi portughezi care au acceptat în Evul Mediu trecerea la creştinism pentru a se salva de la moarte sau exil. Mulţi au păstrat în ascuns practici iudaice şi au avut de îndurat crunte represalii din partea Inchiziţiei.

care circulă în toate ţările sultanului, spuse evreul pentru a afla astfel ce parale are nobilul domn în punga sa.

— Ai ghicit, sunt ducaţi veneţieni veritabili, şi pictorul făcu iar să zornăie monedele din pungă. Nu banii făcuţi pe jumătate din plumb, pe care Sfântul Părinte îi sileşte pe supuşii săi să îi ia drept bani adevăraţi, spuse râzând pictorul. Nu-ţi fie teamă, evreule! Vinde-mi mărfurile tale. Sunt pentru o lucrare poruncită de cardinalul din Veneţia şi veneţienii ştiu să păstreze o taină, adăugă pictorul clipind din ochi. Şi apoi, Sfântul Părinte a interzis doar poporului de rând să cumpere de la evrei, nu şi lui însuşi sau cardinalilor; pe ei nu-i privesc legile.

— O, pentru cardinalul din Veneţia? Cine s-ar încumeta să-şi ţină ascunse comorile de înalta sa sfinţie? Nobilul domn să poftească înăuntru. Am bogăţii demne să împodobească palatul sultanului tuturor turcilor, spuse evreul ridicându-se de la locul lui.

Dispăru o clipă, apoi îşi scoase capul printr-o uşiţă aflată sub fereastra întredeschisă a prăvăliei şi îl invită pe pictor să intre prin acea uşiţă.

Strecurându-se în pivniţă în urma evreului, Pastila rămase descumpănit. În primele clipe îl întâmpină un întuneric adânc. Tavanul jos, în şase colţuri, îi atârna deasupra capului. Pereţii nu se zăreau, erau cufundaţi în beznă. Desluşi apoi, ici şi colo, în câte un ungher, flăcăruile unor candele cu ulei. La lumina lor, ochii lui surprinseră deodată strălucirea scânteietoare a feluritelor ţesături din încăpere. Era din toate părţile înconjurat de mărfuri din cele mai deosebite. Evreul trase spre el un cufăr şi, când îl deschise, pictorul simţi că inima îi bate năvalnic la vederea comorilor dinăuntru.

Ieşiră la iveală felurite mătăsuri, stofe de lână şi brocarturi italiene şi orientale, scăldate toate într-o lumină ce bătea în culori nemaivăzute. Unul după altul, evreul scoase din cufăr valurile de mătase şi se îndreptă cu ele

spre ferestruica străjuită de gratii groase de fier, prin care razele palide pătrundeau în prăvălia ascunsă. Ridica apoi bucăţile de mătase pentru ca lumina zilei să cadă asupra lor şi pictorul să observe jocul ademenitor al culorilor.

Pictorul veneţian, deprins din oraşul său cu mătăsurile, nu-şi putea lua privirile de la toate câte îi arăta acum evreul. Părea cuprins de ameţeala pe care i-o putea da numai un vin vechi. Unele mătăsuri persane aminteau de jocul de culori al pieilor de şarpe, altele scânteiau de parcă ar fi fost bătute cu pietre preţioase, iar altele îl fermecau pe cel ce le privea precum lucirea mărgăritarelor, atunci când sclipesc ca ochii de femeie. Apărură apoi catifele negre ca noaptea de nepătruns, adânci ca marea, ori de culoarea ambrei. Când evreul le ţinea în lumina zilei, pictorului i se părea că razele soarelui s-au împletit în ţesătura mătăsurilor şi catifelelor, că evreul ţine în mâini un buchet din frânturi de lumină.

Lumina ce intra cu zgârcenie cădea şi pe barba albă, pe chipul palid al evreului care stătea cu ţesăturile lui lângă ferestruică. Pastila fu la fel de zguduit de înfăţişarea lui de sfânt, cum fusese atins la vederea comorilor lui. Faţa evreului îl tulbură cu atâta putere pe iscusitul pictor, încât acesta uită în acele clipe pentru ce venise acolo, de parcă i-ar fi cerut să-i arate stofele şi mătăsurile sale numai pentru a avea timp să-i privească pe îndelete şi cu luare-aminte chipul. Ca un artist ce era, i-a trecut prin minte să zugrăvească faţa evreului în una din icoanele sale, dar, fiind un bun creştin, se lepădă îndată de acest gând.

Tot timpul cât s-a aflat în acea subterană, pictorul auzi o voce. Părea că străbate prin zidurile groase ale clădirii, venind dintr-un loc tainic. Era o voce de femeie. I se părea ba că femeia cântă, ba că se roagă lui Dumnezeu. Pictorul abia distingea cuvintele, dar îşi dădea seama că îi sunt străine, de neînţeles. Moliciunea unduitoare a vocii, ca şi înţelesurile ascunse ale cuvintelor îl tulburară.

Descoperi într-un târziu, într-un ungher al încăperii, o ferestruică luminată. Îşi spuse că dincolo de acea ferestruică se află camerele unde locuieşte evreul şi că de acolo vine melodia tremurătoare murmurată de acea femeie. Fu nespus de curios să-şi arunce ochii prin ferestruică, dar nu avea cum să se apropie de ea. Evreul îl ţinea lângă cealaltă ferestruică, dinspre stradă, pentru a-i arăta stofele şi mătăsurile sale. Numai că pe Pastila nu-l prea mai interesau aceste preţioase ţesături. Era cu urechile ciulite la vocea care se auzea din celelalte încăperi. Şi, pe măsură ce o asculta, ea punea tot mai mult stăpânire pe inima lui, cu toate că melodia şi cuvintele îi erau străine. Vibraţia şi adâncimea ei calmă şi discretă i-au cuprins întreaga fiinţă. În cele din urmă, se putu apropia de ferestruică. Evreul voia să deschidă o altă ladă cu ţesături de preţ. Trebuia să desfacă nişte fiare şi să descuie multe lacăte. În acele clipe, Pastila se îndreptă spre ferestruică şi privi înăuntru.

Înmărmuri. La lumina unei candele de argint, zări un bătrân în veşminte albe, la picioarele căruia, pe un scăunel, şedea o fată, care îi citea cu glas cântat dintr-o carte. Bătrânul părea orb. Ţinea ochii închişi, iar faţa îi era plină de riduri. Firele rare ale bărbii i se legănau pe piept. La început, pictorul nu văzu chipul fetei. Stătea aplecată peste cartea deschisă pe genunchii ei. De pe umerii ei rotunzi se revărsa o rochie de catifea albastră. Umbrele candelei atârnate de o grindă groasă îi atingeau capul şi umerii. Părul avea aceleaşi sclipiri perlate ca şi catifeaua care-i îmbrăca umerii. După câteva clipe, fata întoarse capul pe neaşteptate şi-şi roti speriată privirea, de parcă ar fi simţit că cineva se uită la dânsa. Nu-l descoperi însă pe pictor în ferestruică, dar el îi zări chipul ca printr-o străfulgerare.

O emoţie curată îi răscoli inima şi ochii i se umplură de lacrimi. Îl cuprinse un simţământ de ardoare religioasă.

Se afla parcă în faţa unei apariţii de dincolo, a unei minuni dumnezeieşti.

După câteva clipe, fata îşi întoarse din nou capul spre ferestruică şi asupra pictorului se aţintiră doi ochi trişti, blajini. Pastila nu văzuse niciodată ochi atât de trişti. Erau alungiţi, ca ai unui băieţel egiptean. Pleoapele îi coborâră tremurând şi îi acoperiră lumina ochilor, ca la porumbeii răniţi care suferă şi stârnesc milă. Ochii fetei vorbeau despre o mâhnire adâncă, parcă nu de pe lumea aceasta, parcă depăşind durerea omenească. Fruntea îi era înaltă şi rotundă, ca a Sfintei Ana de pe tabloul lui Leonardo da Vinci. Pe măsură ce coborau spre bărbie, liniile feţei i se îngustau, precum cele ale unui cerb tânăr, dintr-un neam nobil. Dar durerea ei de nepătruns, tristeţea ei zguduitoare se citeau cel mai limpede în jurul gurii. Fata avea o gură neobişnuit de mică şi delicată. Ai fi zis că o mână de maestru a desenat-o cu atâta dragoste şi gingăşie, încât părea un mugure roşu care abia îşi desface frunzuliţele fragede sau o floare care îşi închide petalele împrospătate de rouă nopţii…

Pastila îşi simţi inima copleşită de o nobilă melancolie, cu o firavă undă de bucurie copilărească, la vederea ochilor larg deschişi şi a gurii uşor întredeschise a fetei. Se crezu pradă unei năluciri. Lumina cu sclipiri de metal a candelei de argint, răsfrântă din rochia de catifea albastră, îl ameţi.

Fata nu se sperie când se lămuri că un străin priveşte prin ferestruică. Niciun fir de mirare nu i se ivi pe faţă. Se ridică doar de la locul ei. Pastila văzu cum catifeaua grea cade pe ea de la ceafă şi umeri în jos şi auzi clinchetul podoabelor prinse pe rochie. Părul ei ondulat se desfăcu pe spate şi dispăru printre cutele întunecate ale catifelei.

Fata se apropie de bătrân şi-şi aşează mâinile lungi şi graţios cizelate pe umerii lui. Deodată ochii pictorului fură orbiţi de scântei aurii şi albastre. Îşi întoarse capul şi-şi

dădu seama că evreul aruncase peste ferestruică o bucată de mătase. Fata şi tot ce se afla în locuinţă dispărură ca o năzărire.

— Damasc florentin din cel adevărat, zise neguţătorul arătând spre material. Purpură brodată cu aur…

Capitolul 2 TĂCERE SFÂNTĂ

lastila a tot încercat s-o mai vadă pe tânăra evreică, fiica negustorului de ţesături rare, pe care o zărise prin ferestruica de la subsolul prăvăliei. Dar ori de câte ori a revenit în ghetou, a găsit încuiată casa din Piaţa Evreilor. Era de nerecunoscut, lipsită de viaţă, iar ferestrele cu zăbrele împletite rămâneau cu obloanele închise. Pictorul nu-şi putea da seama dacă mai locuieşte cineva înăuntru. Pe steguleţul metalic, prins de o bară şi învârtit de vânt când într-un sens, când în altul, recunoscu emblema decolorată a Castiliei de odinioară. De la vecinii casei, care se duceau sau se întorceau în goană de la piaţă, nu putu afla nimic. Evreii se temeau de el şi îl ocoleau.

A izbutit doar să afle că evreului care locuia în acea casă i se zicea „neguţătorul din Castilia”. Era un om avut şi împuternicitul vestitei case de negoţ conduse de donna Grazia Mendesia, posesoarea unei mari averi şi protectoarea maranilor stabiliţi la Constantinopol

(ea însăşi fiind marană), cu legături de negoţ în toate ţările.

Se afla într-o zi de sâmbătă în piaţa ghetoului. Era tulburat în faţa liniştii care domnea pretutindeni. Toate casele aveau uşile zăvorâte. Rareori trecea cineva prin piaţă sau scotea capul la fereastră. Deodată, pictorul auzi o larmă grozavă. Îşi întoarse capul şi văzu zapcii papali şi soldaţi ai Bisericii scoţând cu sila din case fete şi băieţi evrei, în timp ce părinţii lor, printre plânsele şi ţipete, le spuneau ceva într-o limbă de neînţeles. Pastila nu-şi crezu ochilor când se uită spre casa negustorului venit din Castilia, pe care o socotise părăsită şi moartă: uşa bine

cunoscută a prăvăliei se deschise dintr-odată şi o văzu pe fată dusă de doi soldaţi. Nu-i zări faţa; capul îi era înfăşurat în voalul verde prescris de legi pentru copiii evrei. Putu vedea numai conturul capului ei delicat, lăsat mult în jos. În spatele ei păşea negustorul, şi el cu capul plecat, fără a privi spre pictor, deşi odată îl zărise în piaţă.

Pastila se luă după ei.

Intrarea în ghetou era străjuită de biserica Sancta Angelica. Sub crucea ei erau înscrise cuvintele profetului Isaiia: „De-a lungul întregii zile îmi întind mâinile spre poporul îndărătnic”: Fusese într-adins construită în acest loc.

Potrivit unei vechi legiuiri papale, evreii erau siliţi să umple biserica în fiecare sâmbătă după-amiază şi să asculte predicile preoţilor catolici. Au fost vremuri când evreii au putut ocoli această poruncă. Zece dintre nepricopsiţii ghetoului erau tocmiţi să se ducă, sâmbătă de sâmbătă, la predici, ca să se cheme că legea este respectată. Oricum, spusele preoţilor nu le puteau dăuna pentru că erau surzi ori îşi astupau urechile. În timpul Papei Kalonimus al IV-lea, când Solomon Molho[3] se afla la Roma şi avea o anumită influenţă la Vatican în favoarea maranilor, năpasta aceasta a fost ridicată şi biserica din ghetou a fost închisă. Abia pe timpul „Papei Haman” 2, cum l-au denumit evreii pe Papa Paul al IV-lea, legea a fost restabilită şi chiar înăsprită. Papa a angajat ca predicator pe evreul botezat Josef Moro, de care evreii se temeau că

---

3 Maran portughez revenit la iudaism. A fost ars pe rug ca eretic în 1532.

Personaj din Cartea Esterei, prototip al antisemitului. Cartea Esterei, capitol al Bibliei, relatează evenimentele cărora le este consacrată sărbătoarea evreiască de Purim: prin intervenţia reginei Ester au fost salvaţi de la exterminare evreii de pe teritoriile regelui persan Ahaşver [Xerse 1]; ministrul Haman, care pusese la cale genocidul, a plătit cu viaţa uneltirile sale.

va otrăvi sufletele copiilor, pentru că era un orator iscusit, văzut în întreaga Italie ca un predicator de succes. De aceea îşi ascundeau copiii şi se duceau numai ei, fiind siguri că vor ţine piept predicilor lui Moro. Acesta ţintea însă mai ales spre inimile şi urechile nevinovate ale copiilor şi trimitea în fiecare sâmbătă soldaţii Bisericii prin casele evreieşti pentru a aduce pe copii cu forţa la biserică…

Când Pastila a intrat în biserică, în urma negustorului din Castilia şi a fiicei sale, locul era plin de femei şi bărbaţi, de copile şi băieţaşi cu pieptare. Biserica arăta ca o sinagogă. Peste tot se vedeau înscrisuri în ebraică din profeţi, care ar fi prevăzut apariţia creştinismului. La peretele dinspre răsărit era aşezat un chivot[4] împodobit cu sculpturi bogate, deasupra căruia atârna o mare cruce de argint. Lumânări mari de ceară, înfipte în cele şapte braţe ale unui candelabru evreiesc de argint, ardeau în faţa unei mari icoane creştine, Josef Moro, înfăşurat într-un şal evreiesc de rugăciune, se afla la tribuna din faţa chivotului. Ţinea într-o mână un sul cu textul *Torei*, iar în cealaltă o cruce. Aşa vorbea el evreilor.

Folosind castiliana, limba lor, recita din *Tora*, din profeţi, din *Talf*[5] şi din şi aducea argumente din scrierile cabalistice[6]. Îi amenința pe ascultători cu iadul, descriind în culori sumbre caznele ce-i aşteaptă, şi le făgăduia raiul,

---

4 În fiecare sinagogă, la peretele dinspre răsărit, se află un „chivot sfânt", dulap unde se păstrează suluri de pergament pe care este scris de mână textul Torei (cele cinci cărţi ale lui Moise, cu care începe Biblia).

5 V astă culegere, întocmită între sec. III î.e.n. Şi sec. V e.n., conţinând normele religioase şi social-juridice ale mozaismului, precum şi comentarii, legende, parabole, fabule. Are două versiuni: Talmudul ierusalimitean şi Talmudul babilonian.

6 C abala: doctrină mistică evreiască, cu rădăcini în textul biblic, accesibilă printr-o iniţiere specială.

arătându-le la fel de aprig fericirea de care s-ar putea bucura acolo. Le amintea de starea înjositoare în care îşi duc viaţa şi de batjocura la care i-a osândit religia lor.

— Unde-i Dumnezeul vostru şi unde-i Mesia în care credeţi? De ce nu răspunde el la chemarea voastră? De ce nu vă dă niciun semn? De ce a făcut din voi ţinta hulirii şi dispreţului oamenilor?

Întinzând apoi spre cei din biserică sulul *Torei* şi crucea, îi îndemnă rugător:

— Veniţi aici, veniţi sub ocrotirea lor!

Avea un glas adânc, cu un puternic răsunet metalic, care aducea teama şi groaza în sufletul ascultătorilor.

Ochii îi ardeau, iar chipul îi era palid şi încruntat.

Lângă el şedea notarul papal, înarmat cu o pană mare şi lungi foi de pergament. Evreul care venea la tribună şi-şi lăsa capul în jos pentru a fi udat cu apă sfinţită căpăta îndată de la notar un înscris prin care i se dădeau drepturile de cetăţean al Romei şi de unic moştenitor al averii tatălui său; devenea totodată proprietarul bunurilor şi caselor luate de Papă de la acei membri ai familiei sale care locuiau în afara zidurilor ghetoului.

Pe prima bancă din faţa tribunei şedeau cei zece pierde-vară de meserie ai ghetoului, dintre care doi, Haim Adoni şi Mordehai Afli, erau şi un soi de bufoni. Participau la nunţi şi la alte sărbători, unde se dezlănţuiau în „dansurile morţilor”, iar în sinagogă erau primii arătaţi cu degetul când se dădea citire pasajului biblic referitor la pedepsirea celor care încalcă Legea. Aici, în biserică, Haim Adoni, un ins încă tânăr, se prefăcea cuprins de durere de dinţi. Îşi înfăşurase capul cu o ţesătură de lână atât de mare, că şi-ar fi putut face din ea un întreg veşmânt. Fireşte, urechile nu i se mai vedeau şi n-ar fi putut auzi nicio lovitură de tun, cu atât mai puţin vocea tunătoare a predicatorului. Cel de-al doilea bufon, sub cuvânt că îl

doare capul, şi l-a acoperit cu lămâi legate cu multe prosoape albe, care îi astupau urechile, aşa că nici el nu putea auzi vocea predicatorului. Acesta din urmă se înfurie atât de tare, încât coborî de la tribună spre banca bufonilor şi, luându-i la palme, îi sili să-şi dea jos bandajele, ca să poată săruta crucea. Dar bufonii continuau să se plângă atât de zgomotos de pretinsele lor suferinţe, încât, până la urmă, au fost izgoniţi din biserică.

Iosef Moro îşi îndreptă atunci privirile spre copii şi, cu vocea lui metalică, se dezlănţui într-o tiradă ameninţătoare, pentru a-i înspăimânta atât pe ei cât şi pe părinţi.

— Aveţi milă, aveţi milă de copiii voştri, pe care îi aruncaţi pradă ruşinii şi obidei, umilirilor şi călcării în picioare de către oricine! Dăruiţi-le ocrotirea crucii!

Dar copiii se lipiră strâns de părinţii lor şi un murmur se ridică în toată biserica, ieşit de pe buzele taţilor şi fiilor, ale mamelor şi fiicelor:

— Şema Israel1.

Cuvinte cu o putere miraculoasă. Un tremur cuprinse toate inimile. Se auzise o voce a tuturor generaţiilor de evrei şi flăcări năprasnice

„Ascultă, Israele!”, primele două cuvinte ale versetului biblic care proclamă unicitatea lui Dumnezeu. Se rosteşte în timpul rugăciunilor şi în momente de mare primejdie, chiar şi pe patul de moarte.

se ridicară parcă în faţa ascultătorilor – trupuri pârjolite, ochi holbaţi de groază, voci stinse care abia mai puteau să rostească străvechea binecuvântare…

Tineri şi bătrâni, copii şi bătrâni gârboviţi de ani îşi plecară capul şi glasuri care nu mai păreau omeneşti murmurau:

— Şema Israeli Josef Moro amuţi speriat de acest murmur ce răzbătea din toate piepturile. În inima lui tresări o rămăşiţă a celui care a fost el cândva şi şopti

împreună cu toţi ceilalţi:

— Şema Israeli

*

Pastila şedea într-un colţ al bisericii.

Era speriat de tabloul măreţ, cu totul nou pentru el, pe care îl vedea. Îl umplură de admiraţie copiii care stăteau neînduplecaţi, ţinându-şi capetele plecate. Nu se clintea nicio mână, nicio privire nu se ridica spre crucea întinsă către ei, care, potrivit spuselor predicatorului, îi va izbăvi atât pe lumea asta, cât şi pe lumea viitoare.

Nu pricepea, însă, de ce nu vor să treacă la credinţa care ar pune capăt tuturor suferinţelor de care au parte şi pe care el o considera singura credinţă adevărată. De ce? De ce?

Se uită, cu inima strânsă, la neguţătorul din Castilia şi la fiica lui. O clipă avu părerea că fata e gata să-şi întindă mâna spre cruce. Dar nu. Şi-a plecat şi ea capul la fel ca ceilalţi. Stătea neclintită şi buzele îi murmurau ceva.

„Şi totuşi, îşi spuse pictorul, înfăţişarea ei pare atât de creştină, de divină, de nobilă şi cuvioasă! Nu arată ea ca acea Sfântă Fecioară pe care Dumnezeu a ales-o pentru a da naştere Fiului Său?”

În clipa în care ea şi-a lăsat capul în jos, Pastila băgă de seamă nesfârşita durere întipărită în jurul gurii copilăreşti. Pe chipul ei se citea durerea întregii lumi. Ochii ei erau umbriţi de o adâncă tristeţe. Pe fruntea ei înaltă şi boltită plutea însăşi smerenia credinţei. Pictorul simţi nevoia să îngenuncheze în faţa ei, să ridice mâinile spre ea şi să o roage: „Sfântă Fecioară Maria, tu, întruchipare a curăţiei, tu, care înduri durerea întregii lumi, ai milă, ai milă!”

Din clipa în care o văzuse, îl urmărea gândul de a folosi chipul ei ca model pentru o icoană a Sfintei Maria, mama Domnului. Aceea căreia i s-a arătat Dumnezeu trebuie să fi avut aceiaşi ochi trişti şi aceeaşi durere

dincolo de fire îi va fi împresurat gura. Chipul ei purta pecetea tăcutului strigăt de durere al tuturor celor aflaţi în suferinţă. În faţa acestui chip oamenii vor cădea în genunchi şi spre acest chip îşi vor întinde ei mâinile. Şi ochii aceştia vor revărsa în inimile încercate ale oamenilor o iubire neprihănită pentru fiecare, o infinită milă şi o mărinimie adâncă, aceeaşi milă şi mărinimie pe care, simţea Pastila, le-a dăruit şi inimii lui…

*

Pastila era veneţian până în măduva oaselor. Roma îi stârnea silă prin aerul ei triumfător, de stăpân sătul. Ura arta ei şi, mai mult decât pe oricine, pe Rafael, tânărul ei Dumnezeu, care stăpânea lumea creştină cu frumuseţea trupurilor sale de femei, întruchipând doar sentimentul simplu al iubirii materne.

Veneţia era pentru el oraşul purtat de pânzele înaripate ale corăbiilor pe toate fluviile şi mările; oraşul care arăta ca o viziune divină, întruchipată în marmură albă; oraşul ale cărui biserici şi palate par să zboare, ca nişte păsări uriaşe, în văzduhuri.

Dar, mai presus de orice, Pastila îi adora pe pictorii veneţieni. Profesorii săi au fost Tintoretto, Giorgione, Bellini şi, înaintea tuturor, bătrânul St. Angelico, ale cărui „mame sfinte” le văzuse la Florenţa – Fra Angelico, acela care a adus pe pământ figurile cereşti şi le-a dăruit trăsăturile neajutorării copilăreşti.

Roma era însă stăpânită de tânărul Rafael, al cărui nume a străbătut fulgerător pământul, întreaga Romă, toată lumea creştină îngenunchea şi se ruga la madonele sale, pe care le pictase după chipul iubitei sale, fiica unui brutar, înrobise şi înlănţuise de paleta sa pe toţi artiştii care l-au urmat. Fiecare madonă trebuia să semene cu fiica brutarului din Roma. Altfel, nu avea nicio speranţă de a fi primită într-o biserică şi autorii ei erau osândiţi să moară de foame.

Dar în Pastila, ca şi în ceilalţi artişti tineri, fremăta protestul împotriva dominaţiei lui Rafael. „Nu, gândea el, femeia aleasă de Dumnezeu pentru a naşte pe Mântuitor nu putea doar întruchipa suprema frumuseţe umană şi o nemărginită iubire maternă. Nu, sufletul ei a fost mai adânc, mai cuprinzător şi s-a jertfit unui ţel mai înalt, nemărginitei iubiri pentru întreaga lume. Chipul ei a avut de bună seamă acea frumuseţe sfântă, la vederea căreia ne desprindem de tot ce e pământesc şi suntem cuprinşi de o iubire mai presus de omenesc, de o iubire de neînţeles, fără sfârşit…”

Supraomenescul plutea şi pe chipul fetei evreice, fiica negustorului din Castilia. Frumuseţea trăsăturilor ei fără seamăn dezvăluia pictorului tainele unei alte lumi, jinduită de el vreme îndelungată. La acest chip se vor închina oamenii, dar cu inimile curate şi cu năzuinţe întru totul diferite de ambiţiile mărunte, pentru împlinirea cărora se roagă la madonele lui Rafael. Nu, altfel, cu totul altfel, despovăraţi de orice aspiraţie la o fericire egoistă, îşi spunea Cesare Pastila, se vor ruga oamenii la icoana pe care o va zugrăvi el: o vor implora pe Sfânta Fecioară să dăruiască tuturor fericire şi izbăvire.

Dar cum va putea el, ca bun creştin, să facă din fiica unui necredincios modelul unei icoane a mamei lui Dumnezeu? Cum vor putea bunii creştini îngenunchea în faţa unei icoane cu trăsăturile unei păgâne?

Dar îşi aminti îndată de naşterea lui Iisus şi se întrebă: „Nu a ales însuşi Dumnezeu o fiică a acestui popor pentru a-l aduce pe lume? Nu aparţine neprihănita fecioară, mama lui Dumnezeu-fiul, acestui popor?”

Latura de neînţeles, înaltă, mistică a acestui popor explică de ce Dumnezeu l-a ales pentru ca din rândurile lui să se ivească izbăvirea lumii. Şi printre fiicele sale a descoperit şi el, Pastila, pe aceea care întruchipează frumuseţea căutată de multă vreme de el.

A aşteptat la uşa bisericii pe negustorul din Castilia şi pe fiica lui şi, când au apărut, s-a aşezat în genunchi în faţa ei:

— O, madona, tu, a cărui chip răsădeşte în inima oamenilor pietatea şi nobleţea, tu nu ai dreptul să-ţi ascunzi trăsăturile. Dumnezeu ţi le-a dăruit pentru a-i face pe oameni mai frumoşi şi mai puri. Vreau să pictez după chipul tău o icoană a Maicii Domnului în capela mănăstirii Sacro Cuore. Oamenii vor vedea chipul tău, vor îngenunchea în faţa lui şi se vor ruga cu inimile curate. O, madona, lasă-mă să pictez creaţia lui Dumnezeu întru gloria şi măreţia Numelui Său!

Dar fata a lăsat capul în jos, cum făcuse şi în biserică în timpul predicii preotului. Îl ascultase pe pictor din teamă şi sfială. Apoi se îndepărtă cu paşi mici, urmându-şi cu fruntea plecată tatăl.

Pictorul a rămas, însă, un răstimp, aşezat într-un genunchi, în acelaşi loc.

Capitolul 3

BLESTEMUL

Numeroşi marani din Portugalia şi Spania au fugit de pe meleagurile lor însângerate, presărate cu rugurile Inchiziţiei, şi s-au aşezat în statele iubitoare de libertate ale Italiei, unde înflorea spiritul toleranţei, culturii şi omeniei. Papii Clement al IV-lea, Paul al III-lea şi Iulius al III-lea le-au îngăduit să se întoarcă nestânjeniţi la iudaism, să-şi reia numele evreieşti şi să trăiască potrivit credinţei şi obiceiurilor lor. În republica liberă Veneţia au fost primiţi cu braţele deschise. Ei au legat acolo relaţii comerciale cu fraţii lor din ţările sultanului, contribuind astfel la dezvoltarea şi bogăţia Republicii. Faptul acesta a stârnit gelozia principatelor Ferrara şi Urbino. Dorind să-i atragă pe evreii din Veneţia, pentru a însufleţi porturile lor prin comerţul cu Orientul, conducătorii acestor principate le-au acordat drepturi şi mai multe, i-au lăsat să-şi

construiască sinagogi, să-şi întemeieze tipografii – ceea ce era atunci expresia cea mai înaltă a toleranţei religioase – şi le-au îngăduit să-şi educe copiii ca evrei.

În Ferrara, micul paradis pământesc, ai cărei principi au strâns în jurul lor poeţi şi pictori şi la curţile cărora se discuta mai mult despre Vergilius şi Dante decât despre treburile statului, maranii au jucat un rol foarte important. Deţineau posturile de miniştri ai finanţelor şi comerţului şi aveau şi alte misiuni înalte în viaţa socială şi statală. În 1553, când, în urma intrigilor preotului botezat Josef Moro, Papa Paul al III-lea a ordonat arderea tuturor cărţilor evreieşti cu excepţia Zohar-ului[7], evreii din Roma şi din alte oraşe şi-au trimis foliantele la Ferrara şi Urbino, încredinţându-le spre păstrare maranilor de acolo, pentru ca tipăriturile evreieşti să nu dispară de pe pământul italian.

Dar totul s-a schimbat odată cu urcarea lui Paul al IV-lea pe tronul papal. La un ordin tainic al lui, în luna mai a anului 1556, în portul Ancona, aflat sub stăpânirea sa, a fost dezlănţuită şi pe pământul italian urgia autodafeurilor. Zelul înfocat al Inchiziţiei din Ancona a înspăimântat de moarte atât pe marani, cât şi pe evreii din întreaga ţară.

La Roma, maranii s-au adunat în ascuns în casa lui rabi Josef Pinsi, căruia i se spunea în ghetou „neguţătorul din Castilia”, pentru a se ruga şi a ţine sfat. Erau de faţă şi evrei nebotezaţi, pentru că, deşi religia mozaică nu era deocamdată interzisă, fuseseră închise toate sinagogile din Roma, cu o singură excepţie. Evreii şi maranii reluaseră vechiul obicei, adus din Spania şi Portugalia, de a se strânge laolaltă în încăperi tainice pentru slujbe religioase şi a vedea ce e de făcut împotriva năpastelor căzute asupra lor.

---

7 Cartea splendorii, lucrarea fundamentală a Cabalei. Cabala este o doctrină mistică evreiască cu rădăcini în textul biblic. S-a dezvoltat în cadrul iudaismului din Spania secolelor XII şi XIII.

Josef Pinsi era trimisul la Roma al donnei Grazia Mendesia, care, împreună cu ginerele ei Josef Nassi şi cu alţi cinci sute de marani şi evrei din Ferrara, fugise la Constantinopol, unde-şi adusese şi bunurile smulse din ghearele Inchiziţiei. Regele Franţei, Papa şi câteva stătuleţe cărora le împrumutase bani şi-au însuşit o mare parte din averea ei. Dar Grazia Mşndesia păstrase în taină legături cu oraşele portuare din Italia şi trimitea din Constantinopol corăbii încărcate cu mărfuri pe care agenţii ei le desfăceau peste tot în peninsulă. Prin aceşti agenţi donna Grazia primea informaţii despre starea maranilor şi evreilor din statele italiene şi tot prin ei îi ajuta să se refugieze în ţările sultanului.

*

În subterana ferită de ochii străinilor, unde l-am întâlnit mai înainte pe pictor, erau acum adunaţi evreii Romei. Era seară, după o zi fierbinte de vară. Roma dormea după zăpuşeala uscată de pe malurile Tibrului. Străduţele strâmbe ale ghetoului erau întunecate, iar clădirile lui înalte şi mute arătau ca nişte umbre urieşeşti. Păreau că se leagănă, în timp ce pe uliţe se strecurau de-a lungul zidurilor nişte siluete fantomatice. Şi toate dispăreau printr-o intrare tainică în locuinţa lui Pinsi.

O singură încăpere era puternic luminată, în mari candelabre ardeau candele cu ulei. Grupuri de tineri şi bătrâni vorbeau în şoaptă. Veşmintele şi glugile lor negre aruncau umbre nemişcate pe pereţi. Deodată se făcu o linişte deplină. Evreii s-au strâns într-un singur grup, fără a mai scoate o vorbă.

S-a deschis o uşă şi a intrat bătrânul evreu orb. Cu toate că ochii din orbitele lui mari erau morţi, o lucire stranie izvora din ei, de parcă, fără a vedea nimicnicia lumii noastre, zăreau totuşi o altă lumină şi o altă lume, lumea adevărului... îl conducea tânăra pe care am numit-o până acum „fiica neguţătorului din Castilia”, cum era

trecută în scriptele italiene. Numele ei era Iefta. De fapt, nu era fiica neguţătorului Josef Pinsi, ci nepoata bătrânului orb, care se numea Iacob Meduga şi se declara descendent al familiei Abrabanel. Aş[8]a fi şi considerau evreii şi maranii din Roma, drept care l-au ales conducător al lor. Spiţa lui Abrabanel părea stinsă după îndelungi rătăciri prin lume. Mulţi dintre membrii familiei au fost capturaţi pe mare de piraţi şi au fost vânduţi ca sclavi. Numeroşi copii mici au fost botezaţi cu sila. Au supravieţuit numai bătrânul şi nepoata lui, care şi-au găsit adăpost la Josef Pinsi, reprezentantul bogatei donna Mendesia.

Împreună cu bătrânul au intrat în încăpere doi bărbaţi, cu mesaje către evreii din Roma. Unul trimis în ascuns de evreii din Ancona. Celălalt, sosit din Constantinopol, era un diplomat trimis de sultanul Suleiman la Papă pentru a interveni în chestiunea supuşilor turci; el avea, totodată, o misiune secretă din partea donnei Mendesia către evreii din Roma.

În liniştea încăperii nu se auzea decât sfârâitul mucurilor din candele. Participanţii îşi ţineau răsuflarea. Bătrânul rabi Iacob se aşeză într-un fotoliu adânc şi, cum era datina la evreii şi maranii spanioli, toţi cei de faţă trecură prin faţa lui şi îi sărutară mâna. Bătrânul îşi aşeza o mână pe creştetul fiecăruia şi îl binecuvânta mişcându-şi uşor buzele. Apoi, Iosef Pinsi, gazda adunării, a ciocănit într-un anumit loc al peretelui care dădea spre stradă. Afară, în faţa casei şi la colţurile străzilor apropiate, erau postaţi tineri marani, cu misiunea de a da de veste dacă s-ar fi apropiat supraveghetorii Inchiziţiei. Paznicii i-au răspuns lui Pinsi prin semne convenite dinainte că totul e în ordine.

---

8 Abrabanel (Isaac ben luda, 1437-1508), important comentator al Bibliei şi filozof, diplomat şi expert în finanţe, originar din Portugalia. A deţinut funcţii guvernamentale în Portugalia şi Spania. După îndelungi peregrinări, s-a stabilit la Veneţia.

Neguţătorul a tras atunci perdeaua care acoperea un chivot sfânt şi asistenţa s-a ridicat pentru rugăciunea de seară. Un cantor a intonat cele Optsprezece Binecuvântări3, iar cei de faţă au rostit după el fiecare cuvânt. După rugăciune, bătrânul a întins o mână, cerând astfel adunării să se facă linişte. S-a ridicat apoi emisarul din Ancona, care s-a îndreptat spre chivotul sfânt şi a început să povestească în limba castiliană ce s-a întâmplat în oraşul său. Într-o seară de sâmbătă, au fost atacate pe neaşteptate

Rugăciune alcătuită din optsprezece binecuvântări, conţinând elementele esenţiale ale religiei mozaice.

toate sinagogile din Ancona şi credincioşii, bărbaţi, femei şi copii, au fost târâţi în subteranele Inchiziţiei. Călăii i-au legat la roţile de sfâşiat trupurile şi la maşinăriile de frânt oasele, pentru a-i sili să se lepede de iudaism. Unii au murit în chinuri. Mulţi nu au putut îndura suferinţele şi au trecut la credinţa creştină. Legaţi în lanţuri, au fost surghiuniţi în insula Malta. Dar douăzeci şi şase dintre arestaţi, printre care se afla bătrâna donna Majora, au rezistat cu îndărătnicie torturilor şi au rămas fideli religiei poporului lor. Au fost duşi cu steaguri bisericeşti şi cântece religioase la rugurile ridicate pentru ei în piaţa oraşului. Bătrâna donna Majora i-a îmbărbătat pe toţi cu strigătul „Şema Israel!”. Au fost cu toţii arşi.

O tăcere îndurerată s-a aşternut în încăpere. Cu toţii şi-au lăsat capul în piept, gândindu-se că trebuie să fie pregătiţi pentru clipa când vor avea parte de aceeaşi soartă…

Deodată bătrânul rabi Iacob se ridică de pe scaun, îşi întinse mâinile uscate de parcă ar fi zărit pe cineva şi strigă cu o voce tremurătoare:

— Martiri ai credinţei în Dumnezeu! Martiri ai credinţei în Dumnezeu! Martiri…

— Martiri! au reluat toţi cei din încăpere.

Din piepturile multora au izbucnit brusc cuvintele:

— Mărit şi sfinţit fie Numele Său![9]

Când s-a lăsat din nou linişte, a venit în faţa chivotului sfânt emisarul din Constantinopol, care a spus:

— În ce-i priveşte pe maranii deportaţi în Malta, vă pot spune că ei se află sub ocrotirea marelui şi preadreptului sultan Suleiman – slăvit fie el – şi ei slujesc fără vreo oprelişte pe singurul Dumnezeu viu.

— Cum de-i cu putinţă? Cum de-i cu putinţă?

— Nobila donna Grazia Mendesia, care este o podoabă scumpă a poporului nostru, s-a înfăţişat împreună cu ginerele ei, nobilul prinţ Don Iosef Nassi, şi s-au aruncat la picioarele sultanului, rugându-l să facă ceva pentru fraţii noştri oropsiţi. Sultanul a ascultat plângerile lor şi a ţinut seama de lacrimile lor. El şi-a trimis corăbiile în portul Malta. Maranii au fost urcaţi la bordul lor şi au fost aduşi în capitala marii lui împărăţii.

— Numele lui Dumnezeu fie preamărit în vecii vecilor! strigă bătrânul şi-şi ridică mâinile spre cer.

— Amin! răspunseră toţi cei prezenţi.

Luă din nou cuvântul mesagerul venit din Constantinopol.

— Am fost trimis la voi de nobila prinţesă donna Grazia şi de prinţul don Iosef Nassi pentru a vă înştiinţa că nimeni dintre voi nu trebuie să mai trimită vreo corabie la Ancona. Nimeni să nu mai vândă mărfuri acolo. Între principele din Urbino, care este un duşman al Papei şi un prieten al maranilor, şi evreii din împărăţia sultanului a fost încheiat un pact veşnic potrivit căruia toate corăbiile care navighează spre Orient vor ocoli portul Ancona şi vor ancora la Urbino. Pesara, portul din Urbino, va deveni de acum înainte principalul punct al comerţului evreiesc.

---

9 Primele cuvinte ale „Kadiş"-ului, rugăciune de laudă a lui Dumnezeu, rostită de fii sau părinţii unui defunct, după anumite norme.

Acolo se vor strânge pânzele corăbiilor care navighează în Orient şi la umbra lor vor trăi maranii în pace.

Când emisarul a tăcut, s-a ridicat bătrânul rabi Iacob şi şi-a întins mâna spre cei de faţă.

— Fii ai lui Israel, voi, cei chinuiţi şi curaţi! Ascultaţi-l pe Dumnezeu, pe Dumnezeul vostru! în numele martirilor, în numele sângelui evreiesc vărsat şi al oaselor evreieşti sfărâmate, arunc o anatemă solemnă asupra Anconei, ţara sângeroasă a duşmanilor noştri. Blestemat să fie acela care-şi va ancora corabia în portul Papei! Blestemat să fie acela care se va pune în slujba duşmanului, care-l va sprijini în negoţul lui şi-l va ajuta să se îmbogăţească! Ancona să nu mai existe pe faţa pământului! Blestemată să fie! Blestemată să fie!

Un murmur de ridică din întreaga adunare:

— Blestemată să fie! Blestemată să fie!

— Părintele Israelului nu doarme, nu aţipeşte! îşi continuă bătrânul cuvântarea. Dumnezeu are milă de rămăşiţa lui Israel. El ne-a trimis un ocrotitor şi un protector în persoana sultanului Suleiman, Dumnezeu să-i dăruiască biruinţe asupra duşmanilor săi. Să nu mai fie vărsat sânge evreiesc în Italia! Să nu mai fie arse trupuri de evrei pe ruguri! Dumnezeu nu-şi va mai întoarce privirile de la noi, nici ziua, nici noaptea. Generaţie de generaţie, avem parte de salvatori trimişi de El. Să-l preamărim pe Dumnezeu pentru mărinimia pe care ne-o arată!

Nimeni nu a ştiut ce crede de fapt bătrânul rabi Iacob, dar toţi au înţeles că s-a întâmplat ceva important şi au ridicat mâinile spre cer în semn de recunoştinţă.

În dimineaţa următoare, evreii din Roma, ca şi toţi ceilalţi locuitori ai oraşului, au fost uimiţi de ştirea care s-a răspândit pretutindeni: Sultanul a trimis la Papă un emisar care, în numele Majestăţii Sale Sultanul, i-a declarat pe toţi maranii supuşi turci. Pentru fiecare maran care va fi

torturat în temniţele Inchiziţiei, sultanul va porunci să fie torturat un creştin. Şi pentru fiecare maran care va fi ars pe rug în Italia, sultanul va face să fie ars pe rug un creştin din împărăţia sa.

S-au deschis atunci subteranele Inchiziţiei şi toţi maranii, deveniţi astfel supuşi turci, au fost eliberaţi, spre jalea Papei.

Capitolul 4 PRIN FOC ŞI PRIN APĂ

Ie tronul lui Hristos de la Roma şedea octogenarul tiran Pietro Caraffa, care, ca papă, purta numele de Paul al IV-lea. Fiind numai cardinal, pe vremea Papei Paul al II I-lea, el poruncise arderea de cărţi evreieşti la Roma. Paul al IV-lea a fost făcut papă deoarece se spera că, prin otrava fanatismului său şi folosind roţile de tortură ale Inchiziţiei, el va izbuti să salveze supremaţia catolicismului, care se clătina sub influenţa crescândă a celor doi eretici – Luther în Germania şi Calvin la Geneva. Dar, din pricină că puterile îi slăbiseră şi mâna lui se scurtase, Paul al IV-lea nu a mai fost în stare să înăbuşe mişcarea protestantă răspândită în Germania. Nu i-a mai rămas decât să-şi reverse mânia asupra necredincioşilor de lângă el – evreii, maurii şi maranii.

Înalt de statură şi cu faţa mohorâtă, Papa şedea pe o bancă tare în camera lui de la unul de caturile de sus ale Vaticanului, aranjată ca o chilie de călugăr iezuit. Faţa lui arăta ca o mare bântuită de valuri furioase. Firele lungi şi aspre ale bărbii albe erau ţepoase ca o perie de sârmă. Multele creţuri ale chipului său făceau loc, sub sprâncenele groase, celor doi ochi albaştri ca de copil, dar lipsiţi de orice strălucire, ţepeni şi reci ca de silex.

— De când este tronul lui Petru condus de necredincioşi? îl întrebă Papa pe micul, liniştitul cardinal Alexander Farnese, care se ocupa de afacerile externe ale Vaticanului.

— Evreul Josef Nassi are o mare influenţă la curtea

sultanului. Este sfetnicul sultanului şi trebuie să-i dobândim prietenia. Autodafeurile din Ancona ne-au costat comerţul cu Orientul, îi răspunse potolit cardinalul.

— Şi asta înseamnă că sultanul are dreptul să-i dicteze trimisului lui Hristos pe pământ cum să se poarte cu ereticii şi duşmanii lui Hristos? întrebă iar Papa.

— Roma nu este numai principala reşedinţă a Bisericii, dar şi capitala unei ţări. Celelalte state italiene s-au îmbogăţit mulţumită comerţului evreilor cu Orientul. Veneţia, Ferrara, Urbino au atras de partea lor pe sfătuitorii sultanului. Chiar şi Spania, duşmanul de moarte al evreilor, caută prietenia ministrului Josef Nassi şi a poruncit ambasadorului său la Constantinopol să ducă tratative secrete cu Iosef Nassi. Asta ne poate rupe de înalta Poartă.

Papa s-a înfuriat nespus când a auzit cuvântul „Spania”. Faţa i s-a făcut stacojie şi ochii i s-au tulburat, pentru că – oricât de mult îi ura pe evrei şi pe marani – îi ura şi mai mult pe spanioli; se afla cu ei într-o duşmănie de moarte.

— O să arăt atât sultanului tuturor musulmanilor, cât şi evreilor, italienilor şi tuturor ereticilor că la Roma se află reprezentantul creştinătăţii, spuse el, şi se ridică din jilţ. Du-te şi cheamă-l aici pe vărul meu, guvernatorul Romei.

*

În acea seară, cardinalul Farnese a fost invitat la cina festivă oferită de faimoasa curtezană spaniolă Impera, cu prilejul declamării de către papagalul ei african a unui prim vers dintr-un cânt al poetului latin Vergiliu. În momentele când un grup de tineri şi tinere complet dezbrăcaţi, doar cu faţa acoperită, dansau în faţa oaspeţilor, un bărbat mascat a intrat în vila curtezanei, situată pe malul Tibrului, şi s-a apropiat de cardinal. Când Farnese l-a întrebat ce doreşte, necunoscutul i-a şoptit la ureche:

— Papa a poruncit în secret guvernatorului Romei să incendieze ghetoul evreiesc din patru părţi şi să bage de seamă ca niciun evreu să scape cu viaţă.

Cardinalul s-a făcut galben la faţă şi a întrebat:

— De unde ştii?

— Sunt de la curtea cardinalului veneţian, i-a răspuns mascatul.

Farnese nu a mai pus nicio întrebare. Cardinalul din Veneţia era doar personajul cel mai bine informat din Roma. El se găsea la Roma nu numai ca înalt prelat, ci şi ca reprezentant al Republicii veneţiene. Farnese ştia foarte bine că spionii veneţieni, angajaţi ai cardinalului, află tot ce se petrece la curtea Papei încă înaintea demnitarilor Vaticanului şi că sunt mai bine informaţi decât ei în toate privinţele. De aceea, nu a pus la îndoială ştirea primită prin mesagerul cu mască.

— Tinere, i-a spus el, nu ştiu cine eşti, dar ai făcut un serviciu important Bisericii şi, de aceea, ţi se cuvin mulţumirile mele.

Tânărul bărbat îi răspunse:

— Serviciu contra serviciu – doresc să-mi faceţi cunoscute toate primejdiile care ameninţă ghetoul Romei din partea Vaticanului.

— Ce, eşti un prieten al evreilor?

— Nu, sunt un prieten al Bisericii. În acea clipă, tânărul îşi scoase masca şi cardinalul îl recunoscu pe pictorul Pastila.

— Pastila, pictorul din Veneţia! strigă el uimit. Ce ai tu de-a face cu ghetoul?

— Mi-am lăsat acolo inima, îi răspunse pictorul.

— Iar ochiul ţinteşte necontenit spre locul unde se află inima, făcu zâmbind cardinalul.

Zadarnic l-a rugat frumoasa Impera pe eminenţa sa, clipindu-i cochet din ochii ei de safir, despre care se spunea că n-au pereche în Italia, să rămână la cină până ce

va fi adusă colivia de aur cu papagalul ei. Cardinalul renunţă la onoarea de a-l asculta recitând versul lui Vergiliu, pentru că i se părea mai însemnată soarta a zeci de mii de oameni. De fapt, gândul nu îi era la aceşti oameni şi nici la onoarea credinţei creştine, ci doar la interesele Bisericii.

După o jumătate de oră, se afla la picioarele Papei, în dormitorul lui, şi îl ruga fierbinte:

— Sfinte Părinte, Biserica e în primejdie. Din Germania primim ştiri peste ştiri cum că vorbele eretice ale lui Luther se răspândesc în toată ţara ca o molimă. Chiar şi Anglia se desprinde de noi. Şi Franţa e invadată de erezii. Bulele papale sunt arse în pieţele oraşelor.

Scaunul lui Petru se clatină, reformaţii capătă tot mai mulţi aderenţi. Când lumea va afla că au fost daţi pradă focului zeci de mii de oameni – şi se va şti că din ordinul Vaticanului, pentru că evreii au peste tot trimişi, la toate curţile se află doctori şi mânuitori de bani evrei –, faptele acestea vor fi folosite împotriva Bisericii, ereticii şi reformaţii vor găsi prilejul unor noi atacuri otrăvite şi până la urmă alte ţări şi popoare se vor îndepărta de tronul lui Hristos.

Papa se posomorî şi închise ochii, de parcă ar fi aţipit.

Lângă uşă, abia văzut, stătea guvernatorul Romei, cu ordinul Papei în mână, şi aştepta hotărârea lui definitivă.

— Cu cât te-au plătit evreii? îl întrebă deodată Sfântul Părinte pe cardinal.

Cardinalul tăcu un răstimp, apoi se ridică, îşi făcu cruce şi zise:

— Dumnezeu mi-e martor că mă gândesc numai la interesele Bisericii. Supune-i pe evrei la suplicii cât de îngrozitoare vrei, dar fă-o aşa ca nimeni să nu ştie că totul porneşte de la Sfânta Biserică. Evreii au devenit o putere la curtea sultanului. Regi şi principi le caută prietenia.

Sunt împrăştiaţi în toată lumea şi pot fi de mare ajutor duşmanilor noştri.

— Nu mă tulbură defel că regi şi principi umblă după prietenia evreilor de la curtea sultanului! Capul credinţei catolice nu vrea deloc să aibă de-a face cu duşmanii lui Hristos, răspunse Papa cu glas tăios.

Se auzi acum şi vocea guvernatorului Romei:

— Sfinte Părinte, dacă nu-i poţi pedepsi pe evrei folosind focul, atunci foloseşte apa.

— Ce vrei să spui? îl întrebă Papa.

Guvernatorul privi spre cardinal.

Papa îi făcu lui Farnese un semn cu mâna şi acesta ieşi din dormitor. Sfântul Părinte rămase între patru ochi cu guvernatorul.

— Până nu demult, Tibrul îşi ieşea în fiecare an din albie şi inunda ghetoul, începu guvernatorul. Numai că, atunci când i-ai silit pe evrei să înalţe zidurile ghetoului, ei au profitat cu perfidie de ocazie şi au întărit cu diguri malurile râului, pentru a fi feriţi de revărsări. În septembrie, apele Tibrului vor creşte din nou. Porunceştene şi noi vom slăbi în taină digurile. Când se vor umfla, apele vor năvăli în ghetou şi vor îneca tot ce se găseşte în pivniţele lor, îşi încheie guvernatorul spusele.

— Dar ai grijă ca soldaţii mei elveţieni şi germani, în care am toată încrederea, să vegheze ca, după douăzeci şi patru de ore de la inundaţie, niciun suflet viu să nu mai iasă pe porţile ghetoului, îi porunci Papa.

— O să am grijă, răspunse guvernatorul înclinându-se.

— Cheamă-l acum înăuntru pe Iuda, pe cardinal.

Când intră Farnese, Papa ridică ochii spre cer şi îi vorbi pe un ton pios:

— Nu din dragoste oarbă pentru necredincioşi şi nici de dragul unor foloase materiale pentru viaţa noastră pământeană facem noi toate astea, ci pentru că sfânta

noastră Biserică ne învaţă să-i iubim pe duşmanii noştri.

Rostind aceste cuvinte, Sfântul Părinte luă din mâna guvernatorului ordinul de incendiere a ghetoului şi îl aruncă în focul din cămin.

Cardinalul observă că în ochii albaştri ai Papei ardea o flacără înspăimântătoare.

Capitolul 5
INUNDAŢIA
A

În ziua de 15 septembrie a anului 1557, la ora trezirii din somn, Roma a aflat că apele Tibrului au inundat peste noapte ghetoul. Plebea oraşului, credincioasă poftei sale ereditare de distracţii şi de emoţii, şi-a lăsat deoparte treburile zilnice şi s-a îndreptat valuri-valuri, mânată de o curiozitate nestăvilită, spre zidurile ghetoului. O aştepta grandiosul spectacol al unor oameni care se luptă cu moartea.

Străduţele înguste şi răsucite din jurul ghetoului s-au umplut de dimineaţă de bărbaţi, femei şi copii. Unii mergeau spre ghetou, alţii veneau de acolo. Erau cu toţii înfierbântaţi, cu feţele năduşite. Tuturor le străluceau ochii şi toţi râdeau în gura mare când îşi dădeau între ei de ştire că Papa a poruncit ca porţile ghetoului să rămână încuiate.

— Până când apele vor acoperi Piaţa Evreilor? strigau ei.

— Vor fi cruţaţi numai cei care îşi vor întinde mâinile spre cruce şi se vor arăta gata să se adăpostească sub aripile ocrotitoare ale Bisericii.

— Spre gloria Bisericii şi bucuria creştinilor…

Se îndreptau într-acolo şi onorabili patricieni romani în haine pestriţe şi mantii de mătase albastră. Erau însoţiţi de numeroşi slujitori, care cărau pentru ei perne, covoare preţioase şi tapiserii care să le facă plăcută şederea pe ziduri, precum şi baldachine colorate, care să-i apere de razele soarelui. Nu lipseau nici coşurile cu fructe, vinuri şi

dulciuri, pentru ca protipendada Romei să se poată înviora în timpul spectacolului. Se vedeau în mulţime şi lucrători pe jumătate goi şi desculţi, care îşi purtau copiii în cârcă. Obrajii le erau uscaţi de foame, dar ochii le ardeau setoşi de plăceri şi de distracţii nemaivăzute. Nu lipseau nici ţărani şerbi sau soldaţi elveţieni din trupele Papei, în costumaţia lor neobişnuită, cu pantaloni din stofă felurit vopsită la cele două picioare… Apoi, călugări din felurite ordine, franciscani şi dominicani, în rasele lor cenuşii şi cu glugi pe cap, precum şi grupuri de călugăriţe în veşminte negre, purtând prapuri şi intonând cântece bisericeşti… Frumoasele curtezane ale Romei, prostituate hărăzite plăcerilor aristocraţiei, erau precedate de slujitori care purtau papagali în colivii de aur, însemnul tagmei lor, cu care erau mândre să se arate pe străzi. Fiecare dintre ele era însoţită de un alai de tineri şi tinere luxos îmbrăcaţi, cu toţii victime ale frumuseţii ei, prizonieri ai farmecului ei. Cu cât era mai mare numărul celor ce o înconjurau, cu atât se legăna ea mai falnică în lectica purtată pe umeri de sclavi… Ca un fluviu învolburat, care reflectă razele unui soare orbitor, se scurgea acest popor pestriţ spre zidurile ghetoului.

Dar zidurile erau în bună parte ocupate dinainte de oameni de toate condiţiile şi de toate vârstele, bărbaţi şi femei. Slujitorii se încăierau între ei pentru a face rost de locuri bune pentru stăpânii lor. Mauri tuciurii aranjau scaune, iar alţii aşterneau peste pietre covoare scumpe, goblenuri în culori luminoase şi perne de diferite culori pentru ca bogaţii care dispuneau de viaţa şi de moartea lor să se simtă cât mai bine. Străluceau în soare figurile şi peisajele reproduse pe goblenuri, fructele şi vieţuitoarele parcă vii de pe covoarele orientale. Zidurile ghetoului se scăldau în culorile feluritelor stofe, catifele şi brocarturi ale aristocraţiei romane, care cinstea în acea zi, prin făptura ei, această împrejurare de obicei sumbră. Glasurile

plebei urcate pe ziduri se auzeau ca vuietul unei ape învolburate. Din când în când, răsunau acolo urlete de veselie şi bubuiturile hohotelor de râs. Erau fericiţi că asistă la marele spectacol, la dansul morţii în care erau azvârliţi cei dinăuntrul zidurilor.

Iată cum a început dansul cel macabru. Deoarece din ordinul Papei nu fusese permisă lărgirea ghetoului, mulţi evrei şi marani locuiau înghesuiţi în subterane. Săpaseră şi coridoare pe sub pământ, cu încăperi în care trăiau ca viermii. În noaptea din ajunul dezastrului, ei au auzit bătăi furioase în ziduri. Şi-au dat repede seama că e duşmanul, care se apropie. Au sărit din culcuşuri, şi-au luat copiii, bolnavii şi bătrânii, cei care au mai avut timp au apucat ce au putut din lucrurile lor şi au fugit la vecinii de la caturile de sus. Şi-au dat unii altora de ştire prin ciocănituri în pereţi că vine spre ei un duşman năvalnic şi puternic: „Vine apa!”. Strigătul înspăimântător – „Vine apa!” – s-a răspândit de la o casă la alta şi i-a trezit din somnul lor adânc pe locuitorii ghetoului. La mulţi, apa a ajuns înaintea strigătului de groază. Se întindea cu mai mare iuţeală decât focul, trecea pe neaşteptate peste pragul încăperilor şi acoperea podelele. Oamenii s-au trezit deodată, împreună cu mobila şi tot ce era în casă, într-o mlaştină. Picioarele lor călcau într-o clisă adâncă, nu mai simţeau sub ele pământul tare. Apa creştea văzând cu ochi. Şi cu cât creştea, cu atât devenea mai ameninţătoare, mai înspăimântătoare…

Când şi-au dat seama că inundaţia este de nestăvilit, evreii au fugit cu toţii, cu boccele pe umeri, spre porţile ghetoului, strigând după ajutor şi târând cu ei copiii şi bătrânii. Dar zadarnic au bătut în porţi. Nimeni nu răspundea de dincolo. Se auzeau doar paşii paznicilor, care, înarmaţi cu halebardele lor ascuţite, patrulau încolo şi încoace.

— În numele lui Dumnezeu, deschideţi porţile! Ne

înecăm! strigau evreii continuând să bată în porţi.

— Nu avem voie, le-au răspuns, în sfârşit, de dincolo, nişte voci groase şi răguşite. Apoi se auziră iar paşii grei ai paznicilor.

— Bătrânii nu-şi pierduseră speranţa şi aşteptau o minune. Ei au fost cei dintâi care s-au refugiat la caturile de sus ale caselor. Tinerii, însă, al căror sânge clocotitor cerea nestăvilit o salvare, căutau locuri unde să fie feriţi de înec. Mulţi au izbutit chiar să se agaţe de zidurile ghetoului, dar paznicii i-au observat de îndată şi le-au lovit palmele cu halebarde, silindu-i astfel să se întoarcă. Tinerii au fugit atunci, ca şi bătrânii, în clădirile înalte, în aşteptarea unei minuni.

Când populaţia Romei a ocupat zidurile, apele acoperiseră nepăsătoare întreaga întindere a ghetoului. În Piaţa Evreilor nu se mai vedeau decât marginile fântânii din mijlocul ei. În Piaţa Templului nu se mai vedea nimic. Apele spălau zidurile groase ale caselor, căutând orice crăpătură, orice gaură, orice deschidere prin care să pătrundă înăuntru. La ferestrele de sus, în balcoane, la lucarne, pe acoperişuri, în turnuri, pe punţile care legau clădirile se vedeau oameni cu chipurile speriate, întinzând braţele lor uscate. Fiecare îl împingea pe celălalt, un cap se ridica peste altul, mâinile li se împleteau. Cereau cu toţii ajutor. Mamele îşi ridicau copilaşii deasupra capetelor, implorându-i pe cei de pe ziduri să le cruţe viaţa. Cei tineri se dădeau îndărăt de la ferestre, lăsându-i pe bătrâni să-şi întindă rugător braţele spre cei de pe ziduri. Dar rugăminţile bătrânilor, plânsetul mamelor, ochii îngroziţi ai copiilor nu făceau altceva decât să umple de plăcere ochii mulţimii. Răsunau întruna râsete şi ocări.

— Arătaţi-le crucea! Să îngenuncheze şi s-o sărute!

Ici şi colo, călugării franciscani şi dominicani arătau cruci evreilor disperaţi din ghetou. Undeva, un grup de maici ridicase o icoană mare şi, arătând cu degetele chipul

lui Iisus, le dădeau de înţeles că numai El îi poate ajuta.

Dar, de îndată ce vedeau crucile şi icoanele, evreii îşi retrăgeau capetele de la ferestre, bătrânii închideau ochii şi-şi acopereau feţele cu palmele, mamele înfăşurau capetele copiilor cu hăinuţele lor şi cu şaluri, pentru a nu-i vedea pe dumnezeii străini.

— Ce popor îndărătnic! Uitaţi-vă cum îşi întorc capul de la însemnele Domnului! Cu adevărat că sunt loviţi de orbire, cum spun scrierile sfinte, îşi strigau călugării între ei.

— Satana pune toate astea la cale, le întoarce capul de la chipul lui Dumnezeu. Din clipa când l-au sortit chinurilor pe Dumnezeul nostru, Satana a intrat în ei şi, ori de câte ori zăresc faţa Domnului, Satana le porunceşte să-şi întoarcă privirile de la El.

— E blestemul Sfintei Maria. Când a fost coborât de pe cruce trupul fiului ei iubit şi a văzut rănile braţelor Lui găurite de cuiele răstignirii, i-a osândit ca, de ruşine, să nu-I poată vedea chipul.

— Să fie aruncaţi în apă! Să se înece ca şobolanii!

— Ca şobolanii! Ca şobolanii! striga mulţimea, dornică de mai multă cruzime, de mai multe plăceri sălbatice.

Nu le era de-ajuns spaima cumplită a celor de pe acoperişuri, din turnuri, de la ferestre şi de pe balcoane. Voiau să-i vadă luptând disperaţi cu moartea. Începuse să-i plictisească vuietul apei care se scurgea în ghetou. Nu văzuseră încă oameni înecându-se.

— Să fie azvârliţi de pe acoperişuri, de pe acoperişuri! Să piară ca şobolanii! urla plebea.

Curând, setea de sânge începu să le fie mulţumită. Apa scotea din subsoluri şi beciuri felurite obiecte casnice. Se vedeau plutind mese, scaune, lăzi, mărfuri, veşminte, cărţi, suluri de pergament, animale de casă şi păsări înecate. Fiecare piesă de mobilier, fiecare vas de

bucătărie, fiecare haină care apărea pe apă stârnea strigăte de bucurie pe ziduri. Cu toţii arătau cu mâna spre ceva. Se iviră apoi şi corpuri omeneşti – copii şi bătrâni înecaţi. Setea de sânge a plebeilor Romei se aprinse şi mai mult. Peste ziduri se înălţară urlete de parcă mulţimea şi-ar fi descoperit marele său erou şi eliberator.

— Marea faraonului! Dumnezeu vrea să-i înece pe evrei în marea faraonului!

— A sosit ziua răzbunării lui Dumnezeu pe duşmanii Săi!

— Trăiască Sfântul Părinte Paul al IV-lea, slujitorul credincios al lui Dumnezeu, care îl răzbună pe Mântuitorul nostru!

— Sângele lui Dumnezeu e răzbunat!

Din loc în loc, călugării îngenuncheau pe zid, îşi acopereau ochii cu mâinile şi se rugau ca Dumnezeu să se milostivească de sufletele celor morţi şi să le primească în împărăţia Lui cerească. Întindeau apoi cruci spre leşurile care pluteau pe apă.

De departe se auzi dangătul unui clopot şi toţi cei de pe ziduri îşi plecară capetele. Călugării se lăsară în genunchi şi intonară cântece bisericeşti.

Pe zidul ghetoului apăru acum, într-o lectică, Sfântul Părinte. Purta o mantie purpurie şi era urmat de un mare număr de cardinali şi de alţi demnitari de seamă ai Bisericii. Fusese pregătită pentru ei o tribună îmbrăcată în brocarturi şi alte stofe preţioase, de pe care Sfântul Părinte să poată vedea tot ce se petrece în ghetou. Când l-a zărit, mulţimea s-a liniştit. Inimile tuturor băteau puternic în aşteptarea a ceea ce se va întâmpla.

Dar evreii de pe acoperişuri, de la ferestre şi de pe punţi au reînceput să strige şi să plângă de îndată ce s-a ivit Papa. Bărbaţii întindeau suluri ale *Torei* şi femeile îşi arătau copiii la ferestre şi se rugau strigându-şi durerea:

— În numele lui Dumnezeu, salvaţi-ne! Salvaţi-ne!

— Deschideţi porţile! Ne înecăm cu femei şi copii!

Cu toţii se uitau la Papă. Dar el rămânea întunecat şi tăcut, iar ochii îi păreau adormiţi, atât erau de adânciţi între creţurile chipului său nemişcat.

Capitolul 6
MINUNEA

Curând, plebea Romei îşi văzu dorinţele împlinite.

Fie că apa a fost aceea care i-a gonit pe evrei din adăposturile lor, fie că vederea Papei le-a insuflat nădejdea supravieţuirii, ei au ieşit de îndată cu toţii din case ori s-au aruncat de la ferestre în apă şi, cărând cu ei copiii şi bătrânii, au început să se târască prin balta murdară. Icicolo ea le ajungea până la brâu, în alte părţi până la gât. Cu toate acestea, evreii nu pregetau să înainteze. Erau părinţi care-şi purtau copiii în braţe sau pe umeri. Unii ţineau deasupra capului suluri ale *Torei*. Alţii duceau bătrâni în cârcă. Când, într-un târziu, au ajuns la talpa zidului, pe coama căruia era urcat Papa, au întins spre el copiii şi sulurile sfinte, implorându-l:

— Deschide porţile ghetoului, ai milă, deschide-le, că ne înecăm!

— În numele lui Dumnezeu, salvează-ne!

— Suntem cu toţii cetăţeni ai Romei. Papii ne-au luat sub ocrotirea lor.

Papa le asculta rugile, stând nemişcat în jilţul lui. După un scurt răstimp, printr-un semn făcut cu degetul său inelat către guvernatorului Romei, care se afla în suită, el porunci să-i potolească pe evrei.

Guvernatorul se ridică de la locul lui şi vorbi evreilor:

— Când a auzit de marea nenorocire care a lovit ghetoul, Sfântul Părinte nu a putut rămâne liniştit la locuinţa sa şi a venit să vă ajute. Nu pentru că vi s-ar cuveni, ci pentru că Dumnezeu ne cere să-i iubim pe duşmanii noştri.

— Am ştiut că Sfântul Părinte se va milostivi de noi,

au izbucnit urale de bucurie din piepturile evreilor din apă.

— Porţile ghetoului nu pot fi deschise, spuse mai departe guvernatorul Romei, fiindcă apa se va scurge din ghetou şi va inunda străzile învecinate, dăunând şi sfintei biserici Sancta Angelica.

— Ce va fi cu noi? Milostiveşte-te, Sfinte Părinte, de copiii noştri! Ne înecăm! strigară evreii.

— Nuuu, nu vă înecaţi, nu vă înecaţi, maimuţări guvernatorul jeluirile evreilor, stârnind, ca un ecou, hohotele de râs ale plebei de pe zid. Sfântul Părinte, continuă el, a poruncit ca cinci sute de soldaţi creştini să lucreze pentru voi, jidovi blestemaţi, şi să repare digurile năruite de apă. N-aveţi decât să aşteptaţi câteva ceasuri şi apa va scădea de la sine.

— Până atunci ne vom îneca cu toţii, izbucniră în plânsele evreii.

— Nu vă veţi îneca, îi maimuţări iar guvernatorul şi din nou se auzi ecoul râsetelor de pe zid.

Apoi, soldaţii elveţieni i-au gonit cu halebardele pe evrei din apropierea zidului. Deznădăjduiţi, evreii au ridicat ochii spre cer. Erau oameni de felurite vârste, femei şi bărbaţi pe jumătate goi, mulţi dintre ei luptând să-şi scoată capul din apă. Mulţimea aţâţată de pe zid se uita cu o plăcere nesăţioasă la jalnica privelişte: piepturi dezgolite, spinări încovoiate, ochi holbaţi de spaima morţii, chipuri schimonosite de plâns… O parte a celor din apă nu se mai puteau ţine pe picioare, apa îi purta ca pe nişte surcele. Şuvoaiele trăgeau mai ales femeile încolo şi încoace, dezbrăcându-le până şi de ultimele resturi de îmbrăcăminte. Sânii storşi ai femeilor în vârstă şi trupurile tot mai închircite ale moşnegilor erau acum la bunul plac al râsului şi batjocurii plebei, de parcă ar fi fost vorba de nişte câini sau pisici sau şobolani care se zbat să rămână în viaţă. De râsetele şi chiuiturile acestea s-au molipsit cu toţii, săraci şi bogaţi, plebei şi aristocraţi. Râdeau

cardinalii şi meşteşugarii, călugării şi soldaţii, călugăriţele şi curvele – cu toţii vedeau un spectacol în ceea ce se petrecea. Cu toţii, de la Sfântul Părinte şi până la ultima slugă, erau fermecaţi de dansul macabru pe care îngerul morţii îl conducea între zidurile ghetoului. Toate feţele erau încinse, ochii tuturor străluceau, buzele plescăiau. Îşi făceau vânt ca să se răcorească, nobilii cu fularele, doamnele cu batistele, călugării cu steagurile bisericeşti – şi râdeau, râdeau întruna…

— Uitaţi-vă la roşcovanul acela, cu barba roşie, uitaţi-vă la părul roşu de pe pieptul lui! Se clatină ca un beţiv!

— S-a îmbătat cu apă. O să-i ajungă pentru azi!

— Veneră, zeiţă a frumuseţii, roagă-l pe Papă să-ţi dăruiască bărbatul ăsta! O să-l duci în grădina desfătărilor tale şi o să fii singura Veneră care are un Pan roşcovan. Zeii te vor pizmui, spuse cardinalul Farnese către frumoasa curtezană Impera, care ocupa, împreună cu suita ei de admiratori şi admiratoare, unul din cele mai bune locuri de pe zid.

— N-am să ofer evreului acest privilegiu. N-o să pătrundă niciodată în grădina Venerei şi n-o să se scalde niciodată în izvorul apelor iubirii.

— O să-i iau locul, spuse tânărul ambasador al Florenţei adresându-se Imperiei.

Pentru acest compliment, frumoasa curtezană îl răsplăti pe ambasador întinzându-i unghia de la degetul ei mic pentru a o săruta…

— Uitaţi-vă, uitaţi-vă acolo, la cel cu burtă mare. Nu-l mai ţin picioarele. Într-o clipă, două, apa o să-i înghită chelia ca o lună plină, strigă cineva din altă parte şi-l arătă cu degetul, spre hazul celor din jur.

— Păcat că se risipeşte atâta grăsime, făcu un altul.

— Dar ce minunată momeală la pescuit.

Şi din nou bubuiră râsete pe zid.

— Uitaţi-vă, parcă cineva pluteşte pe apă, răsună

deodată o voce mirată.

— Ce o mai fi şi asta?

— Ce o fi?

Râsetele privitorilor începură să se stingă şi o uimire temătoare puse stăpânire pe ei.

De undeva se ivise, plutind pe o scândură sau pe rămăşiţa unei mobile, o femeie foarte tânără. La picioarele ei zăcea, pe ceva care părea un balot de postav, un bătrân cu părul alb. Femeia era aproape goală. Haina galbenă de pe ea se îmbibase de apă şi îi alunecase pe braţe şi pe spinare, dezvelindu-i umerii rotunzi de o nobilă frumuseţe. Musculatura gingaşă a spatelui ei strălucea în razele soarelui. Părul bogat, de un negru sclipitor, îi cădea în cascadă pe trup, acoperindu-i sânii tineri, înalţi şi tari, care se străvedeau uşor, ca nişte pete albe, printre plete… Fata nu ridică braţele spre plebe, pentru a-i cere ajutor, ci îşi ţinea capul plecat, ca ruşinată de goliciunea ei. Îngenunche şi privi îndurerată la bătrânul care stătea ghemuit, ca fără viaţă, lângă ea. Chipul ei, întreaga ei înfăţişare exprimau atâta milă, atâta suferinţă şi atâta durere, încât plebea se simţi deodată ruşinată de ceea ce se întâmplase. S-au stins râsetele, strigătele, toată forfoteala şi pe zid se aşternu o tăcere deplină.

Plebeii Romei, pentru care frumuseţea era totuna cu divinitatea, au văzut în acea fată o apariţie cerească. Unii aveau impresia că au mai zărit undeva acea figură. Îşi spuneau că e un miraj, că au în faţa ochilor o arătare miraculoasă.

Goliciunea fetei, privirea ei îndurerată, trupul ei mlădios, care avea acelaşi farmec pur ca şi chipul ei, au insuflat publicului o stare sufletească aproape evlavioasă şi de penitenţă. Nu se mai uitau la evreii greoi şi nu mai râdeau de femeile goale din apă. Dimpotrivă, bătrânii cu suluri ale *Torei* în mâinile ridicate deasupra capului, femeile care ţineau copii în braţe, plânsetele şi rugăminţile

lor – totul căpătase alte înţelesuri după apariţia pe apă a tinerei de o frumuseţe supranaturală. Ceea ce vedeau cei de pe zid părea întruchiparea unei scene biblice, în care un grup de sfinţi despică marea, având în fruntea lor pe Maica preacurată, pe mama îndurerată a lui Dumnezeu.

Un murmur se iscă în mulţime şi se răspândi pe întregul zid.

— Oamenii se îneacă!

— E strigător la cer!

— Păcătuim! Păcătuim!

Deodată, de pe o stradă lăturalnică apăru un bărbat căruia apa îi ajungea până la gât. Se îndreptă spre pluta pe care se afla fata despuiată, îngenuncheată lângă bătrân. Când ajunse în apropierea plutei, bărbatul se aplecă şi scoase din apă un crucifix mare de fier şi îl arătă mulţimii uluite de pe zid.

Privitorii fură cuprinşi de spaimă. Din loc în loc, grupuri de călugări îngenuncheară şi se auzi deodată un cântec bisericesc răsunând pe întregul zid, peste ghetoul inundat şi până departe în văzduhul Romei.

— Acolo pluteşte Sfânta Fecioară, înlăcrimata mamă a lui Dumnezeu.

— Uitaţi-vă, creştini! Uitaţi-vă! Acolo pluteşte Maica Domnului!

Toţi ochii se îndreptară spre locul în care se afla Sfântul Părinte cu suita lui. Dar Paul al IV-lea îşi acoperi ochii cu mantia lui purpurie şi nu vru să privească spre apă.

Deodată izbucni parcă o furtună. Pe alocuri se ridicară mâini arătând spre Papă şi din mulţime se ridicară murmure:

— Să-i salvăm!

— Să fie deschise porţile ghetoului!

— Să nu-i lăsăm să moară!

— A păcătuit! strigă un călugăr şi arătă cu crucea

spre Papă.

— Anticrist!

— Diavolul stă pe tronul lui Hristos!

— Anticrist!

Dar soldaţii elveţieni dădură în lături cu halebardele şi suliţele mulţimea întărâtată şi făcură loc Papei, care dispăru cu suita lui de pe zidul ghetoului. Au dispărut apoi, unii după alţii, cardinalii, ceilalţi înalţi demnitari ai Bisericii, curtezanele, puternicii Romei şi ai lumii, părăsind pe zid goblenurile şi covoarele multicolore care străluceau în soare.

Porţile ghetoului săriră din ţâţâni şi apa se scurse năvalnic afară, de parcă ar fi vrut să înece toată Roma.

Capitolul 7
APARIŢIA
A

În Roma se răspândi pe dată vestea că pe pământ apăruse Sfânta Maria. Ea se afla undeva printre evreii din ghetou şi, fără să se ştie de ce, i-a salvat pe necredincioşi de la pieire. Călugări din diferite ordine, călugăriţe şi creştini evlavioşi au pătruns în ghetou şi au aruncat priviri furişe prin prăvălii şi prin case, cu nădejdea că li se va arăta aceea la care ei se închină şi care ţine în mâinile ei cheile lumii de aici şi ale lumii de dincolo, aceea care a consimţit odinioară să fie o fiică a poporului blestemat şi s-a întors acum în rândurile lui.

Cardinalii şi episcopii au poruncit preoţilor să-i lămurească în biserici pe credincioşi că a fost o vrăjitoare, o unealtă a Satanei, care a luat chipul Sfintei Fecioare pentru a-i înşela pe creştini. Unii jurau în faţa oamenilor adunaţi în biserici că au văzut cu ochii lor picioarele de capră ale fetei de pe scândura plutitoare. Alţii ţineau morţiş că dintr-o casă a ghetoului iese o femeie cu coarne. Dar zadarnic. Poporul nu putea uita cele văzute de el însuşi pe zid şi povestea că Sfânta Maria s-ar fi arătat pe

pământ se răspândea tot mai mult.

Plebea Romei a crezut întotdeauna că ghetoul e sălaş de vrăjitori şi vrăjitoare, că femeile evreice au încheiat o înţelegere cu Satana şi că Satana le-a învăţat vrăji care le ajută să rămână veşnic tinere, să-şi păstreze prospeţimea trupului şi a chipului, să-şi vopsească părul în orice culoare vor ele. Se spunea că femeile evreice cunosc o băutură cu ajutorul căreia izbutesc să cucerească dragostea bărbaţilor şi să şi-i facă robi pentru totdeauna. Cele mai frumoase curtezane ale Romei – istorisesc cronicarii acelui timp – obişnuiau să se strecoare în ghetou pentru a-şi însuşi taina tinereţii veşnice, pe care femeile evreice o ştiau de la Satana.

Plebea credea însă că diavolul poate să ţină în gheare numai oamenii şi tot ce-i priveşte pe ei, precum fericirea, mărirea şi puterea, dar nu şi ceea ce este sfânt şi divin. Aşadar, diavolul nu-l poate înlocui niciodată pe Dumnezeu. De aceea, în ciuda strădaniilor sale, Biserica nu a putut încredinţa pe nimeni că Satana i-a salvat de la înec pe evreii din ghetou. Încrederea poporului în minunea la care fusese martor era neclintită, împotriva vrerii preoţilor şi a neputincioasei mânii a Bisericii: pentru norod, însăşi Sfânta Maria se arătase acolo.

— Chiar şi o fiinţă atât de sfântă ca Maica Domnului este supusă tuturor slăbiciunilor muritorilor de rând. Ea a văzut cât de chinuiţi sunt cei de un neam cu ea şi a venit să-i scape de năpastă, spuneau oamenii în biserici.

— Nu-i de mirare, sângele apă nu se face. Chiar şi sângele care curge în vinele Sfintei Fecioare nu uită de unde se trage.

— Fiecare trage la ai săi.

— Eu zic că trebuie să avem mai multă grijă de cei blestemaţi. Or fi ei osândiţi şi proscrişi, dar îşi au locul de neclintit în cer. Însuşi Răstignitul, deşi-i Fiul lui Dumnezeu, este înainte de orice evreu şi, oricât i-ar îndepărta de la

sine pe evrei, i se strânge inima când vede că sunt chinuiţi.

— Şi ea este evreică. Chiar dacă i-au răstignit Fiul, nu se poate lepăda cu totul de ei, aşa cum o femeie măritată care trăieşte în casa socrului rămâne legată de fraţii ei… fu de părere o femeie.

Văzând în spusele oamenilor o primejdie, Biserica ceru Inchiziţiei s-o prindă pe vrăjitoare şi s-o ardă pe rug. Inchiziţia abia aştepta un asemenea prilej. Zbirii ei năvăliră pe dată, multe seri la rând, în ghetou, târând femeile şi fetele de prin case şi silindu-le prin torturi să mărturisească legăturile cu Satana. Câteva femei învinuite de vrăjitorie fură arse pe rug la Roma. Dar aceea pe care o căutau nu a putut fi găsită, iar legenda despre Sfânta Fecioară din ghetoul evreiesc a rămas nestârpită.

*

Tânărul pictor veneţian Pastila, cel care îi scăpase pe evrei din ghetou, îi scosese între timp de acolo pe evreul orb şi pe frumoasa lui nepoată, adăpostindu-i în capela mănăstirii Sacro Cuore. Era o mănăstire necălcată de credincioşi din afară; tânărul picta acolo fresce din Vechiul şi Noul Testament pentru călugăriţele din Ordinul St. Antonius. Aflată pe o stradă lăturalnică, într-un parc înconjurat de ziduri, capela avea o intrare secretă, a cărei cheie se afla la Pastila. Acolo îşi ţinea el ascunsă comoara. Iosef Pinsi, compatriotul şi prietenul celor doi fugari, pe care îl găzduise mai înainte, se întorsese în ghetou, unde viaţa atârna de un fir de aţă. Evreii din Roma, pentru care samavolniciile lui Paul al IV-lea deveniseră de neîndurat, căutau căi de a fugi spre Urbino, al cărui principe, potrivnic Papei, îi invita să se aşeze la Pesaro.

Pastila făgăduise bătrânului rabi Iacob şi nepoatei sale că-i va duce la Veneţia. Înainte de a se despărţi de Josef Pinsi, ei s-au înţeles să se întâlnească la Ancona, portul cel mai apropiat de Roma. Pastila va găsi o ambarcaţie veneţiană, care să-i ducă la Veneţia. Acolo vor

putea urca pe una din corăbiile turceşti cu proprietari evrei, care străbăteau atunci des drumul dintre cetatea dogilor şi capitala Turciei. La Constantinopol se vor bucura de protecţia bogatei lor compatrioate, donna Grazia Mendesia, şi a ginerelui ei Josef Nassi, cunoscuţi ca având o puternică influenţă la curtea sultanului. Josef Pinsi, reprezentantul Casei Mendesia la Roma, avea o mare avere în stofe, mătăsuri, bijuterii şi pietre preţioase şi voia să le ia cu dânsul de la Roma la Veneţia. Pe atunci, în Italia nu puteai afla drumuri sigure. Pentru transportul mărfurilor, negustorii foloseau corăbii uşoare ori se formau convoaie de asini cu poveri, vegheate de paznici pedeştri şi călări. Mari primejdii pândeau însă caravanele, iar comercianţii evrei bogaţi erau deseori ucişi. Josef Pinsi nu avu însă încotro: închirie asini pentru transportul mărfurilor sale de la Roma la Ancona, deşi la Ancona Inchiziţia îi putea confisca pe loc averea, iar pe el l-ar fi aşteptat autodafeul. Fugarii hotărâră să facă acest drum sub nume mincinoase, ca negustori veneţieni. Pastila le-a promis că le va procura atât veşminte veneţiene, cât şi dovezi că se află sub protecţia Republicii veneţiene.

Era ceva de nedesluşit în strădania lui Pastila. De ce le lua partea, de ce făcea toate astea pentru ei? Deşi atunci nu era un lucru rar ca unii creştini să aibă legături strânse cu evrei, bătrânul rabi Iacob era totuşi neliniştit. Singura lui fericire era nepoata lui, Iefta, şi nu mai trăia decât ca s-o ocrotească şi s-o apere pe ea, fiica iubitului său fiu Josef, mort ca martir evreu pe un rug al Inchiziţiei din Lisabona. De faţă cu Pastila, bătrânul obişnuia să ţină o mână a fetei în mâna lui dreaptă, iar mâna stângă şi-o aşeza pe un umăr al ei, de parcă s-ar fi temut de ceva. Dar vorbele cinstite ale lui Pastila, curăţenia purtării lui şi mai ales faptul că-şi punea viaţa în primejdie pentru a-i salva pe ei l-au făcut în cele din urmă pe bătrân să capete încredere.

Se vedea oricum nevoit să primească ajutorul lui

Pastila. Inchiziţia năvălea tot mai adesea în ghetou. Seară de seară, oamenii ei atacau case evreieşti şi luau cu sila femei tinere şi fete ale căror chipuri sfioase şi evlavioase aminteau cât de cât de fiinţa apărută pe apă, care îi uluise pe toţi. Erau azvârlite în pivniţele

Inchiziţiei şi silite prin tot soiul de torturi să mărturisească în faţa preoţilor că frumuseţea şi-o datorează Satanei şi că practică vrăjitoria. Erau apoi arse pe ruguri înălţate pe străzile Romei.

Capitolul 8 CERESC ŞI PĂMÂNTESC

S

În capela mănăstirii Sacro Cuore, unde lucra pictorul Pastila, razele după-amiezii târzii iscau două trâmbe înguste de praf, aurii şi sclipitoare, ce se împleteau cu albastrul adânc, întocmai culorilor în care erau înfăţişaţi sfinţii părinţi pe cele două mari vitralii dinspre apus. Firele scânteietoare de prai se mişcau încet-încet de-a lungul capelei, învăluind într-o lumină ciudată figurile profeţilor, apostolilor şi sfinţilor care priveau de pe frescele lui Pastila. Într-un ungher al capelei, aşezat lângă zid, sub sfinţii abia retreziţi la viaţă, şedea bătrânul rabi orb Iacob, neştiind unde se află, după ce tulburările din ghetou îl cam zguduiseră. Stătea nemişcat, plescăind din buze, iar lângă el se afla, ca întotdeauna, nepoata sa Iefta.

Pictorul Pastila lucra pe schela ridicată în capelă. Din când în când îşi cobora privirile spre cele două fiinţe pe care le scăpase de la moarte. Razele apusului, străbătând auriul şi albastrul vitraliilor, se opreau în părul fetei, atingându-i uşor faţa. Pastila vedea buclele părului subţire şi mătăsos revărsându-se pe ceafa ei albă. Îi vedea şi pielea uşor întunecată a chipului, zâmbetul trist şi curăţia din ochi. Aici, în ungherul umbrit de stâlpii de marmură albă ai capelei şi vegheată de sfinţii şi patriarhii de pe pereţi, fata evreică îi părea mai mult ca oricând o nouă întruchipare a Sfintei Fecioare. Bătrânul evreu, cu barba

lui rară, capul pleşuv şi ochii privind în gol, şi fata evreică de lângă el, tristă şi descumpănită, alcătuiau parcă în ochii pictorului un tablou zugrăvit de el mai devreme în capelă şi care coborâse, viu, de pe perete…

Aşa trebuie să fi arătat ea – Sfânta Maria, cea născută din oameni, căreia Dumnezeu i-a dăruit iubirea Sa şi harul de a aduce mângâiere pe lumea asta. Aşa trebuie să fi arătat ea, Maria, în noaptea când, s-a adăpostit într-un cort cu păstori, pe câmpul din Bethlehem, pentru a-şi naşte Fiul… Aşa trebuie să fi arătat ea când a fugit în Egipt împreună cu Iosif… Aşa trebuie să fi arătat ea în clipa – cea mai de seamă clipă de după facerea lumii – când Dumnezeu şi-a îndreptat privirile asupra ei şi a hotărât ca ea să fie Aleasa.

Pastila era unul dintre acei pictori de biserici în a căror iubire pentru Sfânta Fecioară se amestecau cerescul şi pământescul. Credincios atât din fire, cât şi prin felul cum fusese crescut, el nutrea pentru Maica lui Dumnezeu o iubire fără margini, de care au parte numai firile credincioase în clipele de neţărmurit extaz. Dar, cu cât era mai neţărmurit sentimentul lui religios, cu atât se socotea el mai păcătos din pricina freamătului din trupul său, a clocotului din sângele său, a ispitei stârnite în el de diavol…

Contemplând chipul Madonei, înălţând mâinile spre ea, îngenunchind în faţa ei, o ruga fierbinte să-l izbăvească de orice slăbiciune omenească şi să-l înalţe în cerească împărăţie a curăţiei şi deplinei limpeziri. Dar atunci când, în închipuirea lui, păşea în spaţiile cereşti ale curăţiei şi limpezirii desăvârşite, se simţea atât de aproape de ea, atât de înlănţuit de iubirea şi bunătatea ei, atât de contopit cu ea, încât nu-şi mai dădea seama dacă săvârşeşte un păcat, o blasfemie – ori se bucură din partea ei de un privilegiu, de o iubire aparte… Noaptea era adesea chinuit de năluciri, se simţea omeneşte şi trupeşte apropiat de

zeiţa lui, plutea la pieptul ei în desfătări cereşti… şi sufletul lui era sfâşiat de remuşcări şi căinţă.

El vedea în lefta, fata din ghetoul evreiesc, o întruchipare a Sfintei Maria. Credea, ca multă lume pe atunci, că fiinţele dumnezeieşti coboară din când în când pe pământ şi-şi iau înfăţişări omeneşti. Era încredinţat că Sfânta Maria a găsit de cuviinţă, din motive pe care el nu le putea pătrunde şi cu un ţel necunoscut, să vină printre oameni, luând chipul fetei evreice.

Minunea din ghetou, care uluise întregul norod al Romei şi îl făcuse să creadă că în lefta sălăşluieşte Sfânta Maria, i-a întărit convingerea pictorului: un duh sfânt trebuie că pluteşte deasupra fetei. Dar el o proslăvea pe lefta nu numai pentru că înfăţişarea ei îi amintea de chipul Sfintei Fecioare, pe care îl purta dintotdeauna în inima sa. Acum, când fiinţa sfântă se făcuse carne şi sânge, întrupându-se în faţa din ghetou, când o vedea cum se mişcă, se uită la el şi îi vorbeşte, sentimentul lui arzător îi turna în vine plumb topit şi îl trăgea cu putere spre ea…

Numai credinţa lui religioasă izbutea să ţină în frâu dorinţa înflăcărată care se trezise în el – şi tocmai această dorinţă, fierbinte şi neîmplinită, de a se contopi cu trupul şi sufletul leftei, a zugrăvit-o Pastila în icoana Maicii Sfinte, pictată de el pe ascuns pentru călugăriţele mănăstirii Sacro Cuore.

Capitolul 9 ICOANA

Fastila şi-a făcut desene şi schiţe ale capului, feţei şi mişcărilor leftei. l-a urmărit fiecare gest, ori de câte ori a fost cu putinţă, în timpul cât ea a rămas în capelă.

Sus pe schelă, el îşi făurise un templu în care, dând Sfintei Fecioare chipul fetei evreice din ghetou, slujea cu credinţă lui Dumnezeu, închinându-i cu umilinţă lui Dumnezeu rugăciunile, iubirea, sfioasa lui privire asupra veşniciei, tot ce însemna fiinţa lui. Nu şi le putea însă închipui nici pe Sfânta Maria şi nici pe fata din ghetou ca

pe o mamă cu un copil în braţe. Pe Sfânta Fecioară o vedea în chip de mamă de-a pururi, chiar din ziua naşterii ei. Prin asta îi înţelegea mai bine pe vechii pictori bizantini, care o înfăţişau pe Madona singură sau, dacă era cu Fiul ei, acesta arăta ca un bărbat în floarea vârstei, cu fire de barbă. Ea îl ţinea în braţe nu pe copilul ei, ci pe copilul lumii – omul. De aceea, Pastila nu a pictat-o pe fata evreică aşa cum se obişnuia, cu micul Iisus la pieptul ei sau plângându-şi fiul răstignit, ci a înfăţişat-o într-un tablou al Imaculatei Concepţii, după cum erau înclinaţi tinerii pictori din acea vreme.

Dintr-un nor alburiu, care pluteşte şi se răsuceşte peste globul pământesc, se iveşte întruchiparea unei fete ce se înalţă spre cer fără a fi slujită de aripi, ci doar prin plutirea trupului ei copilăresc. De pe umeri îi cade, aidoma unei flăcări, o mantie de mătase albastră ca cerul, înapoiază astfel pământului tot ce mai e pământesc în ea şi îşi dezvăluie la lumina minunată a soarelui trupul feciorelnic, încă de copilă. Dar rămâne goală numai o clipă, pentru că părţi ale trupului îi sunt acoperite de o aripă de nor, prin care se străvede totuşi sidefiul pielii. Nu poartă veşminte – Dumnezeirea nu se ascunde –, trupul ei are puritatea copilărească din picturile lui Fra Angelico, pe care Pastila îl adora. O credinţă adâncă se ascunde în nevinovăţia şi gingăşia trupului ei atât de tânăr. Ea însăşi nu vrea nimic, nu ştie de nimic: se dăruieşte, până la ultima picătură de sânge, ca jertfă lui Dumnezeu. Urcă spre El ca o mireasă. Sângele îi tremură în fiecare părticică a trupului, freamătă sub pielea ei sidefie.

Copila zboară spre cer, dar privirea îi e mereu îndreptată în jos. Capul îi stă aplecat spre pământul de care o leagă pentru totdeauna sângele ei şi căruia i-a dăruit soarta, durerea şi mila ei. Pictorul a înzestrat această privire cu puterea de a vedea ceea ce e de nevăzut, tainic. Ochii ei parcă au puterea de a vedea

soarta tuturor, drumul pe care ne e dat să păşim fiecare dintre noi. Vede suferinţa, vede chinurile şi neputinţa lumii noastre, descumpănirea zilelor pe care le trăim, zbaterile noastre peste puteri – şi gura ei jeleşte cele văzute. Câtă durere şi câtă milă a întipărit el în tăietura subţire, mlădioasă, proaspătă a gurii ei, câtă tristeţe dumnezeiască şi câtă căinţă omenească! îndurerata neajutorare insuflată de Michelangelo, în Pietă, gurii Sfintei Fecioare – înfăţişată ca o fată tânără care-şi ţine în braţe, ca pe un copil, maturul fiu răstignit – a fost transmisă de Pastila şi tabloului fetei evreice din ghetou. Dar durerea nu se arăta la dânsa la fel de puternic precum în sculptura lui Michelangelo, ci părea umbrită de un zâmbet abia zărit, ca şi cum ar fi cunoscut taina izbăvirii noastre şi liniştea veşnică ce ne aşteaptă după scurtele, bietele, sterpele noastre rătăciri… Ea ştie drumul. Are încredinţarea ţelului şi a sfârşitului. Iar pe cel care o urmează ea îl ia cu dânsa în nesfârşirea şi eternitatea dinaintea şi de după noi…

S-a înserat de-a binelea. În capelă, umbre grele pluteau încet de la o coloană la alta. Sus, pe schelă, la lumina unor lumânări groase de ceară, pictorul îşi privea cu luare-aminte tabloul. Deodată, fu copleşit de sentimentul straniu că nu el este acela care a făcut tabloul, că pensulele încă umede nu de ei au fost mânuite şi că, dimpotrivă, tabloul l-a creat pe el. I se părea că aşa a fost dintru început şi nimeni nu poate şti ce s-a întâmplat. Îl străbătu gândul că tabloul a primit o viziune venită din sfere necunoscute, pentru a-i mângâia şi a-i ferici pe oameni. Din tânărul trup de fată izvora o mare fericire, o fericire menită fiecăruia dintre noi, iar lui Pastila i se năluci că acest trup s-a arătat de dragul lui, că s-a contopit cu el pentru totdeauna şi că zboară uniţi în lumi cereşti necunoscute. I se păru că totul îi aparţine, gura, ochii, faţa ei sunt ale lui, că ea îi vede viaţa, soarta, greşelile şi slăbiciunile, că e tristă din pricina lui şi că a venit din milă

pentru el, pentru a-l elibera din strâmtorările vieţii şi a-l lua cu ea în alte lumi. Lui îi zâmbeşte şi lui îi făgăduieşte totul, o fericire pământească şi cerească nemărginită.

„O, fericire cerească, tu, care poţi dărui nesecată fericire din bogăţiile tale cereşti! Fii slăvită întru venirea ta! îngăduie-mi, în neputinţa mea, să-ţi urmez zborul! Dumă pe aripile tale din lumea asta pe tărâmul tău binecuvântat!”

Şi Pastila se prăbuşi leşinat în faţa tabloului…

*

Când coborî cu o lumânare aprinsă în mână de pe schela lui înaltă, Pastila o zări pe fata evreică puţin mai departe de bunicul ei, în spatele unei coloane, unde-şi făcuse un aşternut din veşminte şi perne. Mantia ei albastră ca cerul – care, în tabloul lui Pastila, îi cădea de pe umeri în timp ce ea se înălţa spre cer – îi înfăşură acum liniile trupului. Chipul îi era încadrat de părul bogat. O clipă, pictorului i se păru că zeiţa de pe tabloul lui a căzut din cer şi zace la picioarele lui ca o pasăre fulgerată. Dar, în clipa următoare, în ochii lui reveni imaginea adevăratei fete evreice, a acelei fiice alese a neamului omenesc, plină de viaţă, în zbor spre înaltul cerului. Aici zăcea o biată evreică prigonită, pe care o ascunsese pentru ca zbirii Inchiziţiei să nu dea de dânsa. Pastila vru să se retragă, dar lumânarea îşi trimise din nou razele asupra chipului fetei. Era chipul în faţa căruia abia îngenunchease, chipul fiinţei căreia el îi adresase ruga de a-i deschide calea spre ceruri – dar pe care acum, când dormea, se citea nevolnicia pământească. Ochii închişi erau la fel de nevinovaţi şi de neajutoraţi ca ochii unei porumbiţe atunci când cineva se pregăteşte s-o jertfească. Iar pleoapele ei lipite vorbeau fără cuvinte despre o biată, omenească iubire, care lipsea din tabloul pictat de el.

Şi Pastila îşi dădu seama că maica fericirii noastre cereşti şi pământeşti nu zboară în văzduh, spre Dumnezeu,

ci zace supusă la picioarele lui, ca o pasăre cu aripile frânte.

Îl copleşi atunci o dorinţă puternică, de neînfrânt, de a vedea trupul viu, respirând potolit, al zeiţei sale. Simţindu-şi zvâcnetele inimii, pictorul trase cu o mişcare gingaşă mantia de catifea albastră de pe fata adormită. Iat-o descoperită, goală în faţa ochilor lui.

Era un trup aidoma celui al Sfintei Fecioare zugrăvite de el. Un trup fraged de fată în care s-a ivit feminitatea, la fel ca al Madonei pictate de el în spiritul lui Fra Angelico. Dar trupul viu al fetei adormite acum era mai pământesc şi mai omenesc – şi prin asta mai sfânt, în rotunjimile pure ale sânilor şi pântecelui ei erau întipărite atât ispita cât şi izbăvirea omului, aprinderea simţurilor şi totodată năzuinţele sufletului nostru. Lui Pastila i se păru că, în trupul viu şi zâmbitor, izbăvirea şi ţelul vieţii noastre sunt lămurite mai bine decât în icoană.

Îngenunche lângă trupul fetei. Nu rosti nicio rugăciune. Dar sărută pătimaş cu buzele lui arzătoare tivul mantiei albastre ca cerul pe care o trăsese de pe fata adormită şi care mai păstra căldura ei.

Apoi urcă din nou pe schelă pentru a dărui Sfintei Fecioare din icoană bogăţia cerească cu care sunt înzestrate fiicele oamenilor…

Capitolul 10

CÂND BĂTEAU CLOPOTELE

Clopotele de pe tot cuprinsul Romei au început să bată în zorii zilei. De pe înălţimile oraşului şi din văile lui se revărsau valuri de dangăte. Unele sunau grav, adânc, ameninţător, răspândind spaima. Altele, dimpotrivă, aveau voci de tinere fete care se roagă, iar altele, cu glasuri întru totul aparte, păreau că se închină unor zei ştiuţi numai de ele. Fiecare clopot voia să le acopere pe toate celelalte. Unele vesteau mari primejdii, altele glăsuiau în fierbinte rugăciune. Ai fi zis că în văzduh, peste capetele oamenilor,

urlă nişte fiare nevăzute, care se apropie necontenit pentru a-şi potoli furia setoasă de sânge, şi că, în acelaşi timp, se aud strigătele jalnice de ajutor, scoase, cu ultimele lor puteri, de cei ameninţaţi cu pieirea…

Dis-de-dimineaţă, procesiuni nenumărate se puseseră în mişcare pe străzile Romei. Din toate bisericile şi mănăstirile Romei au fost scoase icoane şi prapuri, purtate sub baldachine roşii. Lungi şiruri de preoţi în veşminte albe însoţeau alaiurile. Ţineau în mâini lumânări groase de ceară, ale căror flăcări aveau străluciri triste, de îngropăciune. Se auzea clinchetul vestitor de moarte al clopoţeilor de argint, scuturaţi de copiii din corurile care păşeau înaintea icoanelor. Cardinali cu pălării roşii ca sângele şi ţinând în mâini cârje conduceau procesiunile. Prin fumul de tămâie se străvedeau figuri din ipsos, purtate de credincioşi în spinare: bărbaţi crucificaţi cu chipuri schimonosite de durere, oameni goi cu trupurile străpunse de săbii şi pline de sânge închegat; unii îşi arătau rănile de la mâini, în care mai erau înfipte cuie. În urma lor veneau şiruri nesfârşite de călugări cu măşti mortuare, mantii şi glugi negre. Îşi ascundeau feţele sub voaluri întunecate pe care erau zugrăvite cranii. Ochi înspăimântători sfredeleau prin găurile măştilor. Călugării cu chipuri astfel ascunse vederii ţineau în mâini lumânări mari, galbene, de ceară. Păreau morţi ieşiţi din morminte, ca să străbată străzile Romei.

De îndată ce s-a luminat de ziuă, au început să răsune cântece. Sunau mai mult a bocete, a urlete de groază: o uriaşă primejdie necunoscută se apropia tot mai mult de Roma!

Toate procesiunile se opriră în faţa porţilor mănăstirii Sacro Cuore. Icoanele, steagurile sfinte şi statuile de ipsos fuseră aduse în capela unde lucrase Pastila. Frescele pictate de ei au fost aşezate lângă altarul Sfintei Marii, unde urma să fie sfinţită icoana ei cea nouă, după ce, prin

tainice mijloace mecanice, va fi fost ridicată în aer. Biserica era plină de cardinali, episcopi, preoţi, călugări şi călugăriţe. Cu toţii îngenunchează pe podea, în aşteptarea tulburătoarei clipe când Neprihănita Mamă va apărea în faţa altarului. Se auzeau acorduri de orgă şi cântece de coruri. Poporul de afară – bărbaţi, femei şi copii – se zbătea să pătrundă în capela arhiplină. Mii de oameni se revărsaseră, ca un râu ieşit din albie, pe pajiştea din faţa sfântului locaş. Vedeau numai lumânările groase de ceară ale înaltelor candelabre de lemn, ridicându-se asemenea unor coloane de foc peste capetele preoţilor înveşmântaţi în alb şi ale călugărilor în rase negre şi cu măşti mortuare. Mulţimea auzea cântecele din biserică şi, în pofida înghesuielii, tăcea smerită.

Se auzi şi clinchetul înspăimântător al clopoţeilor funebri. Ei aminteau fiecărui creştin credincios de ultimele clipe ale vieţii, când se va spovedi preotului pentru cea din urmă oară. Toţi cei din capelă îşi plecară în tăcere frunţile spre pământ. Deodată se ridică un nor de tămâie din care se ivi, ca prin minune, tabloul unui trup luminos de fată, care pluti deasupra capetelor tuturor şi se aşeză în altar, printre icoane şi statui de ipsos, în locul destinat Sfintei Fecioare.

Episcopul eparhiei St. Marcus, care se aflase în fruntea procesiunilor, îşi ridică primul capul pleşuv, purtând coroană, şi aruncă o privire asupra noii icoane. Fu uimit pe dată de reprezentarea neobişnuită a Maicii Domnului ca o fată goală, semănând mai mult cu o tânără evreică din ghetou decât cu înfăţişarea ei de pe icoane. În spatele episcopului se iscară murmure. Slujba încetă o clipă. Nimeni nu ştia ce va urma. Preoţii, călugării şi maicile nu recunoscuseră în tabloul lui Pastila pe Sfânta Maria, aşa că se uitau neliniştiţi şi nemulţumiţi unii la alţii. Dar, deodată, un călugăr tânăr – care privise cu luare aminte la noul tablou, la zâmbetul trist de pe buzele

gingaşe ale fetei şi la adânca mâhnire strecurată de sub pleoapele ei pe jumătate închise – simţi că tremurul ochilor ei şi al zâmbetului ei îi vorbesc, că inima şi sufletul îi sunt străbătute de un simţământ de o deplină curăţie, că trăieşte o revelaţie. Şi se simţi legat pentru totdeauna, dăruit ei… îşi întinse atunci mâinile aspre către icoană, îşi ridică uşor chipul iluminat şi, de parcă ar fi văzut o minune de pe altă lume, strigă:

— *Ave Mahal* O, mamă sfântă, veşnică neprihănire, veşnic izvor, sunt al tău, sunt al tău!

Vraja din vocea lui îi molipsi pe cei din jur şi se întinse în toată biserica. Cardinalii, episcopii şi călugării se ridicară unul după altul pentru a o contempla pe Maica Domnului. Şi trăiră cu toţii simţământul tânărului călugăr: mai întâi preoţii şi călugării tineri, apoi călugăriţele, apoi clericii vârstnici. Fiecăruia i se păru că Maica Domnului se uită ţintă la el, fiecare se simţi vrednic să se încânte de farmecul trupului ei gol şi viu, să se lase pătruns de privirea ei îndurerată şi de zâmbetul ei sfios. Fiecare se încredinţă că se bucură să fie alesul care priveşte la acest amestec de sfinţenie cerească şi sfinţenie pământeană. Trupul ei gol, abia dat în pârg, faţa, ochii trişti şi zâmbetul rugător prefăceau farmecul pământesc în desfătare cerească. Se părea că icoana îi atrage cu puteri pământeşti şi cereşti – de unde şi rugile îndreptate cu trup şi suflet către ea…

Şi, pe rând, se întindeau spre ea mâini de tot felul: cele numai piele şi os ale călugărilor deprinşi cu posturile; cele grase, păroase, ale episcopilor lacomi de plăceri; cele feciorelnice ale călugăriţelor tinere; cele slăbite de o viaţă de post şi rugăciune ale călugăriţelor vârstnice.

Şi toate feţele, luminate de o deplină fericire cerească şi pământeană, se îndreptară spre ea şi strigară:

— Ave Maria!

Auzind vocile înalte, uralele şi cântecul din capelă,

mulţimea de afară se molipsi de înflăcărarea celor care văzuseră noua întruchipare a Sfintei Maria. Patima tuturor se aprinse cu iuţeala lemnului uscat aruncat în foc. Cu puterea talazurilor mării, oamenii se împinseră în uşile capelei. Cei care izbutiră să pătrundă în înghesuiala dinăuntru îşi ridicară capetele şi mâinile spre chipul luminos al Fecioarei. Dar braţe puternice au dat îndărăt valul de năvălitori şi poporul de afară începu să-l implore pe Dumnezeu:

— Arată-ne icoana sfântă!

Izbucniră strigăte:

— S-a petrecut o minune! O minune!

— Lăsaţi-ne s-o vedem! Vrem şi noi să vedem minunea! strigau alţii.

Curând, un grup de preoţi au luat pe umeri tabloul fetei evreice din ghetou şi l-au dus afară. Mai înainte călugării au scos prapurii şi icoanele. S-a format un cortegiu solemn, în care numai icoana maiestuoasă a Sfintei Fecioare pictate de Pastila era purtată sub un baldachin de mătase roşie, împodobit cu ciucuri de aur.

Puternicii Romei, cardinalii şi episcopii păşeau în urma ei. Poporul îşi întoarse privirile de la celelalte icoane de îndată ce zări tânăra fată în zbor spre cer, cu zâmbetul fermecător şi cu ochii trişti, care parcă se uitau ţintă la fiecare şi le dăruiau ceva din gingăşie. Oamenii nu mai voiau să privească figurile uscate ale sfinţilor de pe cruce. Nu mai voiau să-i vadă pe martirii cu răni sângerânde şi trupurile străpunse de săbii. Privirile tuturor erau îndreptate spre trupul tânăr şi gol al fetei evreice din ghetou. Spre ea şi-au ridicat mâinile şi în faţa ei s-au aruncat în ţărână, rugând-o să le hărăzească fericire în cer şi pe pământ.

— *Ave Maria*\ O, veşnică frumuseţe!

Chipul ceresc şi trupul tânăr, înaripat, al fecioarei evreice potoliră parcă, asemeni unui izvor năvalnic, setea

de bucurii şi fericire a poporului Romei.

*

Cât au durat serbările, evreii din Roma au stat închişi între zidurile ghetoului, de frica a ceea ce putea face plebea Romei în asemenea împrejurări. De sărbătorile creştine, evreilor le era întotdeauna oprită ieşirea din ghetou. Dangătul nenumăratelor clopote ale bisericilor şi mănăstirilor oraşului pătrundea din toate părţile în ghetou, iar evreilor, cuprinşi de spaimă, li se părea că aud ţipetele unor păsări de pradă. Pentru mulţi, sunetul clopotelor deştepta amintirea rugurilor şi a rugăciunii *Şema*, *Israel*, rostite de semeni ai lor în clipa morţii. Clopotele însemnau flăcări ale Inchiziţiei, trupuri prefăcute în cărbune ale unor rude. Dangătul clopotelor îi gonea pe evrei în case. Încuiau uşile şi zăvorau obloanele. Fiecare sunet de clopot era pentru ei o lovitură de bici, care îi silea să caute ascunzişuri cât mai adânci sub pământ. Ascunşi în sinagogile subterane, evreii îngânau Psalmi şi-l rugau fierbinte pe Dumnezeu să-i ocrotească. Asta se întâmpla când clopotele vesteau marile sărbători creştine, dar şi în ceasurile când dangăte înspăimântătoare însoţeau alaiurile, scăldate în măreţie, care purtau icoanele sfinţilor pe străzile Romei. În tainiţele lor, evreii Romei credeau că prin rugăciuni vor îmbuna Cerul.

De data asta, clopotele care începuseră să răsune pretutindeni încă din zori i-au speriat mai mult ca oricând pe evreii din ghetou. Nu ştiau ce se întâmplă, despre ce sărbătoare e vorba. De un lucru erau totuşi încredinţaţi – că pe străzile Romei vor arde evrei şi cărţi evreieşti. În pivniţa abia luminată a casei lui Iosef Pinsi, un grup de evrei murmurau Psalmi, cu inimile strivite şi buzele tremurătoare, pentru sufletele celor care vor pieri în acea zi.

Printre cei care se rugau se afla şi bătrânul orb refugiat din Castilia, care se socotea din spiţa lui

Abrabanel, şi nepoata sa lefta. Părăsiseră capela mănăstirii Sacro Cuore pentru a se întoarce în ghetou, după ce se mai potolise primejdia care le pândea din partea Inchiziţiei pe fetele evreice. De altminteri, ghetoul era singurul loc unde s-au putut adăposti după terminarea lucrărilor din capelă. Nu aveau nici ei de unde şti de ce sunau clopotele în acea zi. lefta era şi ea înspăimântată de dangătele necontenite şi buzele ei şopteau rugi către Dumnezeu, pentru izbăvirea ei şi a semenilor ei. Habar nu avea că, de fapt, chiar pentru ea băteau nebuneşte în acea zi clopotele bisericilor, că puternicii Romei îngenuncheau atunci în faţa ei şi că plebea Romei se închina în faţa trupului ei despuiat…

Capitolul 11

MĂRGĂRITARELE SFINTEI FECIOARE

Etima noii icoane a Madonei, sfinţită în capela mănăstirii Sacro Cuore, s-a răspândit în întreaga Romă şi în întreaga Italie. Începuseră să umble în popor vorbe: se credea că, dincolo de trupul, de ochii şi părul de pe pânză se ascunde viaţă adevărată. Călugăriţele care se îngrijeau de capelă povesteau că Fecioara plânge noapte de noapte şi că lacrimile se preling pe globul pământesc pictat de Pastila. Călugăriţele brodau batiste de mătase pentru a şterge cu ele, în fiecare dimineaţă, lacrimile din ochii Madonei. Arătau locul de pe globul pământesc pe care lacrimile au lăsat urme.

Dar poporul nu voia s-o vadă pe Maica Domnului plângând, ci, dimpotrivă, în strălucirea ei tinerească, l-a dat numele „Madona iubirii” şi era încredinţat că a coborât pe pământ pentru a reaprinde iubirea stinsă din sufletele oamenilor. Se spunea că are puterea de a reînzestra inimile cu harul tinereţii, cu avânturile şi dragostea de viaţă. O mulţime de bărbaţi şi femei, setoşi cu toţii de iubire, se îngrămădeau necontenit la intrările în capelă şi îngenuncheau în faţa Madonei, rugându-se să redeschidă

în ei izvoarele secate ale dragostei de viaţă. Cerşeau de la ea măcar o zi, măcar o oră de desfătări, şi îi aduceau grămezi de daruri.

Veneau acolo, pentru a-şi găsi la ea izbăvirea, bărbaţi obosiţi de viaţă, femei dezamăgite, fete bătrâne, tineri şi tinere arşi de dorul iubirii. Îi ofereau tot ce aveau mai bun şi mai scump, tot ce găseau mai de preţ în lăzile şi scrinurile familiei: brocarturi, damascuri şi mătăsuri cu broderii costisitoare. Fiecare obiect îi era dăruit din toată inima. Călugăriţele găseau adesea pe altar, sub icoană, cutii cu pudră, pomadă roşie de buze, uleiuri pentru trup şi alte mijloace de înfrumuseţare aduse Sfintei Fecioare din cămările lor tainice, de către curtezanele Romei, pentru a avea cu ce-şi şterge lacrimile care o înecau în fiecare noapte şi a-i reda prospeţimea chipului ei minunat.

Dar mai ales bărbaţii erau cei care se închinau Madonei. Veniţi din toate casele, bogaţi şi săraci, o priveau ca pe sfânta care să-i apere. Veneau la ea şi îşi descărcau inimile. Zile întregi puteau fi văzuţi îngenuncheaţi în faţa icoanei, cu ochi de îndrăgostiţi aţintiţi asupra pielii trandafirii şi strălucitoare a Madonei, sub care parcă îi vedeau sângele bătând năvalnic. Trupul ei respira viaţă. Noua icoană a Sfintei Fecioare a fost răspândită în Roma şi Italia în mai multe reproduceri decât oricare alta. Bărbaţilor nu le mai păsa de crucea de la gât: au înlocuit-o iute cu iconiţa Madonei, pe care o strângeau noaptea la piept cu aprinsă iubire. Episcopi, cardinali şi alţi fruntaşi ai Bisericii au comandat imitaţii ale ei din pietre preţioase, pe care le-au lipit pe crucile lor. Şi, ori de câte ori sărutau crucea, o sărutau şi pe ea cu patimă…

Bărbaţii îi aduceau bijuterii, ca unei iubite adorate. Marii bogătaşi ai Romei şi Italiei se întreceau între ei, prin daruri cât mai alese, pentru a obţine bunăvoinţa Madonei iubirii, ca şi cum ar fi jinduit la favorurile unei vestite curtezane.

Podoabele care îi plăceau ei – aşa spuneau călugăriţele mănăstirii Sacro Cuore – erau mărgăritarele, la fel de mari şi de luminoase ca lacrimile care se prelingeau pe frumoşii ei obraji. Mulţi dintre bărbaţii bogaţi ai Romei au cumpărat în ascuns cele mai scumpe mărgăritare pe care le-au putut găsi în ghetou. Alţii au furat mărgăritare din sipetele propriilor soţii. Unii nu-şi mai ţineau promisiunile făcute curtezanelor şi alergau cu şiragurile de mărgăritare la capela mănăstirii Sacro Cuore, pentru a le agăţa de icoana Madonei iubite. Până la urmă, mărgăritarele au acoperit tot trupul Fecioarei ca nişte picături de rouă, printre care sclipea pielea ei trandafirie.

Nevestele şi curtezanele, iubitele şi logodnicele au devenit geloase pe ea, de parcă ar fi fost o fiinţă vie care voia să le răpească soţii, mirii şi iubiţii. Femeile Romei, care îşi îngăduiau să se poarte aşa, i-au dat numele de „sfânta desfrânată”. Nu o dată s-a întâmplat ca o ibovnică roasă de gelozie să se năpustească în capelă şi să ridice ameninţător pumnii spre icoană:

— Tu, târfa lui Dumnezeu! O să-ţi scot ochii! O să-ţi smulg părul din cap! De ce-mi furi bărbatul? N-ai destui iubiţi în cer? Nu ne mai ademeni bărbaţii!

*

În toiul acestor întâmplări, Papa Paul al IV-lea a poruncit evreilor din Roma ca, în semn de recunoştinţă faţă de Dumnezeu, pentru salvarea lor de la înec în timpul inundaţiei din ghetou, să predea trei şiraguri de câte trei sute de mărgăritare, fiecare de mărimea ochilor Madonei; mărgăritarele să nu aibă niciun cusur, să fie desăvârşit rotunde şi de culoarea curcubeului care s-a arătat lui Noe după potop.

Şiragurile vor fi un prinos adus Madonei Iubirii din capela mănăstirii Sacro Cuore, pentru că, potrivit spuselor poporului, Madona s-a arătat pentru prima oară în ghetoul evreiesc şi i-a salvat de la înec.

Când au primit acest ordin al Papei, evreii nu au ştiut la început ce să facă. Nu atât de mărgăritare era vorba, ci de altceva mai însemnat. Se întrebau dacă nu cumva, dăruind Madonei mărgăritarele, nu vor încălca legea iudaică şi-atunci mai bine era să moară pe rug. Pentru a ieşi la liman ar fi trebuit să consulte cărţile sfinte evreieşti, dar, aşa cum se ştie, în acea vreme aceste cărţi fuseseră interzise de Papa Paul al IV-lea. Nu erau de găsit nici *Talmudul*, nici vreo lucrare a lui Maimonide[10]. Putea fi tipărit doar *Zoharul*, pentru că, după părerea evreilor botezaţi deveniţi preoţi catolici, *Zoharul* este o carte creştină şi are în ea aluzii la Sfânta Treime.

Rabi Iacob i-a chemat pe membrii de seamă ai comunităţii castiliene în pivniţa lui Iosef Pinsi, pentru a se sfătui asupra celor ce au de făcut şi asupra răspunsului pe care îl vor da Papei. Au luat parte şi fruntaşii altor comunităţi stabilite în Roma. Adunarea a avut loc în noaptea de Hoşana Raba2. În cunoscuta încăpere fuseseră aprinse lumânări de ceară. Erau de faţă numai oameni aleşi şi înţelepţi, evrei cu frunţi înalte, cu chipuri pe care prigoana îndurată în toate ţările lăsase adânci urme, cu ochi în care flacăra credinţei ardea mai puternic decât flăcările morţii, cu bărbi care, după atâtea suferinţe, erau mai curate şi mai albe decât zăpada care cade din cer. Purtau veşminte lungi de mătase, catifea sau atlas de culoarea chihlimbarului, cingători late brodate cu aur şi pălării negre de postav fin. Erau emigranţi din multe ţări. Unii – ca rabi Iacob, rabi Josef şi alţii – erau veniţi din Castilia; alţii erau evrei levantini, care se remarcau prin bogata lor învăţătură, doctori renumiţi, discipoli ai celebrului medic evreu Amatus Luisitanus, profesori ai universităţii din Padova, evrei germani, pe care i-a adus la

10 Moise Maimonide (1135 sau 1138 - 1204) a fost cel mai important gânditor al iudaismului medieval (legiuitor, filozof, medic şi astronom).

Roma profunda cunoaştere a *Torei*. Bărbaţi tineri vegheau afară, la încrucişările străzilor, pentru a feri adunarea de vreun nepoftit cu gânduri rele.

Bătrânul rabi orb Iacob a deschis sfatul cu aceste cuvinte:

Ziua a şaptea a sărbătorii de Sucot, care durează opt zile (Sucotul este sărbătoarea strângerii recoltei, după o milenară tradiţie evreiască).

— Din pricina numeroaselor noastre păcate am pierdut lumina *Torei*. Nu mai ştim încotro s-o apucăm. Comunitatea evreilor din Roma a rămas ca o turmă fără păstor. Unde-i acela care ne va tâlcui cuvântul lui Dumnezeu şi ne va învăţa ce să facem în acest ceas de cumpănă?

— Să trimitem soli la Cremona, la rabi Josef Ottolenghi, care a adunat resturile lui Israel şi a deschis acolo o şcoală talmudică din dorinţa ca vorba lui Dumnezeu să nu fie uitată pe pământul italian. Să cerem sfatul lui, fu de părere unul dintre bătrâni.

— Vom avea mult de aşteptat, spuse un altul. Drumurile sunt nesigure pentru evrei şi solii nu vor avea timp să se ducă şi să se întoarcă de la Cremona până la începutul carnavalului, când avem soroc pentru mărgăritare.

— Oare înţelepciunea lui Dumnezeu ne-a părăsit chiar cu totul? Oare să nu se mai afle, într-adevăr, în marea comunitate evreiască din Roma, oameni dăruiţi de Dumnezeu cu înţelepciune, care să ne conducă prin întuneric?

— Cuvintele lui Dumnezeu s-au depărtat de la noi. Niciunul nu a mai văzut de mult o carte evreiască. Nu ne putem bizui pe aducereaminte într-o treabă atât de grea, în care e pusă în joc însăşi viaţa noastră.

— Maimonide ne dă o îndrumare limpede în chestiunea asta. O ştiu pe de rost, dar nu vreau să mă bizui

pe aducerea mea aminte, spuse un bătrân.

— Cu scrierile sfinte ale lui Maimonide, buchisite de copiii noştri încă din pruncie, au fost aprinse focuri care au luminat străzile Romei, rosti cu un geamăt cineva.

— Oare nimeni nu are o lucrare a lui, bunăoară *Iad* hachazaka3? Să fi dispărut cu adevărat din Roma orice carte evreiască? E cu putinţă?

În acest timp, bătrânul rabi Jacob şi Josef Pinsi îşi vorbeau în şoaptă. Trecură câteva clipe şi Josef Pinsi chemă deoparte câţiva bătrâni şi le împărtăşi ceva. Pe faţa lor se citi uimire, apoi chemară pe alţii şi se sfătuiră cu voce scăzută. Până la urmă fură aleşi cei mai învăţaţi dintre ei, iar Josef Pinsi îi conduse în altă încăpere. De acolo, îl urmară într-un coridor secret, întunecat, îngust şi întortocheat. La lumina unei candele şi a unei lumânări au ajuns într-o mică încăpere, parcă fără nicio ieşire. Dar Josef Pinsi puse în funcţiune un mecanism numai de el ştiut şi în zidul de piatră se deschise o uşă prin care micul grup pătrunse într-o încăpere sumbră. Era plină de lăzi de fier, legate de ziduri cu

Mână puternică (în ebraică).

lanţuri grele. Iosef Pinsi deschise câteva lăzi. Nu erau umplute cu aur şi nestemate, ci cu tipărituri evreieşti.

Se aflau în biblioteca secretă a lui Pinsi, în care erau ascunse numeroase cărţi evreieşti, manuscrise talmudice, prime ediţii ale operelor lui Maimonide, suluri de pergament cu texte sacre, rugăciuni, cântece triste şi alte manuscrise care conţineau legi evreieşti, datini şi rânduieli de purtare. Pe suluri mari de pergament gros era scris exodul evreilor din Spania. Alte suluri preamăreau în ode şi cântece de jale pe eroii pieriţi în flăcările Inchiziţiei.

Biblioteca, pentru care generaţii după generaţii îşi primejduiseră viaţa, fusese adusă din Castilia în Italia şi pusă la adăpost în subteranele casei lui Iosef Pinsi, în ciuda ordinului Papei Paul al IV-lea ca toate cărţile

evreieşti să fie aruncate în flăcări. Acum bătrânii cărturari căutau de zor în cărţile lui Maimonide o cale de ieşire a evreilor Romei din impasul în care se aflau. Au rămas în biblioteca secretă un răstimp îndelungat, dar până la urmă au dat de o însemnare care să-i salveze şi s-au întors pentru a o aduce la cunoştinţa adunării:

„Evreilor le este îngăduit să plătească Papei dări în mărgăritare, ca răscumpărare pentru viaţa lor, ori pentru orice pretinde el. Şi

Papa poate face cu mărgăritarele ceea ce vrea. Dar în niciun chip podoabele nu trebuie oferite Madonei în semn de recunoştinţă pentru salvarea lor de la inundaţie, deoarece asta ar însemna să se închine unui idol. Potrivit judecăţii sfântului bărbat Maimonide, într-o asemenea împrejurare evreii trebuie să respingă idolatria şi să meargă cu inima senină la moarte, de dragul credinţei lor”.

Adunarea a ascultat în tăcere hotărârea. O linişte de mormânt domni câteva clipe printre ei. Apoi se auziră voci:

— Nu vom spune nimic. Vom da Papei mărgăritarele fără a scoate un cuvânt.

— Dar dacă ni se vor pune întrebări?

— Vom şti noi cum să-i ducem cu vorba. Parcă oamenii de soiul lor ştiu ce fac? Sunt ca nişte copii fără minte.

— Şi de unde vom lua mărgăritare atât de mari? întrebă cineva.

Se ridică atunci rabi Iacob, o chemă pe nepoata sa Iefta şi îi zise:

— Fata mea, scoate-ţi mărgăritarele şi dă-le comunităţii din Roma. Nu se cuvine ca o fată evreică să poarte şiraguri de mărgăritar atunci când creştinii îşi împodobesc icoanele cu ele.

Atunci Iefta cea vie scoase din caseta ei cu bijuterii mărgăritarele familiei şi le dădu pentru împodobirea Ieftei moarte de pe icoana din capela mănăstirii Sacro Cuore.

Curând, pe Madona iubirii fură atârnate mărgăritarele Ieftei. Erau aşa de curate şi de strălucitoare, că întreceau toate giuvaerele ce-i fuseseră dăruite până atunci de către cei ce o adorau.

Capitolul 12
ROMA ÎN CARNAVAL

Străzile Romei străluceau într-o mare de culori. Nu numai oamenii, ci şi străzile, casele, monumentele şi bisericile, columnele şi fântânile din pieţe erau împodobite în cinstea marii sărbători a carnavalului. Zidurile caselor fuseseră îmbrăcate în cele mai scumpe covoare orientale, care sclipeau la soare într-o nesfârşită bogăţie de culori, aidoma giuvaerurilor. Ferestrele şi uşile, balcoanele şi turlele purtau ghirlande scânteietoare. Străzile prin care urmau să treacă procesiunile fuseseră înecate în crizanteme, flori de mirt, frunze de palmier şi alte plante rare de pe meleaguri îndepărtate. Roma semăna cu grădina luxuriantă a unui prinţ de la soare-răsare. Locuitorii nu-şi mai dădeau seama unde se află. Multe clădiri se prefăcuseră în corăbii; înzestrate cu catarge înalte, păreau nişte veliere vrăjite de culorile unei mări din basme. Bisericile căpătaseră înfăţişare de temple ale unor zeităţi păgâne, Apolo sau Venus. Monumentele creştine şi fântânile din pieţe erau încărcate cu fauni sălbatici şi zâne ale pădurii, cu bachuşi beţi, sorbind din cupe pline, în timp ce în jurul lor dănţuiau copii goi, cu struguri şi ulcioare de vin…

Statuile sfinţilor creştini erau înfăşurate în togi romane, purtau pe cap coroniţe din frunze de măslin şi se trezeau urcate pe care triumfale, la care erau înhămaţi patru cai focoşi. Părea că vremurile se răsturnaseră. Roma îşi arunca de pe umeri jugul care-i fusese pus în numele Nazarineanului… în timpul carnavalului, locuitorii Romei se eliberau din strânsoarea legilor bisericeşti şi redeveneau ceea ce fuseseră întotdeauna în inimile lor:

slujitori ai bătrânului Pan. Oraşul era din nou păgân, iar Biserica plătea în acele zile tribut Romei de dinainte de creştinism. Cetatea striga împotriva tristului Dumnezeu străin pe care Biserica i-l impusese prin foc şi sabie. Romei îi era întotdeauna dor de zeii strămoşilor ei, de zeii scăldaţi în soarele şi lumina bunelor vremuri de odinioară. În zilele carnavalului reveneau la viaţă, din pulberea templelor uitate, vechii zei. Intrau în biserici, îl izgoneau pe Nazarinean, cu rănile-i sângerânde cu tot, şi se aşezau în jilţul lui. Omul slujea iar pe singurul Dumnezeu viu – pe sine însuşi…

Totul era pregătit cu săptămâni înainte. Oameni mascaţi, în togi romane, umpleau străzile.

Costumaţi în personalităţi ale istoriei romane, în cezari şi conducători, ei se perindau prin cârciumi şi se îmbătau. Persani şi turci trăgeau pe străzi care cu mărfuri. Alţii erau costumaţi în indieni, acei oameni pe care Columb abia îi descoperise în drumul lui spre India şi care începeau să devină cunoscuţi lumii. Uimitoarele lor veşminte roşii şi cununile lor de pene se vedeau tot mai des la carnaval. Cei astfel mascaţi fumau tutun – fumatul începuse să fie un obicei tot mai răspândit –, şi se amestecau, în peisajul pestriţ al străzilor, cu cei îmbrăcaţi în senatori romani. Femeile, în veşminte de zeiţe greceşti, preotese ale templelor focului, vestale şi sibile, mergeau de mână cu bachuşi beţi, pe capul cărora jucau coroniţe de trandafiri roşii. Pe străzile lăturalnice, fauni şi iele atrăgeau tinere slujitoare ale templelor în casele de plăceri şi în băile publice. Tineri vânduţi plăcerilor, în tunici de mătase fără mâneci şi în pantaloni scurţi, îşi însoţeau prietenii vârstnici, filosofi greci cu ţestele pleşuve şi bărbi buclate, care discutau în pieţele publice ale Romei despre Bros…

Noaptea, totul era luminat de un foc de artificii ce-ţi tăia răsuflarea, revărsat în toate culorile curcubeului peste

întregul oraş. Sclavi cu făclii aprinse veneau în urma celor mascaţi, aruncând asupra lor străluciri de culoarea vinului roşu. Cete întregi de petrecăreţi veseli în costume de carnaval îşi luminau drumul cu lanterne veneţiene de pergament, la pâlpâirile cărora totul părea un joc tainic de umbre. Mai întâi, umbrele dansau pe străzi, apoi dispăreau pe ulicioare, din care se auzeau mai apoi ecourile unor cântece deşănţate. Străzile rămâneau învăluite în norii de parfum lăsaţi de făclierii mascaţilor. Din cârciumi şi din casele de plăceri răzbătea o lumină neruşinată, care se împletea cu urletele celor ameţiţi de băutură, cu aromele mâncărurilor condimentate şi cu izul vinului acru. Oamenii şi casele se contopeau într-un tot, la fel moartea şi viaţa; totul se mişca întocmai unei mări vâscoase peste care abia pluteşte o pâclă luminoasă…

*

Într-un singur loc al Romei nu domneau luminile orbitoare. Bezna nopţii apăsa greu asupra ghetoului evreiesc. Ferestrele erau întunecate. Bărbaţii, femeile şi copiii, închişi cu toţii în case, ascultau speriaţi zarva uriaşă a oraşului, care pătrundea până la ei. Focurile artificiilor ajungeau din când în când şi deasupra caselor ghetoului, înspăimântându-i şi mai mult pe evrei. Se uitau unii la alţii şi fiecare rostea în gând o rugăciune: „Doamne, milostiveşte-te de noi şi ocroteşte-ne în zilele carnavalului. Roma e fără Dumnezeu…”

Numai o pivniţă era luminată, aceea a casei lui Josef Pinsi. Se adunaseră acolo, în ajunul carnavalului, fruntaşii evreimii din Roma. Era singurul loc din ghetou unde evreii se puteau şi ei pregăti de carnaval.

Pe masă se aflau grămezi de monede din aur şi podoabe de aur şi argint din toate ţările, aduse de cei veniţi la adunare. Pe podeaua de piatră zăceau bucăţi mari de mătase, catifea şi damasc în două straturi cu broderii, tapiserii, covoare orientale, toate din zestrele adunate de

înaintaşi pentru copiii lor. Toate aceste valori reprezentau contribuţia evreilor la carnaval. Fiindcă Iuda l-a vândut pe Iisus Hristos pe treizeci de arginţi, evreii Romei erau obligaţi să plătească an de an o mie o sută şi treizeci de florini în aur şi giuvaieruri: „Banii lui Iuda”. Fetele evreice trebuiau să îmbrace în scoarţe scumpe şi catifele Arcul de triumf al lui Titus, comandantul roman care le răpise evreilor libertatea, le distrusese ţara şi dăduse foc Templului de la Ierusalim, iar o delegaţie de fruntaşi şi rabini cu suluri ale *Torei* în mâini aşteptau apariţia Papei.

Trişti şi tăcuţi au adus evreii florinii de aur şi bijuteriile pentru „banii lui Iuda”. Alţii mângâiau stofele şi covoarele care urmau să îmbrace Arcul lui Titus. Nimeni nu rostea niciun cuvânt; se auzea numai clinchetul monedelor care străluceau la lumina candelei cu ulei. Din când în când pătrundea în încăpere, ca vuietul unei mări în furtună, zgomotul tulbure al carnavalului, mai cu seamă ţipetele beţivilor. Câteodată, ferestrele pivniţei lui Pinsi erau luminate puternic de flăcările artificiilor care se prăbuşeau, ca nişte fulgere însoţite de tunete, asupra ghetoului.

Cu feţele palide, evreii se priveau în ochi, stăpâniţi cu toţii de unul şi acelaşi gând: „Roma este fără Dumnezeu”.

Într-un colţ întunecat se aflau cei doi „alergători”, care-şi ungeau picioarele goale cu ulei şi alifii, pregătindu-se pentru cursa care îi aştepta mâine. Erau bufonii ghetoului, Haim Adoni şi Mordechai Afli, năimţi de comunitatea evreiască în toţi anii să ia parte la alergările carnavalului, pentru a stârni râsul locuitorilor Romei.

*

Din Via Apia cobora un alai ciudat. Parcă se revărsa pe stradă un fluviu vijelios, roşu ca sângele. De departe se vedea numai un nor colorat care se învolbura deasupra capetelor omeneşti, din care ţâşneau artificii care desenau curcubeie pe cer. Puzderie de scântei învăluiau întreg

convoiul. Deodată, din nor ieşiră patru cai nărăvaşi, cu mănunchiuri de pene colorate prinse pe cap şi acoperiţi cu mătăsuri scumpe. Erau înhămaţi la un car triumfal. La cele patru colţuri ale sale, simbolizând cele patru colţuri ale lumii, se aflau patru trâmbiţaşi care suflau cu putere în lungi trâmbiţe de argint, vestind că a început marele marş al carnavalului. Şi totul s-a pus în mişcare.

Potrivit starostelui astronomilor Vaticanului, care observa mersul stelelor şi făcea previziuni pentru Papă, folositoare acestuia ori de câte ori pornea o acţiune, sărbătoarea carnavalului a început sub semnul globului pământesc şi al celor patru elemente ale sale, reprezentate de patru oameni vii care zburau în văzduh graţie unor mecanisme secrete. Urmau grupuri care înfăţişau capitole din *Vechiul* şi *Testament*, precum scena în care Abigail1 îi aduce lui David o cămilă încărcată cu toate bogăţiile Orientului sau povestea cu Lot şi fiicele sale. Veneau apoi mari grupuri, cu scene din mitologia greacă. Apăru şi Paris cu cele trei

1 Soţie a regelui David.

zeiţe. Nu lipsea nici frumoasa Elena, de dragul căreia s-au războit regi şi popoare. Apoi scene din Odiseea şi Iliada şi de pe muntele Olimp, cu toţi zeii şi toate zeiţele sale. Se dădeau şi reprezentaţii cu subînţeles politic, arătând de pildă, pe ocolite, primejdia care ameninţa religia creştină din partea sultanului turc. Alte scene îşi băteau joc de reformaţi şi protestanţi, îl prezentau pe Luther ca pe un diavol cu şapte capete ori îi arătau pe protestanţi bătându-se între ei în iad. Urmau îngeri şi draci, vrăjitoare şi prezicătoare din Elada, tot soiul de idolatri. Cu toţii cântau şi dănţuiau, scăldaţi în bogăţia de culori a costumelor şi măştilor.

În acest ocean viu de culori s-a ridicat deodată, peste capetele mulţimii, o lectică bogat drapată cu stofe scumpe, în care se legăna Papa Paul al IV-lea. Era îmbrăcat în

purpură de sus până jos şi privea în jur cu ochii lui spălăciţi, morţi. Barba albă îi tremura peste sutană. Era urmat de cardinali şi alţi înalţi demnitari bisericeşti. Preoţi în veşminte albe ţineau în mâini candelabre de aur, iar lumânările roşii de ceară îl însoţeau pe reprezentantul lui Iisus pe pământ.

La intrarea în ghetou, în dreptul Arcului lui Titus împodobit după obicei de fetele evreice cu mătăsuri brodate în aur şi covoare scumpe, se afla, în aşteptarea Sfântului Părinte, deputăţia evreilor, alcătuită din cele mai de seamă figuri ale comunităţii, înveşmântaţi cu toţii în alb şi înfăşuraţi în şalurile de rugăciune. Bătrânul rabi orb Iacob ţinea în mâini un sul al *Torei*, simbolul cu care evreii îl întâmpinau întotdeauna pe Papă. Pe o masă acoperită cu ţesături scumpe se aflau, într-o pungă de mătase, „banii lui Iuda" – cei o mie şi o sută treizeci de florini de aur. Ceva mai departe stăteau fetele evreice, care aveau misiunea să aştearnă în faţa lecticii Papei mătăsuri şi flori, în clipele când se va apropia.

Curând, alaiul carnavalului stătu. Papa ajunsese la Arcul de Triumfal lui Titus, ultima oprire a procesiunii, şi zări din lectică delegaţia evreiască şi masa cu florinii de aur. Îşi întoarse scurt capul de la bătrânii delegaţi evrei, de parcă nu ar fi vrut să-i vadă. Dar, când tinerele evreice au început să aştearnă covoare şi flori în faţa lecticii, însoţitorii Papei s-au apropiat, potrivit regulilor carnavalului, de bătrânii adunaţi acolo. Bătrânul rabi Iacob întinse spre Papă sulul *Torei* şi rabinii intonară binecuvântarea cuvenită.

Papa ridică atunci din lectică, cum cerea obiceiul, unul din picioarele lui îmbrăcate în mătase, îl aşeză pe capul bătrânului orb şi rosti binecunoscuta sentinţă: „Nu vă iubim, dar suntem îngăduitori cu voi, pentru că Dumnezeu ne-a poruncit să fim îngăduitori cu duşmanii noştri".

Cu asta s-a terminat ceremonia preluării „banilor lui Iuda”. În acea clipă, întregul cortegiu se destrămă. Costume, măşti, grupuri – cu toţii se îngrămădiră şi se amestecară. Soldaţi papali în veşminte fastuoase împinseră spre trotuare mulţimea de oameni veniţi de pe Via Apia, îmbrăcaţi în culori ţipătoare, pentru a face loc alergătorilor. Pentru că aşa se termina orice procesiune a carnavalului. Papa se aşează pe tronul roşu pus anume pentru el în faţa Arcului de Triumf al lui Titus, însoţitorii lui îl înconjurară şi din acel loc se porniră alergările. Mai întâi au alergat tinerii Romei, ca pe vremea romanilor. Erau şi acum, în faţa reprezentantului lui Hristos, pe jumătate goi, ca odinioară. Alergau pe Via Apia în cămăşi scurte de mătase şi cu coroniţe pe cap. Întreaga Romă se uita la dânşii şi îi îndemna, setoasă de plăceri, să se întreacă între ei. Ochii străluceau, feţele erau înfierbântate de atâta încordare. Capete peste capete se ridicau, doar – doar or vedea mai bine. Doamne din balcoane pavoazate şi de la ferestre cu flori fluturau spre ei batiste brodate, voaluri, evantaie. Bărbaţi făceau prinsori, îşi puneau la bătaie averile şi libertatea. De îndată ce unul dintre băieţi ajungea la ţintă, izbucneau strigăte şi aplauze şi erau fluturate pălării, măşti şi voaluri. Ca la jocurile olimpice din alte vremuri, câştigătorii erau purtaţi în triumf, încununaţi cu laur, pe străzile Romei. Femeile îi sărutau, curtezanele le aruncau de pe lecticile lor flori roşii, unele le trimiteau scrisori de dragoste, iar altele cheia dormitorului lor…

Alergările tinerilor au încins şi mai mult cheful locuitorilor Romei pentru spectacole aţâţătoare. Au urmat alergările copiilor, ale maimuţelor şi, în încheiere, comicăria oferită de carnavalul creştin: alergările evreilor.

O veche datină cerea ca evreii să aibă alergătorii lor la carnaval, dar nu de dragul întrecerii, ci ca obiect de batjocură. Pentru aceasta erau aleşi, dintre locuitorii

ghetoului, inşii cei mai bătrâni, mai graşi şi mai greoi, cu picioare strâmbe şi caraghioşi la chip, care să poată stârni hazul plebei romane setoase de distracţii.

Comunitatea evreiască din Roma avea „alergători” aleşi anume pentru acest spectacol. Erau cei doi măscărici ai ghetoului, Haim Adoni şi Mordehai Ai fi. De altfel, şi în sinagogă, tot lor li se adresa, ca unor ţapi ispăşitori, predica despre pedepsele care-i aşteaptă pe evreii nesupuşi voinţei divine. Aşa cum am mai povestit, ei erau plătiţi de comunitatea din Roma să ia parte la predicile obligatorii din biserica Sancta Angelica, menite să-i convertească pe evrei la catolicism (înainte de a păşi în locaş, aveau însă grijă să-şi astupe urechile). Ca şi creştinii, evreii aveau nevoie de bufoni care să-i distreze pe la nunţi şi mese de sărbătoare. Cei doi erau primiţi în casele evreilor bogaţi pentru a juca scenete comice. Uneori se mascau şi interpretau „dansurile morţii”. De Simhat Tora2 şi de Purim înveseleau cu glumele lor comunitatea, de la care primeau şi un onorariu anual pentru a lua parte la alergările carnavalului.

Cei doi îşi intrau cu atâta patimă în rol, încât, atunci când începea alergarea, fiecare dintre ei se gândea numai cum să-l depăşească pe celălalt. Se pregăteau cu mult zel pentru asta, iar cel care câştiga întrecerea o făcea pe biruitorul, de parcă ar fi fost vorba de o întrecere între adevăraţi alergători.

Roma îi aştepta cu nerăbdare. De îndată ce erau văzuţi fugind, cu sufletul la gură, pe Via Apia, cu picioarele lor strâmbe şi cu mutrele lor schimonosite, un hohot uriaş de râs cuprindea, ca o ciumă, marea învolburată de capete şi de feţe mascate.

„Sărbătoarea *Torei*”, cu care se încheie sărbătorile evreieşti de toamnă.

— Mai iute, evreule! mai iute! Saltă-ţi picioarele slăbănoage!

— Ia te uită cum se clatină! Parcă-l scuturâ frigurile!

— Îi atârnă o coadă la spate! Am văzut cu ochii mei! Cum au diavolii! O coadă păroasă, ca a câinelui meu!

— Pun rămăşag pe grădina mea, pe calul meu, pe armura mea, că negriciosul o ia înaintea roşcovanului. Sare ca o maimuţă. Uitaţi-vă!

— Evreule, o să-i spintec pântecele nevestei tale însărcinate şi-o să-i cos înăuntru o mâţă dacă pierd rămăşagul din cauza ta! Am pus la bătaie calul meu cel mai bun!

An de an, aşa striga mulţimea din toate părţile spre ei, îmboldindu-i cu râsete şi măscări să se întreacă între ei.

În acest an, însă, plebea nu s-a mulţumit doar cu cei doi alergători „oficiali” tocmiţi de ghetou. Cu minţile rătăcite de atâta râs, a început să-i gonească şi pe membrii deputăţiei evreieşti, aflaţi lângă Arcul lui Titus. Evreii cucernici ai Romei, siliţi să vadă cum fruntaşii lor sunt luaţi în râs, au lăsat frunţile în jos de ruşine şi de durere. Pentru a nu trebui să-i privească în faţă pe prigonitori, ceea ce porunceşte şi Legea, şi-au acoperit ochii cu mâinile. Dar, deodată, s-au trezit înconjuraţi din toate părţile de strigăte, huiduieli şi râsete:

— Luaţi-o la goană, evreilor, alergaţi, hai!

S-au uitat speriaţi în jur, fără a pricepe ce se vrea de la ei. Vedeau numai pumni încleştaţi, auzeau urlete şi simţeau ameninţarea care ţâşnea din ochii roşii ai gloatei de beţivani. Ici şi colo, erau loviţi pe picioare cu bâte şi cravaşe în ritmul strigătelor:

— Alergaţi, evreilor! Alergaţi! Alergaţi!

Unii dintre ei, speriaţi şi derutaţi, au început instinctiv să alerge. Ciucurii lungilor şaluri de rugăciune în care erau înfăşuraţi li se încurcau între picioare. O parte au căzut, şi-au acoperit faţa cu şalurile şi s-au lăsat bătuţi. Alţii, după ce făceau câţiva paşi, se opreau în loc şi priveau îngroziţi în jur, neştiind ce să mai facă. Deznădejdea

evreilor care se prăbuşeau unii peste alţii stârnea râsetele în hohote uriaşe ale gloatei. Peste tot se auzeau urlete neomeneşti, braţe şi pumni se ridicau în valuri furioase, clipeau ochi răi.

— Alergaţi, evreilor! Alergaţi! Alergaţi!

În mijlocul lor se afla rabi Iacob, orbul, începu să bâjbâie cu mâinile în jur, ca un om care simte că pământul i se clatină sub picioare. Dar chipul lui nu trăda spaimă. Liniştit şi trist, cum era întotdeauna, se îndoise adânc din spate, aşa că barba îi atingea mijlocul. Se urni din loc. Chefliii mascaţi au vrut să se apropie de el, pentru a-l goni ca şi pe ceilalţi evrei, când, deodată, o fată cu faţa acoperită de un văl pătrunse prin şirul de soldaţi elveţieni din garda Papei până la grupul de bătrâni evrei, se apropie de bătrânul rabi Iacob şi îl prinse de mână. Bătrânul tresări când recunoscu mâna nepoatei sale şi o luară amândoi cu paşi repezi înspre oamenii care se îngrămădeau pe margini.

Dar fură curând zăriţi de mulţimea care clocotea de veselie. Câţiva s-au înţeles din ochi şi s-au repezit s-o smulgă pe fată de lângă bătrân.

— Să vedem cine-i asta! Dacă e ceva de ea! strigă cineva din mulţime.

Unul din mascaţi trase cu putere vălul de pe capul fetei.

Se petrecu atunci ceva de neînţeles. De îndată ce a zărit faţa descoperită a fetei, mascatul căzu în genunchi şi începu să-şi facă semnul crucii.

În primele clipe, nimeni nu a priceput ce se întâmplase. Au văzut apoi că fata din faţa celui îngenuncheat se află lângă un bătrân orb şi priveşte cu ochii ei mari şi trişti şi cu buzele încremenite într-un zâmbet de adâncă durere şi milă la mulţimea dezlănţuită. Se auzi un strigăt:

— Uitaţi-vă cine-i acolo! Uitaţi-vă! E Sfânta Fecioară,

Madona iubirii! Uitaţi-vă! Uitaţi-vă!

— S-a arătat Madona din capela mănăstirii Sacro Cuore!

— Da, ea e, în carne şi oase!

— O, Maică Sfântă, milostiveşte-te de noi!

Ca lovită de o molimă fulgerătoare, mulţimea fu cuprinsă de o teribilă teamă de Dumnezeu. Oamenii îşi smulgeau măştile de pe chip, pălăriile fistichii de pe cap, veşmintele păgâne de pe trup. Din loc în loc, îngenuncheau şi-şi înălţau braţele spre icoana care apăruse vie în faţa lor. Pe străzile mai îndepărtate nu se ştia încă nimic, acolo mai răsunau cântecele vesele ale carnavalului, râsetele şi strigătele plebei. Aici, însă, oamenii îngenuncheaţi, cu mâinile ridicate spre cer a rugăciune, cântau *Ave Maria*. Cei aflaţi în apropierea tinerei evreice, înfricoşaţi parcă de o flacără coborâtă din înălţimile cereşti, s-au aruncat la pământ cu feţele plecate, cerând îndurare.

Dar fata evreică l-a luat iar de mână pe orbul ei bunic, l-a scos din mulţimea de oameni căzuţi la picioarele ei şi a dispărut cu dânsul pe porţile ghetoului.

Pe alte străzi, petrecăreţii simţiră ceva şi începură să se întrebe îngrijoraţi: „Ce s-o fi întâmplat?”

Capitolul 13 SFÂNTA ÎNCHISĂ

X

Încăperea în care locuia Papa Paul al IV-lea, aflată la unul din caturile de sus ale Vaticanului, era orânduită ca o chilie de schimnic, cu patru pereţi goi. Papa şedea pe o bancă tare şi privea nemişcat la un crucifix aşezat pe masa neacoperită din faţa lui. Crucifixul înfăţişa un Iisus chinuit de dureri. Chipul întunecat, osos, lat al Papei era mai sumbru decât de obicei. Brazdele groase şi adânci care-i acopereau faţa abia lăsau să i se mai vadă ochii. Gura îi tăia de-a latul aproape tot obrazul şi de la colţurile ei coborau spre bărbie două şanţuri adânci, ca două albii de râu. I se citea pe chip o tulburare cumplită. Gândurile şi

toată starea sufletească îi erau în acele clipe la fel de negre ca şi faţa.

Papa apucă crucifixul cu degetele lui lungi, uscate, bătucite şi se uită la el întrebător.

„Cine sunt cei din care te tragi? Mai eşti legat de ei cu trup şi suflet? Nu ai nicio putere asupra lor, încât ei sunt în stare să te respingă de atâta vreme şi cu atâta îndărătnicie? Oare

Dumnezeu, tatăl tău, te-a trimis numai pe tine la noi, robii, dar pe ei i-a luat, ca pe fiii Lui, sub ocrotirea Sa? Oare au pus stăpânire printr-o putere tainică pe tine, pentru a te supune la cazne în sinagogi, pentru a-ţi străpunge inima şi a-ţi suge sângele? Au înlănţuit-o pe mama ta de sinagogile lor, pentru a face minuni şi a-i scoate din mâinile noastre? O silesc să se arunce în foc pentru ei? Spune! Spune! Spune!”

Puse crucifixul la loc pe masă, se ridică cu greu şi, în uriaşa lui chilie, paşii îi răsunară ca nişte lovituri de ciocan. În mintea lui o văzu pe Sfânta Maria căzută în mâinile evreilor. De altfel, întregul popor al Romei era încredinţat că, sorbind puteri ascunse din cărţile lor defăimătoare de Dumnezeu, evreii au silit-o pe Maica Domnului să rămână în ghetou pentru a-i ajuta să facă faţă încercărilor prin care trec. Papa avea în faţa ochilor chipul Fecioarei Alese, a mamei copilului Iisus, ferecată la uşa unei sinagogi din ghetou. Acolo o ţineau evreii închisă, o chinuiau şi-şi băteau joc de ea. De câte ori se aflau, însă, în primejdie, o eliberau din lanţuri, o îmbrăcau ca pe o fată evreică şi o lăsau să se arate creştinilor. După ce scăpau de necazuri, o duceau înapoi la sinagogă, o legau iar cu fiare şi o ţineau într-o cămăruţă numai de unii ştiută.

Părul cărunt al Papei se zbârli şi creţurile feţei sale începură să tresară, să se desfacă şi să se strângă, aidoma solzilor unui şarpe. Papa era la fel de stăpânit de superstiţii ca poporul său. Viziunea Sfintei Fecioare

înlănţuite era foarte limpede pentru el. „De ce nu ar fi în stare de aşa ceva? se întrebă el. Nu se strecoară ei în bisericile noastre şi fură de pe altar pâinea sfinţită, trupul lui Iisus Hristos, şi vinul sfinţit, sângele lui? Nu le duc apoi în sinagogile lor, unde străpung inima sfântă a lui Hristos până ce storc din ea tot sângele, pentru a-l amesteca în aluatul din care-şi coc azima lor de Pesah[11]? Nu mănâncă ei şi copiii lor, la masa lor sărbătorească, inima Mântuitorului nostru şi nu beau sângele sărmanului nostru Iisus Hristos?”

Papa fu cuprins de un adânc simţământ de milă pentru bietul Iisus, care îndură atâtea chinuri. Luă din nou crucifixul în mână. Vru să îngenuncheze în faţa lui, dar nu izbuti... Vru să i se roage, dar nu îl ajutară puterile... Era în stare doar de o nemărginită milă faţă de Dumnezeu-Iisus, de o milă copleşitoare faţă de acela care a pătimit atâta, căruia i s-au bătut cuie prin mâini, căruia evreii îi sug tot sângele din inimă pentru Pesah-ul lor... Papa îl mângâie pe Iisus, îşi plimbă alintător mâna sa grea pe trupul lui torturat, îl linişti cum linişteşti un copil bătut şi îi vorbi cu o voce potolită, plângăreaţă:

— O să te răzbunăm pentru toate chinurile tale, o să te răzbunăm cu un paloş de flăcări!

Dar nu fu în stare nici acum să se roage lui Iisus.

Se simţea acum mai puternic decât Dumnezeul său – îl putea răzbuna pe Dumnezeul său. I se părea că el, Paul al IV-lea, papa tuturor catolicilor, reprezentantul lui Iisus, este însuşi Dumnezeu. În mâna lui stă puterea asupra întregii lumi. Numai el îi poate pedepsi pe duşmanii lui Dumnezeu. Dar pe acela care e aşezat pe masa din faţa lui

---

11 Milenara sărbătoare evreiască a eliberării evreilor, conduşi de Moise, din robia egipteană. în amintirea condiţiilor precare ale ieşirii din Egipt, în cele opt zile ale sărbătorii (în Israel numai şapte) se consumă azimă din aluat nedospit în locul pâinii (Afirmaţia din text repetă o abominabilă scornire pe seama evreilor).

îl socoteşte doar un copil chinuit, pe care evreii au pus mâna şi îl supun la cazne. Dar el, Paul al IV-lea, Dumnezeu însuşi, o să-l răzbune.

Îi trecu prin cap că trebuie să îngenuncheze chiar în faţa sa, să se roage lui însuşi, să se proslăvească pe sine însuşi, pentru că alt Dumnezeu nu mai are.

Papa trase cordonul clopoţelului şi îl chemă pe cardinalul Michel Ghislieri, Marele Inchizitor, aflat în directa lui ascultare. Când se arătă cardinalul, cu tichia lui roşie şi mantia purpurie, Papa îl întrebă:

— Au mărturisit?

Inchizitorul îi răspunse după câteva clipe de tăcere:

— Încă nu.

— Ce ai făcut cu ei?

— Pe bătrâni i-am ţinut de trei ori legaţi de roată. Dar doctorii spun că nu vor trăi şi după a patra oară.

— Lasă-i să trăiască. Biserica nu omoară în ascuns, în camerele de tortură. Biserica ucide în văzul tuturor. Dar cu cei tineri ce ai făcut? întrebă Papa din nou.

— Pe doi i-am ţinut sub „cascadă”. Unul a înnebunit. Pe celălalt îl ţin mai departe.

— Niciunul nu a mărturisit?

— Până acum niciunul.

— Şi nimeni nu s-a declarat gata să treacă la credinţa noastră?

— Sunt îndărătnici cu toţii.

— Trebuie să-l câştigăm pe unul dintre ei de partea noastră, Biserica trebuie să fie biruitoare. Şi cu „ea” ce ai făcut?

— Aşa cum mi-ai poruncit, Sfinte Părinte. Nu îndrăznim să ne atingem de ea. Îi sperie pe oameni prin asemănarea ei cu Maica Domnului şi călugării se tem să se apropie.

— E supravegheată?

— Stă lângă bunicul ei orb. Au mormăit toată noaptea

psalmi în limba lor blestemată.

— Aţi încercat să-l despărţiţi pe bătrân de ea?

— Am încercat, dar atunci când călugări cu măşti pe obraji au intrat în celula lor pentru a-l scoate de acolo pe bătrân, ea s-a aşezat în faţa lui şi şi-a aţintit ochii asupra lor. Călugării au recunoscut la ea chipul Maicii Sfinte, au căzut în genunchi şi şi-au făcut cruce.

— Niciun călugăr nu a avut curajul să ducă la îndeplinire porunca Bisericii?

— Poporul o vede în ea pe Sfânta Fecioară şi crede că evreii au convins-o cu vrăji din cărţile lor să rămână în ghetou pentru a-i apăra de noi.

Papa tăcu un răstimp, apoi se uită la Marele Inchizitor şi îl întrebă:

— Şi tu crezi că este Maica Domnului?

Cardinalul nu scoase o vorbă.

— De ce nu răspunzi?

— Chipul ei seamănă mult cu chipul binecuvântat al mamei Mântuitorului nostru.

— Şi evreii o ţin închisă?

— Prin cărţile lor păgâne evreii ştiu s-o ţină legată de ei, tot aşa cum au obţinut pe căi tainice hotărârea cardinalului Madruzzi de a tipări cărţi evreieşti, încălcând astfel porunca voastră.

— Tipăreşte cardinalul Madruzzi cărţi evreieşti?

— A creat pentru ei o tipografie la Riva de Trento, în care a tipărit de două ori blestemata lor carte *Mişna2*, deşi ai poruncit să fie arsă.

— Să fie arsă! Să nu se mai găsească nicio carte evreiască pe pământul italian! Iar cardinalul să fie trecut în rândul celor anatemizaţi! Du-mă acum la ea. Dacă este într-adevăr Maica Domnului, binecuvântata fecioară, prinsă în mrejele vrăjite ale evreilor, e de datoria unui creştin s-o scoată din mâinile lor.

— Vrei, Sfinte Părinte, să pătrunzi în pivniţele

Inchiziţiei? în camerele de tortură?

— Dacă vouă vă e frică să vă apropiaţi de ea, o s-o scot chiar eu pe Sfânta Maria din

Culegere de explicitări şi norme ale legislaţiei biblice, redactată la începutul sec. III e.n. Parte a *Talmudului*).

mâinile străinilor. Sunt trimisul lui Dumnezeu pe pământ.

Şi, însoţit de Marele Inchizitor, Papa se îndreptă spre pivniţele Inchiziţiei pentru a o elibera pe Mama Sfântă din captivitatea în care era ţinută de evrei.

Capitolul 14

ÎN PIVNIŢELE INCHIZIŢIEI

Evniţele boltite, cu ziduri groase, ale bisericii Sancta Angelica răsunau noaptea de strigătele celor torturaţi. În unghere întunecate, grămezi de fiinţe omeneşti se zvârcoleau, ca nişte viermi, în bălţile de sânge scurs din propriile lor răni. În alte părţi, victimele atârnau de cârlige de fier, cu capul în jos, deasupra unor vase din care se ridicau flăcări. Mulţi erau traşi pe roată. Călugări cu măşti şi glugi negre ardeau cu cleşti înroşiţi în foc unghiile şi părul celor daţi pe mâna lor. Urletele care umpleau încăperile aduceau a răgete de vite duse la tăiere. Subteranele sfintei biserici Sancta Angelica păreau nişte abatoare de oameni. Pretutindeni zăceau bucăţi sfârtecate de trupuri omeneşti. Podeaua de piatră a camerelor de tortură era alunecoasă de atâta sânge omenesc răspândit pe ea. Toţi pereţii erau stropiţi cu sânge…

Oameni erau legaţi de maşinării pentru frângerea oaselor sau băgaţi în cuşti de fier înfierbântate, numai pentru că se spusese despre ei că şi-au schimbat cămaşa de *Şabat*. Era de-ajuns ca o slujnică să declare că stăpâna ei se duce la baie în fiecare zi de vineri, pentru ca aceasta să fie târâtă în faţa Inchiziţiei şi chinuită pentru a mărturisi că întreţine legături tainice cu religia evreiască.

Evreii şi creştinii nu erau supuşi la cazne în aceleaşi încăperi. Creştinii nu trebuiau să vadă îndărătnicia şi curajul cu care evreii acceptă să îndure şi focurile iadului de dragul Dumnezeului şi religiei lor. Creştinii ar fi avut astfel de învăţat de la ei… Adevărul este că din camerele unde erau torturaţi evreii nu se prea auzeau strigăte, doar gemete înăbuşite. Nu de puţine ori, răzbăteau, însă, de acolo cântece. Era singurul loc din marea biserică Sancta Angelica în care se ridicau adevărate imnuri de laudă lui Dumnezeu…

Din tot ce fantezia umană poate sorbi din zăcămintele ei ascunse, Inchiziţia a ales doar ideea chinuirii evreilor. Obştea evreiască din Roma, toţi rabinii din marele oraş au fost învinuiţi că, printr-un jurământ numai de ei ştiut, cu ajutorul cărţilor tainice ale iudaismului, au înduplecat-o pe Maica Domnului, care se trage din evrei, să vină la ei, în ghetou, unde o ţin înlănţuită într-o sinagogă secretă. Gândul evreilor este ca, în caz de nevoie, să facă din ea pavăză pentru salvarea lor din mâinile creştinilor. Când au auzit că Biserica le cere să-i înapoieze pe Maica Domnului, evreii şi-au spus că Papa şi toţi cardinalii lui şi-au ieşit din minţi. Când, însă, au înţeles că Biserica e doar în căutarea unui fapt închipuit pentru a-i târî în camerele de tortură ale Inchiziţiei, evreii au zâmbit şi au răspuns creştinilor că, pentru a scăpa de ameninţările Bisericii, ei nu au nevoie de o fiinţă muritoare sau de una care a murit, că ei îşi pun nădejdile în singurul Dumnezeu viu şi atotputernic.

Inchiziţia a văzut în acest răspuns încă un act de blasfemie şi a târât în beciurile ei un număr de bărbaţi, în frunte cu zece din cei mai respectaţi bătrâni ai comunităţii evreieşti. Orbul rabi Iacob s-a predat Inchiziţiei de bunăvoie, împreună cu nepoata sa Iefta, socotind că astfel vor ajuta la punerea în libertate a celorlalţi bătrâni şi că va fi risipită insulta ce se aduce evreilor Romei. Biserica se va

convinge că Iefta nu este Sfânta Fecioară, ci o doar o simplă fată evreică, adăpostită împreună cu bunicul ei în ghetou, şi care, ca orice fată evreică, se fereşte de creştini şi de Biserică.

Bătrânul, şi mai cu seamă Iefta, au rămas uluiţi când au văzut că sunt priviţi ca nişte fiinţe de dincolo de fire. Slujitorilor Bisericii, călugărilor din slujba Inchiziţiei şi preoţilor le era teamă să se apropie de ea. Ori de câte ori o vedeau, cădeau în genunchi, îşi întindeau mâinile spre ea şi i se închinau. Fata şi bunicul ei au fost închişi într-o încăpere aparte. Când călugării mascaţi intrau pentru a-l scoate de acolo pe bătrân, era de-ajuns ca Iefta să se uite la dânşii cu ochii ei mari, pentru ca toţi să cadă în genunchi şi să se tragă îndărăt…

În celelalte încăperi, însă, arestaţii evrei şi rabinii Romei erau torturaţi pentru a li se smulge mărturisirea că au vrăjit-o pe Maica Sfântă. Pe doi din ei i-au pus sub „cascadă”. Era o tortură îngrozitoare, ale cărei victime înnebuneau în mai puţin de două ore. Erau doi bărbaţi tineri, dezbrăcaţi la piele, cu mâinile, picioarele şi tot trupul legate cu vergele de fier. Deasupra lor atârnau bazine cu apă rece, care, la câteva secunde, lăsau să se scurgă printr-un orificiu picături de apă. Victimele aveau capetele rase. Bazinele erau astfel prinse de tavan încât picăturile să cadă pe partea din spate a capetelor, în dreptul creierului mic. De acolo li se prelingeau pe spate. Când picăturile atingeau capetele celor doi bărbaţi, ei se zbăteau, încercând să se smulgă din legături… Unul din cei doi torturaţi înnebunise. Când îi cădea o picătură pe cap, scotea un râs sălbatic, îşi holba larg ochii şi rânjea sinistru, arătându-şi toţi dinţii, încât şi călugării se speriau. Dar cealaltă victimă mai putea îndura. Îşi muşca buzele până la sânge. Picioarele legate i se chirceau. Ochii îi erau închişi de atâta nesomn, dar, de câte ori îi cădeau picăturile pe cap, îi deschidea şi murmura ceva, ca o rugăciune…

Într-un al doilea colţ al camerei de tortură zăceau, aruncate ca nişte cârpe, câteva trupuri omeneşti care nu se mai puteau mişca, abia dacă mai răsuflau. Spre ei se târa şi se rostogolea un altul, tocmai ieşit de sub roată, lăsând în urma lui, pe podeaua de piatră, dâre mari de sânge. Alţi doi bărbaţi se aflau prinşi în drăcească roată cu bare dinţate care striveau mâinile şi picioarele celor torturaţi şi le frângeau încheieturile. Cei trecuţi prin roată nu se mai puteau folosi niciodată de mâinile şi picioarele lor. Caznele acestea depăşeau orice putere de îndurare. Totuşi evreii le răbdau. Doar gemeau şi gemetele lor sunau mai curând ca o imputare a răutăţii omeneşti, nu ca o mărturie a durerii lor fizice. Numai ochii lor priveau uneori ţeapăn, parcă vrând să iasă din orbite. În rest, tăcere…

Din când în când, un călugăr îmbrăcat în negru se apropia de cei prinşi în ghearele roţii şi, când li se striveau încheieturile, apropiau o cruce de feţele lor pentru ca acei nefericiţi să o sărute, în semn că acceptă ocrotirea credinţei creştine. Dar, când simţea mirosul de tămâie şi vedea crucea lângă ochii săi, evreul schingiuit se însufleţea, privirea începea să-i scânteieze – şi-şi întorcea capul.

Evreul desfăcut din chingile roţii abia se mişca pe podea, mai mult aluneca, aidoma unui vierme, pe podeaua de piatră, spre ungherul unde zăceau ceilalţi schilodiţi. Aceştia ar fi vrut să-şi întindă mâinile pentru a-l trage spre ei, dar mâinile lor, cu încheieturile zdrobite, nu se mai puteau mişca. Niciunul nu mai simţea vreo durere. Credeau că nu mai au trup, că nu mai au nevoie de mâini şi de picioare. Se priveau unii pe alţii cu ochii măriţi, erau apropiaţi şi legaţi între ei cu ajutorul ochilor şi se uitau cu toţii la tovarăşul lor de suferinţă, care, transformat într-un om-vierme, se mişca aşa de greu pe podeaua însângerată. Acest frate al lor se uita şi el spre ei, dar îi vedea contopiţi într-un tot, într-o grămadă informă.

„Revarsă mânia Ta asupra popoarelor care nu Te recunosc şi asupra ţărilor care nu cheamă numele Tău…”

Aşa se rugau, în colţul lor, lui Dumnezeu în timp ce-şi priveau fratele scăldat în sânge, care se zbătea să se apropie de dânşii fără a izbuti.

„Dumnezeu este Dumnezeul răzbunării. Dumnezeule al răzbunării, arată-te!” strigă evreul lipsit de puteri, care nu mai putea ajunge la fraţii săi.

Şi, de parcă toţi schingiuiţii şi-ar fi recâştigat puterile, ca şi cum ar fi căpătat aripi şi ar fi plutit peste capetele călugărilor demonici care-i chinuiau, evreii din toate colţurile acelei temniţe fioroase, cei care atârnau deasupra vaselor din care ieşeau flăcări, cei închişi în cuştile încinse, cei cu mădularele sfâşiate şi zdrobite de barele dinţate ale roţilor, cu toţii începură să intoneze:

„Nu nouă, Doamne, nu nouă, ci numelui Tău dăruieşte-i slava milosteniei şi adevărului!

Păgânii zadarnic întreabă:
unde-i Dumnezeul vostru?
Dumnezeul nostru este în cer.
El poate crea tot ce vrea.
Idolii sunt din aur şi argint.
Făcuţi de mâna omenească.
Ei au guri şi nu vorbesc.
Ei au ochi şi nu văd.
Ei au urechi şi nu aud.
Ei au nasuri şi nu pot mirosi.
Ei au mâini şi nu pot apuca nimic cu ele.
Ei au picioare şi nu pot merge.
Din gâtul lor nu ies sunete.
Tot aşa sunt şi cei care cred în idoli.
Dar Israel îşi pune nădejdile în Dumnezeu.
El este ajutorul nostru şi scutul nostru!”

…Cântecul celor torturaţi suna zeflemitor la adresa Dumnezeului călăilor, a puterii lor şi a întregii lor vieţi, dar

în acel cântec se simţea şi milă pentru cei care se închină la întruchipări din lemn şi piatră.

Călugării mascaţi au încremenit cu suliţele în mâini. Arătau, împreună cu uneltele lor, întocmai tartorilor din adâncurile infernului, înspăimântaţi, au încetat un răstimp să-şi schilodească victimele şi i-au ascultat pe evreii care, în toiul torturilor, intonau Psalmi şi înălţau cuvinte de slavă lui Dumnezeu…

Capitolul 15

TRIUMFUL CREDINŢEI

La intrarea în pivniţele Inchiziţiei, Papa Paul al IV-lea şi Marele Inchizitor, cu suita de cardinali, au fost întâmpinaţi de cântecul evreilor, care domina strigătele şi jelaniile creştinilor schingiuiţi. Preoţii şi călăii alergau care încotro, neştiind ce să facă pentru ca imnul evreilor să nu ajungă la urechile Papei. Papa şi-a oprit însă paşii lui grei chiar în poarta de fier zăvorâtă a camerei unde erau schingiuiţi evreii, pentru a le asculta cântarea.

Fără a scoate un cuvânt, şi-a întors faţa pe care se întipărise o adâncă tristeţe spre cardinalii şi preoţii care îl însoţeau. Apoi ascultă din nou, mereu tăcut.

— Sunt blestemaţii de evrei, care intonează în limba lor afurisită vrăji drăceşti de-ale lor. Vrăjile îi ajută să nu simtă nicio durere când sunt schingiuiţi, încercă Marele Inchizitor să explice cântecul evreilor.

Papa îi aruncă o privire amară, care abia miji în ochii lui adânciţi în orbite.

O nelinişte adâncă îi încolţi în suflet. Un scurt răstimp se îndoi de puterile sale. Apoi buzele lui, care abia se mai desluşeau pe obrazul străbătut de cute, rostiră:

— Nu, cântă din Psalmi.

Toţi cei din jurul lui amuţiră.

Papa făcu un semn celui care păzea poarta de fier.

Poarta fu deschisă şi Papa privi din prag înăuntrul camerei de tortură. Zări întâi grămada de trupuri zdrobite

care zăceau într-un ungher într-o baltă de sânge. Observă apoi alte trupuri, şi ele scăldate în sânge, risipite pe podeaua de piatră, care încercau să alunece unele spre altele, dar nu izbuteau. Îi văzu apoi pe cei traşi pe roată şi pe cei din cuştile înfierbântate. Cu toţii cântau. Şi niciunul nu-l învrednici pe Papă cu o privire.

Zbirii Inchiziţiei, călugării cu glugi negre, adânciţi necontenit în treaba lor crâncenă, s-au speriat când l-au văzut în pragul camerei de tortură pe mai-marele Bisericii catolice şi au căzut în genunchi, aşa cum fac diavolii în faţa căpeteniei lor.

Dar martirii nu s-au lăsat nicio clipă smulşi din cântecul lor de slavă a lui Dumnezeu. Nu s-au uitat deloc la fiinţa în ale cărei mâini li se afla soarta şi de cuvântul căreia atârna sfârşitul chinului lor. Nu le păsa dacă sunt schingiuiţi sau nu. Ei nu se mai aflau în subterana înecată în sânge – acolo se găseau numai trupurile lor însângerate. Sufletele lor se înălţau la Dumnezeu şi aşteptau cu nerăbdare şi înşelare clipa de har când vor vedea chipul lui Dumnezeu.

Şi se rugau Lui:

„Aidoma cerbului care strigă după apă proaspătă, Strigă sufletul meu, Doamne, către Tine.

Sufletul meu e însetat de Dumnezeu.

De Dumnezeul viu.

Când îmi va fi hărăzit să văd chipul lui Dumnezeu?”

Atunci, reprezentantul lui Iisus Hristos pe pământ, prinţul tuturor creştinilor, Sanctitatea Sa Papa Paul al IV-lea începu să se îndoiască de sine şi de crucifixul de argint pe care îl ţinea în mână. Privind la evreii neînvinşi, se întrebă:

„De unde atâta neînduplecare? Cine este ocrotitorul lor? Ce văd ei în ultima clipă a vieţii? Cine le dă puterea să dispreţuiască toate chinurile şi durerile şi să cânte Psalmi lui Dumnezeu când se află în maşinile de tortură? Nu, nu

puterea diavolului este aceea care le dă această siguranţă, această linişte, această conştiinţă de sine… Este puterea lui Dumnezeu…”

Şi i se păru deodată că Dumnezeul care l-a pus pe el în scaun şi care atârnă pe mantia de catifea roşie ca un martir pe care înaintaşii acestor evrei l-au crucificat, Dumnezeul acesta nu are nicio putere asupra lor. Atunci i-au învins trupul, acum se dovedesc mai presus de puterea lui morală şi dumnezeiască…

În Papă se aprinse o mânie neputincioasă. „Dar stă în puterea mea să-i chinui, aşa cum ei l-au chinuit pe dânsul, gândi Papa. Sunt trimisul lui Iisus pe pământ, deci şi pe mine m-au chinuit generaţie după generaţie, pe mine mă dispreţuiesc. Dar am puterea de-a le-o plăti cu o mână de fier, cu mâna de foc a Bisericii, eu, Paul al IV-lea, trimisul lui Dumnezeu pe pământ, capul Bisericii.

Ridică crucifixul şi îl strânse cu dragoste şi milă la piept, cum strângi la piept un copil bătut şi firav, de soarta căruia eşti răspunzător. Apoi îl sărută şi îl ridică spre zbirii Inchiziţiei, spre călugării în sutane negre, şi le strigă cu o voce puternică:

— Slujitori ai Bisericii, duceţi-vă până la capăt fapta voastră de credinţă, spre gloria Bisericii!

Şi îi binecuvântă cu semnul crucii.

Orbul rabi Iacob şi nepoata sa Iefta se aflau tot închişi într-o celulă mare, zăbrelită cu bare groase de fier, unde stătuseră numai aceia ce terfeliseră îngrozitor religia creştină. Bătrânul îşi dorise toată viaţa o moarte de martir, ceea ce pentru cabaliştii adepţi ai lui Solomon Molho, printre care se număra şi el, e un privilegiu aparte, acordat numai celor aleşi de Dumnezeu. De asemenea, călăuzit de învăţătura sfântului rabi Iosef Karo din oraşul sfânt Ţfat1, care-i înrâureşte pe cabaliştii din întreaga lume, bătrânul se afla în aşteptarea acelei zile când Dumnezeu îi va îngădui să moară pentru sfinţirea Numelui

Său… Din clipa în care a fost închis în camera de tortură, rabi Iacob începu să se pregătească pentru ziua cea mare. Îşi curăţa trupul, nu mânca mai nimic, îşi ţinea sufletul mai mult bând apă, pentru a nu muri ca sinucigaş, ceea ce la evrei este un păcat îngrozitor, din pricina căruia îţi pierzi lumea viitoare. Tot timpul cânta Psalmi împreună cu nepoata sa ori se gândea adânc la lumi ascunse. Singura picătură de teamă care-l tulbura în 1 Celebrul talmudist Iosef Karo din Ţfat-Israel (14881575) a redactat codul de bază al legislaţiei iudaice [Şulh*an Aru*h*).*

această mare bucurie era că duşmanii îi vor lua nepoata de lângă el şi, ferească Dumnezeu, o vor lăsa în viaţă pentru a face din ea un idol. Vorbea adesea cu ea despre asta.

— Înaintaşii tăi din cer, ajunşi acolo întru sfinţirea Numelui Său, nu vor mai avea linişte şi se vor simţi ruşinaţi în faţa celorlalţi sfinţi.

Fata îl privi cu marii ei ochi înlăcrimaţi şi-i sărută mâna fără a scoate un cuvânt, iar bătrânul înţelese.

— Părinţii tăi din rai se vor bucura de tine, copila mea.

Şi bunicul începu, împreună cu nepoata lui, să intoneze Psalmi.

„Şi dacă am păşit în valea întunecată Nu mă mai tem de nenorocire Pentru că eşti cu mine”.

Nici când a fost înştiinţat că însuşi Papa, Sfântul Părinte, a venit să-i pună întrebări şi nici când i s-a cerut să iasă din celulă, bătrânul nu şi-a întrerupt cântecul. Se apropie cu mâna întinsă de nepoata lui, de parcă ar fi vrut s-o ia la dans.

De fapt o prinse pe Iefta de o mână şi ieşi din cameră condus de ea, fără ca amândoi să înceteze a cânta cu glas tare:

„Dumnezeu este lumina mea şi izbăvirea mea.

De cine să mă tem?

Dumnezeu este puterea vieţii mele.

Cine mă poate înspăimânta?”

În sala tribunalului inchizitorial îi aştepta, aşezat pe un tron stacojiu, Papa Paul al IV-lea, trimisul lui Iisus pe pământ, în mantie purpurie şi cu pălăria lui înaltă pe cap. În jurul lui ardeau lumânări roşii ca sângele, groase şi lungi ca nişte bastoane, înfipte în braţele unor mari candelabre de aur. Era înconjurat de suita lui de cardinali, demnitari bisericeşti şi reprezentanţi de seamă ai Inchiziţiei. La picioarele tronului şedea înaltul şi atleticul cardinal Michel Ghislieri, în ţinută de mare pompă. În dreapta şi în stânga sălii erau aliniaţi preoţi şi călugări în sutane negre, cu glugi din lână neagră pe cap şi cu feţele acoperite de măşti tot din lână neagră. Ţineau în mâini lumânări roşii aprinse. Pe mantiile negre ale multora dintre ei erau imprimate cu vopsea albă mari schelete omeneşti, parcă ieşite din morminte. Între cele două rânduri de înspăimântători călugări şi inchizitori cu lumânări aprinse păşea liniştit şi maiestuos orbul rabi Iacob, ţinut de mână de nepoata sa Iefta. Bătrânul şi fata înaintau cu capul nemişcat, ca şi cum sala ar fi fost pustie. Şi cântau tare, cu voci melodioase, versete din Psalmi:

„Când mi se aşază în faţă o armată, Inima mea nu se înfricoşează.

Când un război se iscă împotriva mea îl întâmpin cu încredere”.

În timp ce bătrânul şi fata se apropiau, călugării şi preoţii o vedeau numai pe ea, Fecioara cunoscută de ei atât de bine de pe icoane, acea mamă a iubirii în faţa căreia îngenuncheaseră, a cărei icoană miniaturală o purtau pe lanţul de aur atârnat la gât şi al cărei chip îl sărutau fierbinte la culcare şi la trezirea din somn. Acum păşea chiar ea, cu ochii mari şi rugători, plini de durere şi iubire; cu gura ei mică, gata să izbucnească în plâns şi totuşi zâmbitoare; în ţinuta ei nobilă, într-o lungă rochie

albastră, în picioarele goale şi cu părul desfăcut – şi ţinând cu mâna ei albă şi delicată mâna evreului orb, cu barba lungă şi subţire şi fruntea înaltă, luminoasă. Nu arăta ea ca Mater dolorosa, care poartă cu mâna ei durerile lumii spre eternitate? La lumina roşie a şirurilor de lumânări aprinse şi printre rândurile de călugări în veşminte negre, păşind încet, ca întruparea unui cântec, cu bătrânul sfânt de mână, ea amintea de Mama sfântă cu mai multă însufleţire decât icoana cunoscută tuturor. O spaimă îi cuprinse pe călugări şi pe preoţi. Inimile înalţilor demnitari se crispară şi teama aşternu pe frunţile lor broboane de sudoare. Unii călugării nu se puteau stăpâni şi, când trecea prin faţa lor, cădeau în genunchi cu lumânările în mâini şi-şi făceau cruce. De îndată ce văzu chipurile palide ale cardinalilor şi călugărilor, Papa îndreptă spre ei crucifixul de argint care-i atârna la piept, ca pentru a alunga spaima care-i cuprinsese.

Dar lefta nu le arunca nicio privire. Păşind potolit, cu semeţie, ca într-un dans ritmic, continua să intoneze Psalmi împreună cu bunicul ei.

Când au ajuns amândoi în faţa tronului papal, în sala tribunalului se făcu linişte.

— Cine eşti tu, bătrâne, şi cum te numeşti? îl întrebă Papa pe evreul orb.

— Numele meu este Iacob Meduga şi mă trag din familia Abrabanel, care, ca toţi evreii din Spania, a fost gonită din patria înaintaşilor lor, s-a aşezat în Castilia şi de acolo s-a răspândit în întreaga lume, îi răspunse bătrânul orb.

În sală se auzea numai sfârâitul lumânărilor şi scârţâitul lungilor pene de gâscă cu care cei doi scribi ai tribunalului inchizitorial însemnau pe pergament spusele evreului.

— Şi cine este *donna* care te însoţeşte? întrebă Papa.

Bătrânul întinse mâna lui dreaptă, prinse mâna

stângă a Ieftei şi răspunse cu gura lui ştirbă:

— Este nepoata mea Iefta, fiica fiului meu Iosef Meduga, ars de Inchiziţie, pe care Dumnezeu l-a ales ca jertfă, întru proslăvirea unicului Dumnezeu viu din cer şi de pe pământ.

Cardinalii se făcură albi la faţă şi se uitară unii la alţii, dar Papa continuă:

— Bătrâne, sfânta Inchiziţie te învinuieşte că, împreună cu rabinii, cu ajutorul unor vrăji din cărţile voastre, cunoscute numai de tine şi de rabini, aţi înduplecat spiritul sfânt al Fecioarei noastre, sfânta mamă a lui Iisus Hristos, să coboare, în sfânta ei înfăţişare, de pe tronul ei ceresc, şi că o ţineţi în ghetou, într-o încăpere tainică a sinagogii, pentru a vă apăra de creştini. Totodată, prin puterea numelui tău vrăjit, ai silit-o pe sfânta mamă a lui Iisus Hristos să te ocrotească de creştini pe vremea inundaţiei şi să te scape cu zile la ultimul carnaval. Ba chiar şi acum, prin puterea numelui tău, o sileşti să stea lângă tine şi să te ocrotească. Îţi recunoşti, păcatele, evreule?

Rabi Iacob tăcu un lung răstimp. Dar ochii săi, de paloarea morţii, se îndreptară înainte, de parcă s-ar fi străduit să vadă. În inima lui se zbătea însă o rugăciune, aşa cum s-a întâmplat cu Samson[12]. Îl ruga pe Dumnezeu să-i mai dea numai o dată puterea ochilor, pentru a-l privi în faţă pe părintele tuturor creştinilor! Dar ochii i-au rămas orbi pentru lumea aceasta. Văzu doar, în adâncul său, lumina cerească, adevărul înflăcărat din inima sa, marea dreptate a cauzei sale – şi din sufletul său izbucni o rugăciune către Dumnezeu, către singurul Dumnezeu viu, pentru care era gata să-şi dea viaţa sa pământeană.

Luă mâna fetei în mâinile lui şi amândoi au început

12 Erou biblic, din perioada judecătorilor, care, trădat de soţia sa Dalila, a căzut în mâinile filistenilor, popor vrăjmaş israeliţilor. Potrivit textului biblic, filistenii i-au scos ochii.

să cânte cu putere:

„Dumnezeu este lumina mea şi izbăvirea mea.

Dumnezeu este puterea vieţii mele.

Cine mă poate înspăimânta?”

— Evreule, nu-mi răspunzi nimic. Sfântul tribunal aşteaptă răspunsul tău, evreule!

— Acesta e păcatul pentru care schingiuieşti oameni sfinţi? strigă orbul cât putu de tare. Vai vouă! Cui vă închinaţi voi? Unui Dumnezeu care poate fi vrăjit? Care poate fi înduplecat cu o vorbă? Care poate fi ţinut închis? Deschideţi ochii şi vedeţi-L pe singurul Dumnezeu viu de pe pământ şi din cer! Nu, ea nu e o divinitate a voastră, rosti hotărât rabi Iacob, arătând spre nepoata lui, ea este o biată fată evreică, gonită şi chinuită ca noi toţi numai din pricina credinţei părinţilor ei!

Iarăşi se auzi un forfot în marea sală. Iar se uitară cardinalii, cu feţele speriate, unii la alţii. Dar Papa se ridică de pe tronul său, luă crucea în mână şi spuse:

— Evreule, ai profanat de două ori Biserica şi sfintele ei dogme în prezenţa înaltului tribunal. Dar Biserica este milostivă şi răbdătoare ca o mamă care îşi desface braţele pentru a-i primi pe copiii ei rătăciţi. Ascultă chemarea mamei noastre, Sfânta Biserică… Cu aceste cuvinte, Papa coborî de pe tronul său ţinând crucifixul în mână şi îl apropie de faţa bătrânului orb, spunând:

— Ţin în faţa ochilor tăi orbi lumina lumii, strălucirea lui Dumnezeu. Deschide-ţi inima, îndoaie-ţi genunchii în faţa Lui, pentru ca sufletul tău păcătos, care L-a terfelit, să-l ceară iertare şi să fie primit în rândurile cereşti.

Când simţi crucifixul aproape de obrazul său şi mirosul de tămâie, bătrânul evreu dădu deoparte, cu un gest ferm, mâna Papei şi strigă:

— În faţa cui să îngenunchez? Cui să mă rog? Unei bucăţi de argint turnată de un argintar în tiparele lui şi fasonată cu ciocanul lui, care poate fi cumpărată cu bani,

vândută cu bani şi pusă zălog?

— Evreule, îţi cer încă o dată să îngenunchez! în faţa simbolului lui Iisus Hristos, al suferinţelor îndurate de el pentru tine, pentru mine, pentru păcatele noastre! spuse Papa şi apropie din nou crucifixul de faţa orbului.

— Să îngenunchez în faţa unui om care a fost chinuit, care a fost crucificat? Pentru el pot avea numai milă, pot fi îndurerat, pot suferi pentru el! Dar să mă închin lui?… făcu evreul în castiliană pe un ton senin.

Papei i se urcă sângele în obraji. Creţurile de pe faţă îi jucau de furie. Îşi pierdu răbdarea sacerdotală cu care uimise până atunci tribunalul şi strigă tunător:

— Evreule, braţele Bisericii ajung departe şi înhaţă ca nişte cleşti de foc.

În timp ce rostea aceste cuvinte, Papa întinse iarăşi crucifixul spre faţa evreului.

— Aşa spune, Sfinte Părinte. Asta e limba ta! Porunceşti tuturor să îngenuncheze în faţa ta, să te slujească pe tine. Să se roage ţie. Tu vezi în tine pe Dumnezeul tuturor credincioşilor, crezi că ai mai multă putere decât El şi-i poţi pedepsi pe cei care ţi se împotrivesc. Îi poţi azvârli în camerele de tortură, îi poţi arde pe ruguri. Tu eşti cel puternic, pe tine te socoteşti Dumnezeul tuturor catolicilor, nu pe El. În închipuirea ta eşti mai puternic decât El, Sfinte Părinte!

Crucifixul tremura în mâna Papei. Faţa îi era roşie. Zbârciturile i se umflară. Evreul intuise ceea ce zăcea în adâncul inimii supremului ierarh catolic şi despre care acesta nu îndrăznise niciodată să vorbească altora. Deodată, Papa îl lovi pe bătrânul evreu cu crucifixul şi îl amuţi. Un şuvoi de sânge ţâşni din obrajii orbului şi stropi crucifixul. Picături de sânge se prelinseră pe trupul lui Iisus.

Un genunchi al orbului rabi Iacob se înmuie şi o clipă el păru să se clatine. Dar se îndreptă îndată şi, cu faţa

scăldată în sânge, recită versetul din Psalmi ca pentru sine:

„Pentru Tine am îndurat batjocura şi ruşinea mi-a acoperit faţa”.

Când, la un semn al Marelui Inchizitor, călugării îl târâră pe bătrân spre camera de tortură, se mai auzea cântecul lui:

„Dumnezeu este lumina mea şi izbăvirea mea.

De cine să mă tem?

Dumnezeu este puterea vieţii mele.

De cine să mă înspăimânt?”

Iefta făcu un gest, ca şi cum ar fi vrut să se ducă după bătrân. Întinse mâinile spre el, dar Papa i se puse în cale. Îndreptă spre ea crucifixul pătat cu sânge şi-i strigă:

— În numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh, te întreb: cine eşti?

Iefta îl privi drept în faţă. În ochii ei apărură două lacrimi ca două mărgăritare rotunde, care îi rămaseră agăţate de gene.

Papa nu putu îndura o aşa privire. Tristeţea chipului ei îl cutremură. Îi apropie şi mai mult crucifixul însângerat de faţă şi strigă:

— Eşti duhul binecuvântatei noastre Fecioare, mama Mântuitorului! îngenunchează în faţa lui, înclină-te în faţa suferinţelor lui! Dacă nu vrei, înseamnă că ai furat prin vrăji chipul Maicii Domnului şi îl porţi cu gânduri necurate, pentru a amăgi inimile noastre!

Cele două lacrimi rotunde se desprinseră de pe genele leftei, se rostogoliră ca un şirag de mărgăritare pe obraji şi se opriră la colţurile gurii trandafirii.

Crucifixul tremură în mâna Papei. Inima i se făcu grea şi nu se mai putu uita în ochii ei.

— Focul să dovedească cine eşti! Dacă eşti binecuvântata noastră Fecioară, focul nu se va atinge de trupul tău, cum nu s-a atins de alţi sfinţi. Dacă flăcările te

vor cuprinde, va fi limpede că ţi-ai însuşit prin vrăji chipul Maicii Sfinte, spuse Papa.

Pe buzele leftei, care murmurau rugăciuni, se ivi un zâmbet cu tâlc. Dar nimeni nu-l pricepu. Era ca şi cum ar fi plâns zâmbind sau ar fi zâmbit plângând…

*

În toate bisericile Romei se oficiau slujbe de mulţumire către Dumnezeu. În întreaga lume catolică a fost trimisă înştiinţarea că ziua sfântului Pavel va deveni cea mai mare sărbătoare a Bisericii. Din Roma au fost trimise solii cu cântece de slavă şi rugăciuni de mulţumire, pentru a fi cântate peste tot în acea zi. S-au dat de asemenea şi porunci cu privire la înălţarea de steaguri sfinte în lăcaşurile sfinte şi la organizarea de procesiuni cu icoane. Cronicarii au înscris în analele bisericeşti, spre ştiinţa generaţiilor viitoare, o poveste amănunţită privind marea minune săvârşită de Papa Paul al IV-lea în înfruntarea cu primejdiosul diavol care luase chipul Sfintei Fecioare. Preasfântul Părinte l-a biruit după o luptă înverşunată, cu ajutorul sângelui izbucnit din trupul lui Iisus Hristos, cel aflat pe crucifixul ţinut în mână de Papă.

Capitolul 16 ACTUL DE CREDINŢĂ

A

În toate pieţele cele mari ale Romei, în biserici şi în toate celelalte locuri unde obişnuiau să se adune locuitorii marelui oraş, heralzi cu trâmbiţe lungi de argint au vestit cu săptămâni înainte că la viitoarea sărbătorire a Joii verzi, în Campo di Fiera, acolo unde se ard întotdeauna cărţi evreieşti şi evrei vii, va avea loc un mare autodafe, un „act de credinţă”. Primejdioasa vrăjitoare din Castilia, care şi-a însuşit prin mijloace necurate chipul Sfintei Fecioare, cum apare pe icoana din capela mănăstirii Sacro Cuore, va fi arsă în public, pentru a se dovedi că este cu adevărat o vrăjitoare, cum susţine Inchiziţia, şi nu o reîncarnare a Maicii Domnului.

De Joia verde, soarele a răsărit în dreptul Tibrului roşu ca focul, aidoma unui glob de smoală arzândă, şi a început de îndată să răspândească o căldură aprigă, de parcă ar fi vrut să aprindă chiar şi aerul de pe străzile Romei, pentru ca întregul oraş să se sufoce. În timp ce soarele urca pe bolta tot mai încinsă a cerului, se auzea, ca un bubuit surd, răscolitor, dangătul clopotelor din toate bisericile Romei. Sunetul clopotelor părea să aţâţe şi mai mult văpaia care aprinsese văzduhul oraşului. Dacă la început clopotele parcă intonau o rugăciune potolită, semănând cu un plânset venit din depărtări, mai târziu dangătul lor căpătă o limpezime ameninţătoare, care putea vesti că o mare nenorocire se apropie de Roma.

Străzile şi pieţele Romei s-au umplut de dimineaţă cu oameni veniţi şuvoi de aproape şi de departe, de oriunde ajunsese ştirea marii sărbători a arderii pe rug a vrăjitoarei care a luat chipul Maicii Domnului. Aţâţaţi de gândul că o vor vedea ieşind teafără din flăcările rugului, au sosit pe toate drumurile şi în toate felurile: mulţi călări pe cai, pe măgari, cămile şi catâri, alţii pe jos, chiar şi din oraşe îndepărtate, ca Ferrara şi Florenţa. Marinarii din Ancona au sosit pe Tibru, în ambarcaţiuni împodobite. Roma nu avea unde adăposti pe toţi vizitatorii, aşa că mulţi au rămas cu animalele lor pe străzi, şi-au instalat corturi colorate în pieţe, au ocupat treptele de marmură ale bisericilor, chiar şi piaţa bisericii San Pietro. În faţa estradelor de marmură ridicate de Michelangelo îşi făcuseră sălaş zeci de mii de oameni, cu neveste, cu copiii lor, cu animale, şi pretutindeni se ridicau întruna corturi. Roma deveni atât de neîncăpătoare, de murdară şi de înghesuită, încât aristocraţia şi curtezanele au părăsit-o în acea zi, pentru că nu puteau suporta aerul înăbuşitor, sudoarea şi duhoarea în care se scufundase oraşul.

În piaţa Campo di Fiera, unde urma să aibă loc marele autodafe, se iscaseră cu zile şi nopţi înainte bătăi

între cei care voiau să ocupe cele mai bune locuri. În dimineaţa Joii verzi, piaţa era plină de bărbaţi, de femei, de copii, de animale şi de corturi. De atâta înghesuială, călugării au reuşit cu mari eforturi să instaleze, aproape de locul urma să fie arsă vrăjitoarea, două loji cu baldachine de catifea roşie, una pentru Papă şi suita lui, cealaltă pentru Marele Inchizitor şi membrii tribunalului. Cei care ocupaseră acel loc şi-şi petrecuseră acolo câteva nopţi în aşteptarea autodafeului se considerau stăpâni de drept al lui şi refuzau să-l părăsească. Călugării i-au alungat pe aceşti îndărătnici lovindu-i cu suliţele, cu cravaşele şi cu bastoanele lor lungi, umplute cu plumb.

Campo di Fiera semăna din ce în ce mai mult cu un bâlci. Mulţimea aşezată în piaţă de zile şi nopţi trebuia să trăiască şi ea, aşa că se pripăşiseră iute pe acolo vânzători de mâncăruri şi de băuturi, în gherete de scânduri sau împingând cărucioare. Deasupra mulţimii plutea un abur gros şi negricios, ridicat din cazanele în care fierbeau mâncărurile. Apăruseră şi şarlatani cu pretenţii de doctori, în halate lungi şi pălării mari, pe care erau desenate simboluri astronomice, stele şi comete: cocoţaţi pe nişte platforme, proslăveau puterea lor miraculoasă, în stare să dea culori trandafirii obrajilor ridaţi ai femeilor ofilite şi tinereţe trupurilor obosite. Se ofereau să transforme părul brun al femeilor în cosiţe bălaie, să scoată dinţii stricaţi, să lase sânge, să ia cu mâna durerile de burtă şi să-i vindece pe cei deocheaţi. Cărările care duceau la aceşti doctori erau pline de femei dornice să aibă părul ca soarele, după moda care bântuia atunci. Nu lipseau din piaţă nici prostituatele Romei; corturile lor colorate aveau uşi împodobite cu trandafiri roşii, iar ca semn al meseriei lor era atârnat un tablou al ocrotitoarei femeilor de stradă, Sfânta Magdalena, cu pletele aurii căzându-i în valuri pe spate.

În mijlocul acestei mulţimi înghesuite, care mirosea a

sudoare, a mâncăruri piperate, a vin acru şi a flori strivite sub picioare, la care se adăuga parfumul prost al prostituatelor, pe Campo di Fiera a fost îngrădit un loc destinat rugului. Locul acesta şi lojile pentru Papă şi Marele Inchizitor erau păzite de călugări în sutane negre. Rugul, în formă de piramidă, era alcătuit numai şi numai din cărţi şi manuscrise evreieşti, strânse din toate provinciile italiene, nu numai prin atacarea sinagogilor şi a caselor de învăţătură, ci şi prin jefuirea bibliotecilor particulare moştenite din generaţie în generaţie. Erau colecţii de cărţi mai preţioase decât toate averile lumii, păzite şi îngrijite cu multă atenţie, aduse de evreii din Spania, Portugalia şi alte ţări ale diasporei când se refugiaseră în provinciile, pe atunci tolerante, ale Italiei. Oamenii Inchiziţiei s-au năpustit şi asupra tipografiilor evreieşti, care se înmulţiseră repede în acea vreme pe tot întinsul Italiei. Toate tipăriturile adunate astfel de Inchiziţie erau menite să fie aprinse de sărbătoarea autodafeului, pentru a transforma în cenuşă trupul vrăjitoarei evreice. De multe ori au fost arse la Roma cărţi evreieşti, dar niciodată numărul şi valoarea lor nu au fost atât de mari ca de această dată.

Evreii îşi aduseseră în Italia cărţile lor valoroase şi manuscrisele rare pentru a le salva de rugurile spaniole şi portugheze. În oraşele Ferrara şi Mantua, unde evreii au întemeiat primele lor tipografii, se găseau manuscrise de nepreţuit, după care s-au tipărit primele exemplare ale *Torei* şi *Talmudului*. Pentru înălţarea rugului s-au folosit papirusuri cu texte ale

Talmudului, venite de la Academia din Pumbedita[13], copii după primele cărţi ale *Torei*, făcute pentru exilarhii din Babilon, manuscrise ale lui Maimonide, poeme

13 Localitate din Babilonia, unde în primul mileniu al erei actuale a funcţionat o înaltă şcoală de studii talmudice.

religioase ale marilor poeţi evrei din Spania, prime ediţii ale *Talmudului*, ale unor scrieri etice şi filosofice tipărite în două dintre primele tipografii ale lumii, din Mantua şi Ferrara, întemeiate de învăţatul de Rossi, cele mai vechi exemplare ale unor splendide tipărituri ale familiei Soncino din Rimini, ediţii de o rară frumuseţe realizate în celebra tipografie a creştinului Daniel Bamberg din Veneţia, ediţii ale *Talmudului* şi ale unor cărţi de rugăciuni tipărite de învăţatul cardinal Madruzzi împreună cu marele rabin Iosef Ottolenghi la Riva di Trento, scrisori pe pergament trimise de exilarhii din Babilon evreilor din îndepărtatele ţări ale slavilor şi tătarilor, cântece de jale şi poeme ale evreilor de pe Rin din perioada primelor cruciade, cărţi ştiinţifice, registre contabile, scrieri astronomice, lucrări de medicină şi manuscrise cabalistice ale unor evrei spanioli din epoca înfloritoare a dominaţiei culturii arabe. Totul, totul a fost stivuit în piramida din Campo di Fiera, pentru a arde împreună cu vrăjitoarea din Castilia.

Ghetoul evreiesc al Romei a fost zăvorât în acele zile atât pe dinafară cât şi pe dinăuntru. Nu se vedea niciun om pe străzi. Cu mic, cu mare, bărbaţi şi femei s-au închis în case şi în tainiţe, iar plânsetele şi jelaniile lor urcau la cer, nu atât pentru că o fiinţă omenească urma să fie arsă pe rug, cât pentru cărţile sfinte care vor cădea jertfă nevinovată focului nimicitor.

Cortegiul Inchiziţiei a pornit de la biserica Sancta Angelica, unde fusese deţinută vrăjitoarea din Castilia, exact în clipa stabilită de căpetenia cititorilor în stele ai papalităţii. În Campo di Fiera, totul era pregătit pentru autodafe. Biserica voia să demonstreze astfel întregii lumi, la lumina strălucitoare a soarelui, măreţia biruinţei sale, puterea de răzbunare a credinţei sale batjocorite.

O ceată de focari şi de coşari, costumaţi în negru, deschidea alaiul. Li se cuvenea acest loc deoarece îşi luau

asupra lor, la toate festivităţile Inchiziţiei, sfânta sarcină de a procura lemnele pentru rug. Ţineau în mâini făclii negre aprinse pentru a da foc piramidei de cărţi. După ei veneau dominicanii cu icoane din bisericile Romei, cunoscute de credincioşi prin minunile înfăptuite de ele. Fiecare icoană avea numele ei şi partizanii ei, de parcă ar fi fost un personaj viu cu favoriţii săi. Unul din sfinţii zugrăviţi pe icoane era protectorul negustorilor de vinuri; altul – al vopsitorilor lânii; altul – al brutarilor… La vederea ocrotitorului său, fiecare îngenunchea şi striga: „Trăiască credinţa!”

După călugări urmau păcătoşii pocăiţi, în ţinută de ispăşitori. Erau maranii şi creştinii învinovăţiţi de Inchiziţie că au respectat în ascuns ritualul evreiesc şi care, neputând îndura torturile, şi-au mărturisit până la urmă păcatele. Biserica i-a pedepsit ţinându-i ani de zile în carcere umede şi chinuindu-i în fel şi chip. Erau scoşi din carcere cu prilejul tuturor procesiunilor organizate de Inchiziţie, pentru a arăta marea biruinţă a Bisericii. Unii puteau merge, iar alţii erau aşezaţi pe tărgi sau pe cărucioare trase de călugări. Cei din urmă nu se mai puteau mişca după ce roţile de tortură le striviseră picioarele.

Acesta era alaiul Bisericii: umbrele unor oameni, cu feţele stoarse şi schimonosite de chinuirile îndurate şi care, în lungile lor cămăşi de pocăiţi, numite *sambinieta*, nu arătau a oameni, ci ca nişte diavoli. Pe cămăşile lor erau înscrise păcatele săvârşite de ei şi desenaţi demonii, vrăjitorii şi duhurile rele cu care păcătoşii au avut de-a face. Călugării îi duceau legaţi cu lanţuri grele. Mulţi îşi pierduseră minţile în urma torturilor şi a izolării îndelungate în carcere. Unii zâmbeau cu ochii lor bolnavi şi sălbăticiţi către mulţimea multicolor îmbrăcată, care se înghesuia pe străzi, la ferestre şi în balcoane. Alţii fugeau din alai şi se aruncau la pământ, cerând publicului să fie

bătuţi şi călcaţi în picioare pentru păcatele lor. Trebuiau să facă asta ori de câte ori erau scoşi din carcere şi arătaţi mulţimii. Şi ea nu pregeta să-i bată şi să-i calce în picioare. Femeile îi scuipau în obraji. Iar pocăiţii le răspundeau tuturor cu zâmbete idioate. O seamă dintre ei înaintau cu lumânările în mână, ţinându-se ţepeni, ca nişte statui. În cămăşile lor lugubre atârnând peste trupurile scheletice, cu picioare goale şi sângerânde, mărşăluiau parcă nepăsători spre propria moarte.

Unii pocăiţi erau purtaţi în lectice de dominicani înveşmântaţi în negru. Feţele lor aveau o paloare cadaverică, iar în mâini ţineau şi ei lumânări aprinse. Aceste leşuri vii aveau menirea să bage spaima în plebea Romei. Oamenii îngenuncheau, îşi făceau cruce şi L rugau pe Dumnezeu să-i ferească de ispita căderii în păcatele evreimii.

Biserica era însă mândră de procesiunea pocăiţilor, căci ea arăta pe de-a-ntregul triumful credinţei creştine, iar lumânările funerare din mâinile pocăiţilor erau o mărturie a dreptăţii şi adevărului întruchipate de Biserica Catolică.

În urma pocăiţilor venea Iefta.

Drumul îi era deschis de icoana Madonei, purtată de călugăriţele de la mănăstirea Sacro Cuore. Vrăjitoarea din Castilia păşea demnă, în rochia ei de catifea albastră, în picioarele goale şi cu părul desfăcut. Mulţimea nu ştia cine e cu adevărat Madona: femeia de pe icoană sau fata care mergea după ea. Semănau ca două picături de apă, ca două raze de soare, cu o deosebire: Madona de pe icoană plutea în văzduh, iar trupul ei începea să lepede rochia de catifea albastră, aidoma soarelui care iese din nori – în vreme ce a doua Madonă, cea vie, avea trupul în întregime acoperit de rochia ei de catifea, lăsând să i se vadă doar picioarele desculţe. Dar şi mersul ei părea aerian, precum plutirea Madonei de pe icoană. Mulţimea simţea, însă, mai

mult respect faţă de Madona îmbrăcată decât faţă de cea de pe icoană. Oamenii nu puteau îndura privirea Ieftei şi se temeau să i se uite drept în faţă pentru că trăsăturile ei erau acum, când păşea printre icoane, mai cereşti, mai divine. Ochii ei priveau cu atâta milă şi îndurare la oamenii care umpluseră străzile, la ceea ce era în jurul său, încât se părea că strânge totul la pieptul ei şi că abia îşi stăpâneşte plânsul. Parcă ar fi putut vedea ceea ce era de nevăzut în spatele fiecărui om din mulţime, că ştie ce-l aşteaptă şi că suferă pentru el. Mulţi au îngenuncheat cu mintea furată, şi-au plecat frunţile, şi-au făcut cruce şi s-au rugat în adâncul inimii lor.

Mai târziu s-a spus că i-ar fi vrăjit pentru toată viaţa pe cei care au privit-o şi că toţi aceştia, până în ultima lor clipă, ori de câte ori se rugau, o aveau în faţa ochilor şi-şi îndreptau spre ea rugile…

Când procesiunea a ajuns la Campo di Fiera, Papa cu suita lui, ca şi Marele Inchizitor cu membrii sfântului tribunal, se aflau deja în lojile cu baldachine roşii. Poporul care umpluse întreaga piaţă amuţi speriat, ca şi cum ar fi avut parte în acele clipe de o viziune divină. Călugării dominicani care purtau icoanele au înconjurat cele două loji. Călugăriţele mănăstirii Sacro Cuore s-au apropiat de rug şi au ridicat cât mai sus icoana Madonei, pentru ca poporul să vadă chipul din pricina căruia va fi arsă o fiinţă omenească. Numai că poporul voia s-o vadă pe vrăjitoarea vie, nu icoana. Era fascinat de fiecare mişcare a tinerei atât de cunoscute şi de adorate. Oamenii vedeau o minune, o taină nelimpezită, în faptul că e în stare să păşească şi să respire.

— Uitaţi-vă, uitaţi-vă cum merge! Parcă picioarele ei nu ar atinge pământul.

— E vrăjitorie!

— Plânge. Ochii îi sunt plini de lacrimi.

— Ba nu, zâmbeşte. Ochii ei zâmbesc printre lacrimi.

Parcă i se mişcă buzele, ca şi cum ar vrea să vorbească.

— Şi pe icoană buzele ei se mişcă necontenit, cum se mişcă buzele Sfintei Fecioare.

— Şi ochii Sfintei Fecioare de pe icoană sunt uzi, zâmbesc printre lacrimi, ca şi ochii fetei.

— Nu o priviţi în faţă, o să vă vrăjească! spuse o femeie.

— Îţi încălzeşte inima când i te uiţi în faţă. Trupul ăsta să fie dat pradă flăcărilor? Păcat!

— Spinarea, faţa, buclele – totul să se facă scrum?!

— Sunteţi vrăjiţi! V-a vrăjit, prea mult v-aţi uitat la faţa ei.

— Ne va vrăji pe toţi. O să vrăjească şi focul.

— O fi fiind chiar o arătare nefirească! O fiinţă cerească!

— Asta o să dovedească focul. Dacă e fiinţă cerească, n-o să se atingă focul de ea!

Iefta a urcat pe teancurile de cărţi. Ajunsă în vârful piramidei, şi-a îndreptat fruntea spre cer. În acea clipă, semăna mai mult decât oricând cu Madona de pe icoană. Părea să nu aibă habar de cele ce se petrec în jurul ei sau că nu o privesc deloc. Oamenii se aşteptau s-o vadă ridicându-şi de îndată braţele şi avântându-se în văzduh, lăsând să-i cadă rochia de catifea albastră – întocmai ca pe icoană. Mulţimea se înfricoşă. Se aşternu o linişte deplină, ca la rugăciunile din biserică. Ici şi colo, oamenii îşi ridicară braţele, dar nu spre icoana ţinută de călugăriţe, ci spre fecioara vie, cu fruntea înaltă, care stătea în vârful piramidei de cărţi şi cuprindea cu privirea ei milostivă suferinţa întregii lumi. Era posibil ca, în starea sa de exaltare, poporul să se năpustească spre rug pentru a o salva din flăcări…

Dar, când mulţimea s-a mai potolit şi s-a făcut linişte, încât i se auzea răsuflarea grea ca gâfâitul unui animal însetat, Marele Inchizitor îşi părăsi loja şi se îndreptă spre

picioarele tronului papal, de unde citi cu glas răsunător actul de acuzare şi sentinţa sfântului tribunal inchizitorial:

— Fiinţă muritoare! strigă marele prelat, cu vocea lui de bas, către Iefta. Sfântul tribunal te învinuieşte că, prin vrăji scoase din cărţi evreieşti necurate – care vor fi astăzi arse împreună cu tine spre slava lui Dumnezeu şi a Bisericii sale –, ai adus-o din ceruri pe Sfânta Fecioară, cum apare pe icoana pictată în capela mănăstirii de maici Sacro Cuore. Sfântul tribunal te mai învinuieşte că ţi-ai însuşit chipul ei sfânt pentru a duce în ispită poporul creştin în două rânduri: prima oară la inundaţia din ghetou, iar a doua oară la carnaval, pentru a-i scăpa pe fraţii tăi necredincioşi de mânia îndreptăţită a poporului credincios. Chiar şi acum, în ultima clipă a vieţii tale păcătoase, te ascunzi sub chipul Sfintei Maria pentru a înspăimânta poporul credincios şi a împiedica ducerea la îndeplinire a sentinţei pe care o meriţi. De aceea sfântul tribunal te-a osândit la moartea în flăcări. Dacă eşti o fiinţă cerească, dovedeşte-ţi puterea şi alungă flăcările de la tine, cum au făcut sfinţi ai Bisericii înaintea ta.

Cardinalul termină de citit sentinţa. Poporul tăcea şi privea neliniştit la lefta, care stătea parcă plutind pe piramida de cărţi şi nu vedea nimic din ceea ce se petrecea în jurul ei. Parcă s-ar fi aflat acolo doar ca o închipuire, iar ea de fapt plutea undeva departe.

Cardinalul Michel Ghislieri, Marele Inchizitor, începu să se roage cu o voce tânguitoare:

— O, tu, fiinţă păcătoasă, înapoiază-i Sfintei Maria, binecuvântatei noastre Fecioare (în acea clipă arătă spre icoana ţinută de călugăriţe), chipul ei, pe care i l-ai furat prin vrăji şi pe care îl porţi peste trăsăturile tale necurate! O, tu, fiinţă păcătoasă, nu o chinui pe Sfânta Fecioară, priveşte cum suferă, cum lăcrimează (şi arătă din nou spre icoană), pentru că i-ai răpit sfântul chip şi îl porţi pentru a-i prinde pe oameni în plasa păcatelor tale. Nu o chinui pe

femeia binecuvântată, ia faţa ei sfântă de pe chipul tău şi las-o să zboare ca un norişor, ca un îngeraş la cer, la fiul ei iubit, Iisus Hristos. Nu o lăsa să ardă împreună cu trupul tău necurat. Fii milostivă şi înapoiază chipul Maicii Sfinte!

Călugăriţele îşi ştergeau lacrimile cu mânecile lor negre şi ştergeau, totodată, cu batistele lor negre, lacrimile Sfintei Fecioare de pe icoană. Mulţimea era în acele clipe atât de tulburată, încât unii ar fi fost în stare să se năpustească asupra vrăjitoarei pentru a-i smulge chipul furat Maicii Domnului. Alţii, însă, o priveau pe vrăjitoare cu încordată nerăbdare şi cu inima strânsă, aşteptând ca ea, mişcată de rugăminţile Marelui Inchizitor, să-şi lepede faţa pe care şi-o însuşise, pentru ca aceasta să-şi ia zborul spre cer, iar fata să-şi recapete chipul adevărat, cu coarne şi un ochi în frunte. Numai că vrăjitoarea rămânea aceeaşi, plutind parcă în vârful piramidei de cărţi sfinte, lefta îşi ţinea capul drept, cu mândrie, şi ochii închişi pentru a nu-şi vedea ucigaşii, aşa cum au făcut întotdeauna, potrivit legii iudaice, evreii morţi pentru credinţa lor.

Poporul aştepta urmarea cu inima strânsă, îl văzu pe Papă ridicându-se de pe tron şi coborând treptele, sprijinit de cardinali. Doi călugări în sutane negre îi întinseră două făclii negre, deja aprinse.

Papa luă făcliile şi, sprijinit mereu de cardinali, se apropie de piramida de cărţi. Când le dădu foc, strigătul mulţimii răsună ca un tunet:

— Arde grămada de cărţi!

Marea de oameni albi la faţă, cu inimile înfiorate şi nările fremătânde, deveni o singură fiinţă, hipnotizată de ceea ce se întâmpla pe rug.

Focul se înteţi tare încet, parcă dinadins, deşi călugării turnaseră păcură peste cărţi. Flăcările nu voiau să se atingă de documentele scrise pe pergament, iar legăturile metalice ale tipăriturilor vechi nu se înroşeau deloc. Curând, însă, focul se năpusti ca o fiară flămândă

asupra prăzii sale, iar flăcările urcară, spre disperarea mulţimii din jur, până la lefta. Dar o neaşteptată pală de vânt le alungă din preajma ei. Parcă o mână tainică ar fi înşfăcat limbile de foc şi acum le ţinea strâns, cum ţii un câine turbat, pentru a feri de ele trupul fetei. Poporul se cutremură în faţa acestei privelişti. Călugăriţelor le fugi sângele din obraji, iar cardinalii se speriară. În mulţime se auzeau strigăte: „O minune! S-a petrecut o minune!”

Dar, deodată, s-a auzit un pocnet, de parcă focul ar fi biruit mâna nevăzută care gonise până atunci flăcările şi câinele de foc putea acum să-şi facă de cap. Şi-a scos mai întâi limba şi a început să lingă, lacom şi gemând de plăcere, picioarele goale ale fetei. Apoi focul s-a năpustit asupra trupului ei. l-a cuprins cu un urlet rochia de catifea, care-i cădea în zdrenţe de scrum şi corpul Ieftei se dezvălui tuturor în toată frumuseţea sa luminoasă.

Focul se opri o clipă, ca şi cum ar fi vrut să contemple şi el acest trup minunat, înainte de a-l preface în cenuşă. Plebea, înnebunită, scoase un strigăt de uluire când văzu trupul Ieftei. Fata încercă să se acopere cu resturile rochiei devorate de flăcări – şi în acel moment se auziră de pe rug cuvintele ei, rostite limpede şi puternic:

— Ascultă, Israele! Domnul Dumnezeul nostru unul este!

Dinspre mulţime veni ecoul acestor cuvinte. Cineva din mulţime le repetă:

— Ascultă, Israele! Domnul Dumnezeul nostru unul este!

Focul se juca cu victima lui. Parcă nu-i venea să mistuie dintr-odată trupul ei tânăr, aşa că se desfăta plimbându-şi flăcările dintr-o parte în alta. Îi aprinse apoi părul. Vântul îi preschimbă buclele într-o făclie înaltă şi în acea clipă parcă un soare sângeriu se revărsă asupra capului fetei şi îi înconjură tot trupul. Iefta arătă atunci ca o făptură de basm, coborâtă din cer. Chiar în acea clipă,

şuvoaie de sânge ţâşniră din sânii ei sfâşiaţi de flăcări, aidoma sevei dintr-o poamă strivită. Sângele biciui instinctele plebei până la turbare. Înnebuniţi, cu limbile scoase, oamenii se năpustiră setoşi de sânge spre rug. Plăcerea cu care flăcările trosneau şi pârâiau îi umplea şi pe ei de o nespusă bucurie. Începură să tragă din rug bucăţi pe jumătate arse din rochia leftei, şuviţe înnegrite de păr şi chiar fâşii încă arzânde ale trupului ei. Călugării Inchiziţiei îi loveau cu halebarde, bice şi cravaşe pe cei care luaseră cu asalt rugul, dar zadarnic – plebea Romei era beată de sânge şi foc.

La fel de zadarnic se străduiau maicile să ridice deasupra capetelor mulţimii icoana leftei, să îngenuncheze în faţa ei şi să intoneze imnuri de slavă. Plebea slujea acum un alt Dumnezeu şi nu voia să ştie de dumnezeii morţi de pe icoane. Vechiul Dumnezeu Moloh înviase şi plebea Romei îl slujea – dănţuia şi fremăta de bucurie după noua lui jertfă. Împreună cu limbile de foc, mulţimea se desfăta şi ea cu sângele leftei, împreună cu flăcările strivea şi ea mădularele tinerei evreice, împreună cu rugul jubila şi urla şi ea pentru fiecare picătură din sângele fetei, pentru fiecare fibră din trupul ei mistuit de văpăi…

Călugăriţele mănăstirii Sacro Cuore continuau să îngenuncheze în faţa icoanei leftei şi să-i închine imnuri de slavă, în timp ce flăcările înghiţeau ultimele rămăşiţe ale tinerei martire evreice.

Deodată, un tânăr cu chipul palid şi cu o înfăţişare sălbăticită, înveşmântat în negru, se strecură prin mulţimea isterizată până la locul unde se aflau călugăriţele, scoase un pumnal ascuns undeva sub faldurile mantiei sale şi-l înfipse în inima fiinţei pictate pe icoană.

Din gâtlejurile călugăriţelor, preoţilor şi călugărilor ieşi un strigăt de groază. Amuţiră un minut, apoi se aruncară în genunchi în faţa icoanei străpunse. Mulţimea

speriată se uită în jur. Tânărul palid, care mai ţinea pumnalul în mână, strigă tare, cu o voce neomenească:

— Popor al Romei! Am pictat-o cu gânduri necurate şi am dormit ispitit de păcat. Ea este cea necurată (zicând asta, arătă spre icoană). Cea sfântă arde acolo în flăcări!

*

Zeci din cei care s-au aflat în acea zi pe Campo di Fiera şi au văzut totul cu ochii lor au povestit mai târziu sub jurământ (şi cronicarii le-au însemnat spusele în anale, pentru generaţiile viitoare) că, atunci când pictorul nebun Pastila a străpuns cu pumnalul icoana, din ea a izbucnit un val de sânge.

Călugăriţele mănăstirii Sacro Cuore arată, însă, până în ziua de azi, două picături de sânge închegat pe pieptul Mamei Iubirii, de pe icoana care se află în capela mănăstirii lor şi care este şi acum socotită protectoarea îndrăgostiţilor…

Cuprins

Nota traducătorului 5
1. Comori ascunse 7
2. Tăcere sfântă 18
3. Blestemul 31
4. Prin foc şi prin apă 42
5. Inundaţia 50
6. Minunea 60
7. Apariţia 68
8. Ceresc şi pământesc 75
9. Icoana 79
10. Când băteau clopotele 86
11. Mărgăritarele Sfintei Fecioare 95
12. Roma în carnaval 106
13. Sfânta închisă 122
14. În pivniţele Inchiziţiei 130
15. Triumful credinţei 138
16. Actul de credinţă 155

The Little Town
The Sanctification of the Name
Mottke, the Thief
The God of Vengeance
Uncle Moses
Chaïm Lederer's Return
Judge Not
The Nazarene
The Apostle
Mary
The Prophet

Evenimente dramatice întunecă viaţa evreilor din ghetoul Romei sub pontificatul Papei Paul al IV-lea (secolul XVI), un pontif care se deosebeşte radical de înaintaşii săi luminaţi şi toleranţi. O adolescentă originară din Castilia, de unde fugise din pricina cruzimilor Inchiziţiei, e descoperită în ghetou de un pictor veneţian care se îndrăgosteşte de ea şi îi zugrăveşte portretul, cu profunda convingere că trăsăturile ei sunt identice cu cele ale Fecioarei Maria. Icoana, expusă într-o capelă, fascinează întreaga Romă, de la negustorii mărunţi până la clericii de rang înalt.

Ce va face Papa, văzându-şi subminată autoritatea? Va hotărî el arderea pe rug a Vrăjitoarei din Castilia ? Vom afla asta într-o naraţiune ce prilejuieşte autorului un tablou complex al Romei acelor vremuri.

ISBN 978-973-630-215-2